G. KOLFF & Co.
BOEKHANDEL
BATAV. NIEUWSBLAD
STOOMDRUKKERIJ

I. Dr. L. W. G. de Roo. De verkoop van opium op Java. 1892. pag. 1-56 en 1-71.

II. Idem. De invoering van opiumregie. 1897. pag 1-24.

DE VERKOOP VAN OPIUM OP JAVA

OPEN BRIEF

VAN

DR. L. W. G. DE ROO
Oud-Directeur van Financiën in Ned.-Indië

AAN

DR. H. J. A. M. SCHAEPMAN
Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

BOSTON MEDICAL LIBRARY
IN THE
FRANCIS A. COUNTWAY
LIBRARY OF MEDICINE

NIJMEGEN
H. C. A. THIEME
1892

Hoogedelgestrenge Heer!

Het heeft U behaagd op te treden als Heraut van den Anti-opiumbond. Is het reeds een feit van beteekenis, dat die Vereeniging U, den invloedrijken Volksvertegenwoordiger, onder hare leden mag tellen, U, den grooten dichter en redenaar, te hebben bewogen de gaven van uw machtig woord in haren dienst te stellen, is een voorrecht, dat ruimschoots kan opwegen zelfs tegen menige teleurstelling.

Uw optreden kon geen anderen indruk maken dan dat de zaak, voor welke Gij U hadt aangegord, een heilige zaak moet wezen, en zeker heeft menigeen onder uwe hoorders plaats genomen in de verwachting een sprankje van het vuur uwer bezieling deelachtig te zullen worden. Ik althans, ofschoon behoorende tot hen, die de oplossing van het opiumvraagstuk beschouwen als een onderwerp van materieelen en practischen aard, bij welks behandeling het koele nuchter verstand alleen recht van spreken heeft, heb mij opgemaakt om uit uwen mond te vernemen wat er toch wel in het streven van den Anti-opiumbond gelegen mocht zijn, dat tot geestdrift prikkelen kan. Dat men iets, ja veel, zelfs zeer veel gevoelt voor het denkbeeld om de bevolking van Java te verlossen van den opiumvloek, begrijp ik. Het heeft ook tot mijne illusiën behoord, is er misschien nog eene, daartoe iets te kunnen bijdragen. Maar het is mij nog niet duidelijk willen worden, dat in de vraag op welke wijze het opiummonopolie het best wordt geëxploiteerd, door particulieren of door den Staat, iets heiligs zou gelegen zijn.

Nu ik U heb gehoord, meen ik er iets van te vatten.

Wanneer men met U gelooft, dat „uit het pachtstelsel" — het stelsel van exploitatie door particulieren — „sluikhandel voortkomt, en uit sluikhandel praktijken van ambtenaren en inlandsche bevolking, die het hart zelfs van den hardvochtigste doen beven en het schaamrood op de wangen jagen"; wanneer men met U overtuigd is, dat „met het opiumpachtstelsel een schandelijke roofbouw wordt gepleegd op een volk, dat niet aan ons is

onderworpen, doch dat ons is toevertrouwd en waaromtrent eenmaal tot Nederland zal gezegd worden: Geef rekenschap van uw rentmeesterschap;" wanneer men met U van oordeel is „dat het regiestelsel" — het stelsel van Staatsexploitatie — „het eenige is, waardoor het egoïsme, dat in deze zaak de hoogste rol speelt, wordt gefnuikt," omdat „bij het regiestelsel niemand belang heeft bij den verkoop van opium;" wanneer men deze verschillende stellingen houdt voor onomstootelijke waarheden, dan begrijp ik, dat men in heiligen toorn ontsteekt tegen „het rampzalig pachtstelsel," en zich met hart en ziel aansluit bij eene Vereeniging, die „afschaffing van de opiumpacht" in haar vaandel heeft geschreven.

Maar is het mij alzoo duidelijk geworden, dat zelfs een man als Gij in het streven van den Anti-opiumbond een strijden kan zien voor eene heilige zaak, ook na U met aandacht te hebben gevolgd is het mij een raadsel gebleven hoe Gij, die niet enkel redenaar en dichter, maar ook staatsman zijt, gekomen zijt tot het geloof aan de juistheid der door U op den voorgrond geplaatste stellingen. De eenige verklaring, die ik daarvoor kan vinden, is uw vertrouwen op de mannen, die zich aan het hoofd der beweging hebben gesteld, een vertrouwen zoo groot, dat hunne uitspraken omtrent het opiumvraagstuk door U als onaantastbare waarheden worden aangenomen.

Ik wensch voor niemand onder te doen in waardeering der talenten van de mannen, die den Anti-opiumbond hebben gesticht, maar ik vermoed, dat er onder hen velen zijn, die den strijd willen zien aangebonden tegen het opiummisbruik en gebruik, doch, onbekend met de details van het vraagstuk, zich daaromtrent verlaten op de voorlichting der enkelen onder hen, die geacht kunnen worden den weg tot oplossing te kunnen wijzen.

De opiumvloek weegt zoo zwaar, dat het een zegen is, dat de natie wordt opgewekt om te trachten dien vloek te bezweren. Maar daarom ook betreur ik het, dat ik nog altijd geen vrede kan hebben met het middel, dat tot bereiking van dat doel door den Anti-opiumbond en, op zijn gezag, door U wordt aanbevolen. Integendeel ben ik overtuigd, dat de door den Anti-opiumbond gewezen en door U aangeprezen weg veeleer van het doel àf dan tot het doel henen leidt. En deze overtuiging dwingt mij om, wanneer het pas geeft, ernstig te waarschuwen tegen het streven der mannen, wier doel mijne volle sympathie heeft.

Eene ongezochte gelegenheid om van die overtuiging opnieuw

rekenschap te geven, schenkt mij uw optreden te Amsterdam, in het gebouw der Maatschappij voor den Werkenden Stand in den avond van 29 Januari j.l.. Dààr was natuurlijk geen gelegenheid tot tegenspraak, maar ik vlei mij niet aanmatigend te wezen, wanneer ik tracht U en allen, die in het opiumvraagstuk belang stellen, in een openbaar schrijven op bezadigde wijze mijne bedenkingen uiteen te zetten. Het voorrecht, dat een brief *aan* U meer kans heeft om, behalve door U, door vele anderen te worden gelezen dan een brief *van* mij, zal mij, hoop ik, door U niet worden misgund.

Van zijne oprichting af heeft de Anti-opiumbond op den voorgrond gesteld, dat, om met vrucht het gebruik en misbruik van opium te kunnen bestrijden, in de eerste plaats noodig is opheffing van het pachtstelsel.

Zoodra mij bleek van plannen tot oprichting van zoodanigen bond, heb ik getracht ondershands en zijdelings de mannen, die de beweging op touw zetten, te overreden niet de afschaffing van de opiumpacht, maar het instellen van een ernstig onderzoek en het aandringen op krachtiger bestrijding van den smokkelhandel op den voorgrond te plaatsen. Deze bemoeienis heeft echter geen ander gevolg gehad dan eene m. i. hoogst ongelukkige redactie der tweede alinea van artikel 1 der statuten, luidende:

„Ter bereiking van dit doel (het bestrijden van het misbruik van opium in Nederlandsch-Indië en het streven naar vermindering van het verbruik) wenscht de bond in de eerste plaats opheffing van het pachtstelsel, ten einde, na ernstig onderzoek en degelijke voorbereiding, zoodra mogelijk te komen tot eene regeling, waarbij niemand persoonlijk belang heeft bij den verkoop van opium, en geleidelijke maar gestadige vermindering van het verbruik op den voorgrond staat."

Dus, eerst afschaffing van het pachtstelsel en daarna een onderzoek wat er voor in de plaats moet komen! Dergelijke wijze van werken is, dunkt mij, niet zeer practisch. Trouwens, de Anti-opiumbond heeft al spoedig dezen weg verlaten en door de uitgave van het door U reeds als klassiek gestempeld werk *De opiumvloek op Java* verklaard de gezochte regeling te hebben gevonden in het zoogenaamd regiestelsel. Maar het mocht wel bevreemding wekken, dat het ernstig onderzoek betreffende een zoo gewichtig en veelomvattend vraagstuk reeds binnen het jaar na de vaststelling der statuten van de Vereeniging was afgeloopen en dat van het onderzoek zoo goed als niets bleek.

Wellicht zou de kennisneming der resultaten van een ernstig onderzoek mij en anderen van dwaling hebben overtuigd, maar tot mijn spijt heb ik in het bedoelde werk niets nieuws kunnen vinden, tenzij als zoodanig moet worden beschouwd de verklaring, dat „er nog steeds *enkele* voorstanders van het pachtstelsel zijn." De cursiveering is van mij.

Hoe geruststellend deze verzekering ook moge zijn voor de leden van den Anti-opiumbond, voor hen, die buiten staan, is het van meer belang te weten, hoe groot het aantal voorstanders van het regiestelsel is. Blijft dit aantal zoo beperkt als het is, dan kan het, dunkt mij, moeilijk dienst doen als bewijs, dat het regiestelsel algemeen bijval verdient, vooral niet bij hen, die, als ik, weten, dat er onder de leden zelven van den Anti-opiumbond zijn, die van de bruikbaarheid van het regiestelsel voor de exploitatie van het opiummonopolie op Java nog volstrekt niet overtuigd zijn en tot de Vereeniging alleen zijn toegetreden om blijk te geven van hunne sympathie voor het zoeken naar een deugdelijk exploitatiestelsel. Had de Anti-opiumbond zich niet hals over kop in de armen van het regiestelsel geworpen, dan zou niemand ernstig bezwaar kunnen hebben om zich aan te sluiten.

Al had ik tot nog toe weinig voldoening van mijne waarschuwingen tegen het ijveren voor het regiestelsel, de oplossing van het opiumvraagstuk is een zoo gewichtig onderwerp, dat ik nog niet kan besluiten mij aan den strijd te onttrekken. Ik wil dus nog eene poging wagen om belangstellenden te overtuigen, dat de werking van het pachtstelsel niet zoo slecht en die van het regiestelsel niet zoo goed is als door den Anti-opiumbond wordt verkondigd. Ik doe dit met te meer opgewektheid, sedert ik een blijk van waardeering mocht ontvangen van de redactie van het tijdschrift *De Opiumvloek*, die mij de eer heeft bewezen aan het slot der eerste aflevering mijn brief van 15 Januari j.l. aan de redactie van het *Algemeen Handelsblad*, waarin ik opnieuw waarschuw tegen het aandringen op vervanging van de opiumpacht door eene opiumregie, onder de oogen der lezers van haar tijdschrift te brengen. Voor dit ridderlijk saluut ben ik zeer erkentelijk.

De meer of mindere verderfelijkheid van het opiumgebruik kan tusschen ons buiten sprake blijven. Volgens U geeft het door het opiumgebruik „verkregen genot een gevoel van weelderigheid en wellust," en laat „de werking eene physieke en

geestelijke vermoeidheid na, eene uitputting, die den gebruiker tot arbeiden onbekwaam maakt, tenzij hij tot steeds grooter gebruik van opium zijn toevlucht neemt."

Jhr. Mr. Elout van Soeterwoude heeft erkend, „dat slechts een zeer klein percentage van hen, die opium schuiven, ooit in dien toestand geraken", en volgens den heer Groeneveldt, met wien ik het op dit punt volkomen ééns ben, en door wiens rapport de Anti-opiumbond „zijne uitspraken omtrent het heden en verleden op besliste en overtuigende wijze bekrachtigd en bevestigd acht," is „het opium een genotmiddel, dat bij matig gebruik geen — althans geen dadelijk waarneembaar — nadeelig gevolg op het individu uitoefent." De heer Groeneveldt erkent echter tegelijkertijd, dat „de overgroote meerderheid der schuivers reeds door het geregeld matig gebruik in hunne maatschappelijke welvaart op ernstige wijze wordt geschaad." Ook ik denk er niet aan te ontkennen, dat het een groote weldaad voor de bevolking van Java zou wezen, wanneer zij van het gebruik van opium kon worden teruggebracht. Slechts éénmaal in mijn leven heb ik iemand ontmoet, een directeur eener landelijke onderneming in de Soendalanden, die het betreurde, dat het opium uit de Preanger werd geweerd, omdat anders het verlangen naar het opiumgenot vele werkeloozen zou prikkelen tot arbeidzaamheid. Ik geloof niet, dat onder het tegenwoordig geslacht voorstanders van dergelijke exploitatie van het Javaansche volk gevonden worden, maar, mochten er nog zijn, dan schaar ik mij gaarne aan de zijde van hen, die dergelijke ondernemers een ramp voor Java achten.

Kan ik dus Uwe poging om belangstellenden te bezielen voor den strijd tegen het opiumgebruik van ganscher harte toejuichen, verder kan ik niet met U medegaan.

Ik mag, hoop ik, aannemen, dat door U kennis is genomen van hetgeen door mij, in de vergadering van het Indisch Genootschap van 18 Februari 1890, over het opium-vraagstuk is gezegd. Ik moet dan echter ook veronderstellen, dat, naar Uw inzien, mijn betoog voor de *bruikbaarheid* van het pachtstelsel geen steek hield. Ik zeg *bruikbaarheid*, niet *deugdelijkheid;* want ik vrees, dat Gij, als anderen, in den waan verkeert, dat ik heb gepleit voor de deugdelijkheid van het pachtstelsel. En deze opvatting is niet juist. Ik ben voorstander van het behoud van het pachtstelsel, misschien beter gezegd, tegenstander van het regiestelsel, zoolang de toestanden op Java niet gunstig zijn voor dit stelsel van exploitatie van het opiummonopolie. In

theorie geef ik met U gaarne de voorkeur aan het regiestelsel; maar de vraag welk stelsel van exploitatie de voorkeur verdient, is mijns inziens een vraag van practischen aard, waarbij in de eerste plaats rekening moet worden gehouden met *den tegenwoordigen toestand*. Daarom ben ik bij de bespreking van het opium-vraagstuk onverschillig voor het kwaad, dat door „fermiers généraux", ook in ons vaderland, is gesticht; daarom hecht ik weinig aan hetgeen Ministers van Koloniën en andere autoriteiten in vroegere jaren over de werking van het pachtstelsel hebben verkondigd; daarom laten de gevolgtrekkingen, die uit op zich zelf staande feiten worden getrokken, mij volkomen koud. Mijns inziens behoort men vóór alles te vragen naar de werking van *het tegenwoordig pachtstelsel*, naar de oorzaken, waarom dit nog niet geheel aan het doel heeft beantwoord, naar de middelen, waarover de Regeering kan beschikken, om dat doel te bereiken. Is men het daarover eens, dan kan worden uitgemaakt of het eene illusie moet worden geacht, wanneer men gelooft aan de mogelijkheid van een eerlijk pachtstelsel, en of het geene illusie is, wanneer men van het regiestelsel betere resultaten verwacht.

Gij hebt gezegd: „Het pachtstelsel met zijne beperkte verstrekking is wel fraai en schoon, maar men bereikt er niet mede, wat men beoogde." Hadt Gij U tot deze door den Anti-opiumbond ingegeven machtspreuk bepaald, Gij zoudt dan op Uw eenmaal ingenomen standpunt gebleven zijn. Want Gij waart niet opgetreden om het goed recht van den Anti-opiumbond te bepleiten, maar wildet slechts dienst doen als „tamboer der oude Amsterdamsche schutterij." En die tamboers hadden immers slechts acht te geven op den stok van den tamboer-majoor!

Maar Gij hebt toch niet kunnen nalaten eenige argumenten voor Uwe bewering aan te voeren, en daardoor hebt Gij Uwe hoorders en dus ook mij het recht gegeven om die argumenten te wikken en te wegen. Ik vlei mij, dat het U niet onaangenaam zal zijn, dat ik van dat recht gebruik maak.

Uw eerste argument was dit: „Men laat wel is waar geen andere verkooplokalen toe dan die door het Gouvernement zijn aangewezen, maar, zijn deze bij honderden te tellen, er worden geheime kitten, die bij duizenden zijn te tellen, oogluikend toegelaten."

Is dit nu werkelijk een ernstig overdacht bezwaar tegen het *pachtstelsel?* In het Indisch Genootschap heb ik daaromtrent het

volgende gezegd: „De geheime verkoopplaatsen, van welker bestaan de Regeering tot voor korten tijd onkundig was, zijn in het leven geroepen door de behoefte aan opium in die streken, waar geen verkoophuis aanwezig is. Dat men der Regeering van het bestaan dier verkoopplaatsen een verwijt maakt, is m. i. even onbillijk als het zou zijn den Minister van Justitie en de Burgemeesters der hoofdsteden van ons land verantwoordelijk te stellen voor het bestaan van geheime kroegen, die er waarschijnlijk ook bij honderden bestaan, en dat nog wel onder de oogen eener bezoldigde politie, die dagelijks de straten doorkruist."

Het pachtstelsel kent geen erkende geheime kitten, al heeft de Anti-opiumbond dit met vette letters in *De Opiumvloek op Java* laten drukken, en al durfde nog dezer dagen een schrijver in het Nieuws van den Dag van Donderdag 28 Jan. jl. diezelfde woorden door cursieve letters in de aandacht zijner lezers prenten. Dat er geheime opiumverkoopplaatsen bestaan, niemand ontkent het, maar zij bestaan in strijd met het pachtstelsel, dat geen oogluikende erkenning toelaat. Sluiten de ambtenaren voor overtreding der wet hunne oogen, dan verzaken zij hun plicht. Wat men ook vroeger tot verklaring en vergoelijking van die zoogenaamde oogluiking moge hebben kunnen aanvoeren, sedert heeft de Regeering zoo duidelijk uitgesproken, dat het opium alleen in de daarvoor aangewezen verkoopplaatsen mag worden gedebiteerd, dat geen enkel ambtenaar daaromtrent meer in onzekerheid kan verkeeren. Gelooft Gij niettemin aan oogluiking, dan ontzegt Gij tegelijkertijd aan de voorstanders van het regiestelsel het recht om te rekenen op eene eerlijke uitvoering van dit stelsel.

Het bestaan van geheime kitten is geen argument tegen het pachtstelsel.

Een ander argument, door U aangevoerd, is dit: „Het pachtstelsel maakt den smokkelhandel tot eene gebiedende noodzakelijkheid, zoodat geen enkel middel wordt ontzien om er aan te voldoen."

Met dit bezwaar zijn wij in het hart van het vraagstuk. Hadden de tegenstanders van het pachtstelsel op dit punt gelijk, dan hadden zij het pleit minstens half gewonnen. Maar ten sterkste ontken ik, dat bewezen is wat bewezen moet worden. Tot staving van Uw gevoelen hebt Gij U beroepen op het *officiëele* rapport van den heer Groeneveldt, Lid van den Raad van Nederlandsch-Indië en belast geweest met een onderzoek

naar de werking van het regiestelsel in Fransch Indo-China.

Ik wil hopen, dat Gij met dat woordje „officiëel" niet hebt willen te verstaan geven, dat al wat in dat rapport geschreven staat, door de Regeering wordt beaamd. Dat rapport is immers uitgebracht *aan* de Regeering en de steller mag niet worden beschouwd als tolk van de Regeering, zoolang deze niet heeft laten blijken van hare instemming. Al heeft zelfs de tegenwoordige Minister van Koloniën, als lid der Tweede Kamer, getuigd: „Ieder, die het rapport leest, zal het, geloof ik, onderschrijven, wanneer ik zeg, dat dit rapport blijk geeft van grondige studie, een onbevangen blik, een helder oordeel, en dat het in alle opzichten, ook door het karakter, dat er uit spreekt, vertrouwen wekt", het is dunkt mij nog verre van zeker, dat die Staatsman, door de Indische autoriteiten behoorlijk ingelicht, aan de conclusiën van het officiëele rapport zijn zegel zal hechten. Maar gaarne erken ook ik de groote waarde van dat belangrijk werk, en Gij zult het, hoop ik, mij dan ook niet euvel duiden, dat ik liever Uwe argumenten ter zijde laat, wanneer ik wil trachten aan te toonen, wat er onjuist is in de redeneering der tegenstanders van het pachtstelsel, die beweren, dat de pachters smokkelen moeten en de grootste smokkelaars zijn.

„De pachters betalen aan het gouvernement *f* 3000 per pikol opium, terwijl het Levantsch in den handel slechts op *f* 700, het Bengaalsch op *f* 1100 komt te staan. De sluikhandel eischt bijzondere uitgaven, die de genoemde prijzen wellicht tot *f* 1000 en *f* 1500 opvoeren. De pachters komen langs dien weg dan toch voor *f* 2000 en *f* 1500 minder terecht, zoodat men de kosten van den sluikhandel nog belangrijk hooger stellen en toch eene niet te versmaden winst overhouden kan."

Aldus de heer Groeneveldt. Naar mijn bescheiden meening bewijst dit bezwaar, als het er een is, in geen geval iets tegen het *pachtstelsel*, dat aan de Regeering volkomen vrijheid laat om het opium aan de pachters te verstrekken tegen den kostenden prijs. Zij kan hen zelfs het opium om niet laten verstrekken. De kosten zullen door hoogere pachtsommen wel worden goed gemaakt. Maar uit het feit, dat de Regeering, ofschoon het bezwaar reeds lang geleden en herhaaldelijk is geopperd, nog niet is overgegaan tot verlaging van den verstrekkingsprijs, blijkt, dunkt me, dat Zij het kwaad als zoodanig niet erkent. En daarvoor bestaat reden. Mij is verzekerd, dat op Java clandestien ingevoerd opium niet te krijgen is onder de *f* 30 à *f* 35 de kati, d. i. *f* 3000 à *f* 3500

de pikol, en dat zelfs den pachter-smokkelaar het opium op minstens *f* 2500 de pikol moet te staan komen. Ik weet niet, waarom deze cijfers minder vertrouwen zouden verdienen dan die van den heer Groeneveldt. In elk geval meen ik te mogen beweren:

De hooge verstrekkingsprijs van het opium is geen onvermijdelijk gebrek van het pachtstelsel.

De heer Groeneveldt schrijft verder: „Tusschen de pachtschatten en de gebruikte hoeveelheden opium bestaat volstrekt geene constante verhouding, maar integendeel komen daarbij zulke groote afwijkingen voor, dat die onmogelijk uit het verschil in de prijzen van het debiet kunnen worden verklaard. Sommige pachters nemen zoo weinig opium en betalen daarbij eene zoo hooge pacht, dat reeds daardoor alleen het opium duurder te staan komt dan zij bij mogelijkheid kunnen verkoopen. Andere lijden eveneens verlies als men bij den kostenden prijs de onvermijdelijke bedrijfskosten rekent of moeten zich met eene geheel onevenredige winst tevreden stellen."

De heer Groeneveldt acht het dus een bedenkelijk teeken, dat er geen constante verhouding bestaat tusschen de pachtschatten en de gebruikte hoeveelheden opium. Hij schijnt te meenen, dat alles in den haak zou zijn, wanneer stijging der pachtsommen gepaard ging met meerdere verstrekking van opium en omgekeerd. Maar dit is niet het geval; veeleer het omgekeerde. Tusschen 1869 en 1872, in het tijdperk der onbeperkte verstrekking, steeg de hoeveelheid opium, welke de pachters van het gouvernement ontvingen, van 70478 tot 266483 kati, maar de pachtsommen daalden van *f* 9600000 tot *f* 7000000. Tusschen 1873 en 1888 daalde de verstrekking van 117360 tot 108375 kati, maar de pachtsommen stegen van *f* 7500000 tot *f* 15000000. Men wil, dat hoe minder opium de pachters van het gouvernement nemen zij des te meer zich voorzien door den smokkelhandel en daardoor de groote winsten maken, die hen in staat stellen om groote pachtsommen te betalen. Maar in het tijdvak der onbeperkte verstrekking konden ze van het gouvernement zooveel opium krijgen als zij wilden en voorzeker tot niet veel hooger prijs dan zij het gesmokkeld opium ooit konden krijgen. Gretig maakten zij van die gelegenheid gebruik, maar zij maakten blijkbaar ook slechte zaken; want de pachtsommen daalden. Nauwelijks echter is het bekend, dat het gouvernement voortaan weder slechts een beperkte hoeveelheid beschikbaar zal stellen, of de inkomsten van het gouvernement stijgen van zeven tot zeven en een half, het volgend jaar tot negen en een half

millioen. Daarvoor is, naar mijn bescheiden meening, slechts deze verklaring te vinden, dat de pachters zelven in eene beperkte verstrekking hun voordeel zien. Met welke hoeveelheid de pachter van elk perceel kans ziet de beste zaken te maken is *zijn geheim*. Maar dan volgt daaruit ook, dunkt me, dat er bij het pachtstelsel met beperkte verstrekking geen sprake kan zijn van eene *constante verhouding tusschen de pachtschatten en de gebruikte hoeveelheden opium*.

Het is jammer, dat de heer Groeneveldt het niet noodig heeft geacht aan zijne bewering omtrent het resultaat van het pachtersbedrijf eenige cijfers toe te voegen. Het geldt hier toch een, zoo niet hèt kardinale punt. Ik moet aannemen, dat de door anderen gemaakte berekeningen voor den heer Groeneveldt als bewijzen gelden. Den heer Mr. P. Brooshooft, den bekenden Hoofdredacteur van het Semarangsch Dagblad *De Locomotief*, komt de eer toe het eerst met dergelijke berekeningen voor den dag te zijn gekomen en voor zijn trant van bewijsvoering ijverige leerlingen te hebben gevormd. In zijne, U ook zeker bekende, Memorie schreef Mr. Brooshooft o. a. het volgende:

„De koloniale verslagen behelzen geregeld een staatje van hetgeen de kati ruwe opium den pachters kost aan pachtschat en inkoopsprijs en daarnaast van hetgeen zij bij den verkoop in ieder pachtperceel gemiddeld voor de kati ruwe opium konden bedingen. Telt men dus bij eerst bedoelde cijfers de gemiddelde onkosten voor bereiding en administratie op, dan ziet men hoeveel de pachters, zoo zij zich bepaalden tot den verkoop van wettig verkregen opium, op iedere kati en dus ook op de geheele door het gouvernement verstrekte hoeveelheid kunnen winnen."

Met behulp van die staatjes meent Mr. Brooshooft het bewijs te hebben geleverd, dat in de jaren 1884 en 1885 in verscheidene pachtperceelen met den enkelen verkoop van gouvernements opium belangrijke verliezen zouden zijn geleden en dergelijk bewijs heeft de Inspecteur van financiën N. J. Struick, tijdens zijn verlof hier te lande, in zijne U waarschijnlijk mede bekende brochure *Opiumpacht of Opiumregie?* over het jaar 1887 geleverd.

Niettegenstaande ik reeds in het Indisch Genootschap heb getracht aan te toonen, dat die bewijzen geen waarde hebben, heeft de Anti-opiumbond, zonder de minste tegenspraak, aan de cijfers van Mr. Brooshooft een plaats gegund in het geschrift *De Opiumvloek op Java*.

De bedoelde staatjes worden sedert 1875 geregeld aangetroffen in het Koloniaal verslag. Wat tot de samenstelling aanleiding

heeft gegeven, heb ik niet te weten kunnen komen en herinner ik mij ook niet meer. Alleen herinner ik mij uit mijne betrekking van souschef der Afdeeling statistiek ter Algemeene Secretarie, dat toen ter tijde meermalen voor het Koloniaal verslag opgaven verlangd werden, waarvan de ambtenaren van dat bureau en anderen het nut niet inzagen, maar die, zoo goed en kwaad als het ging, geleverd moesten worden, omdat ze gevraagd waren.

Omtrent de waarde der in boven bedoelde staatjes voorkomende cijfers kunt Gij echter in het Koloniaal verslag van 1882 het volgende lezen: „In het lager volgende overzicht vindt men de gebruikelijke berekening van hetgeen de verstrekte opium aan pachters van de verschillende perceelen in 1881 heeft gekost, zoo mede opgaven van de gemiddelde prijzen, waarvoor de opium gedurende de jaren 1880 en 1881 door hen gesleten is, en van de gemiddelde opbrengst door de pachters in 1881 van één kati ruwe opium verkregen . . . . . Volgens de ingekomen rapporten worden in den regel de opgaven van de gemiddelde debietprijzen verkregen van de pachters of van de besturende ambtenaren en worden zij zooveel mogelijk gecontroleerd door navraag bij bekende schuivers, en door de tot tegengang van sluikhandel in dienst gestelde ambtenaren, die uit den aard hunner betrekking zoowel met den omvang van het debiet als met de debietprijzen vrij goed bekend zijn. Eenige waarde is er dus aan *de opgegeven debietprijzen* wel te hechten. Anders is het met de opgaven, waaruit zou moeten blijken, hoeveel de pachters geacht kunnen worden voor de hun verstrekte ruwe opium gemiddeld per kati, te hebben ontvangen. De deswege vermelde sommen hebben *inderdaad weinig waarde*, omdat men zich bij de bedoelde berekening geheel moet verlaten op gegevens van de pachters afkomstig, die, vooral uit vrees voor latere concurrentie, geen volledige opening van zaken doen. Zonder gegevens van de pachters is eene berekening van de gemiddelde opbrengst nagenoeg onmogelijk, voornamelijk wegens de uiteenloopende hoeveelheid bereid opium, die de pachters van een kati ruw opium kunnen maken, maar ook wegens het verschil in opbrengst, al naar gelang veel of weinig in zeer kleine hoeveelheden verkocht wordt."

Niettemin durft Mr. Brooshooft, na vergelijking van de cijfers van pachtsom en inkoopsprijs met die van de gemiddelde opbrengst van het opium, de gevolgtrekking maken, dat „het dus onomstootelijk vast staat, dat de Nederlandsch-Indische Regeering, die voorwendt het smokkelen van opium tegen te gaan om het gebruik te verminderen, die beweert in het pachtstelsel het

middel te zien om de opium voor den kleinen man duurder te maken, niet alleen weet, dat de pachters zelven op groote schaal smokkelen, maar hen daartoe dwingt door een pachtschat en koopprijs voor de opium van hen te vorderen, die hen verlies op hun bedrijf zouden geven, zoo zij zich niet schadeloos stelden door den invoer der goedkooper sluikopium."

Aan zoodanige uitspraak hechten mannen als de Inspecteur N. J. Struick, Jhr. Mr. Elout van Soeterwoude, de oud-zendeling J. L. Zegers en anderen hun zegel, door de onjuiste redeneering van Mr. Brooshooft over te nemen! Wèl is in *De Opiumvloek op Java* bij de mededeeling van het staatje van Mr. Brooshooft aangeteekend, dat „de brochure Normaal-tjandoe van den apotheker Haak op deze cijfers een eigenaardig licht werpt," maar waarin de eigenaardigheid van dat licht bestaat, wordt niet gezegd. Misschien zult Gij daarvoor wel het juiste woord willen aangeven, wanneer Gij weet, dat in die brochure met cijfers wordt aangetoond, dat in het pachtperceel Semarang, waarvoor *f* 1860000 's jaars aan pachtschat werd betaald, in 1887 met de bereiding en den verkoop van 13400 kati ruw opium even goed een winst van meer dan 2 millioen gulden als van 7 ton gouds kan zijn gemaakt, zonder dat één enkel grein gesmokkeld opium behoeft gesleten te zijn.

Met deze cijfers voor oogen zult Gij, hoop ik, wel willen toegeven, dat ik gelijk had, toen ik in het Indisch Genootschap beweerde te kunnen aantoonen, „dat bij eene gewijzigde berekening, waarvoor reden bestaat, wel winst kan zijn behaald in zoogenaamd verliesgevende perceelen, en dat het eenige doel van dergelijke berekeningen als van Mr. Brooshooft is de overtuiging ingang te doen vinden, dat de schatkist aan het pachtstelsel onredelijke inkomsten te danken heeft en dat de Regeering, om die inkomsten te kunnen behouden, de oogen moet sluiten voor de ongerechtigheden der pachters." Ik wil echter gaarne met een enkel voorbeeld mijne bewering nader toelichten.

Volgens het staatje, uit het Koloniaal verslag van 1888 door den heer Struick overgenomen, heeft de pachter van het perceel Pasoeroean in 1887 belangrijk verlies geleden. Het ruw opium kwam den pachter te staan op *f* 185,58 de kati en bracht, ongerekend de kosten van bereiding en verkoop, slechts op *f* 178,64. De pachter beschikte over een hoeveelheid van 3740 kati ruw opium en verkocht het opium gemiddeld tegen *f* 13,15 per thail en 17 cents per mata.

De eerste vraag moet zijn hoeveel tjandoe uit de 3740 kati ruw opium kan zijn bereid. In Pasoeroean worden, door bij-

menging van verschillende hoeveelheden kandij-suiker, uit het ruw opium 4 verschillende soorten van tjandoe bereid, *tengko, tiongko, kwanko* en *thikheko.*

Eén kati van het eerste mengsel levert uit 8 thail tjandoe
" " " " tweede " " " 10 " "
" " " " derde " " " 13 " "
" " " " vierde " " " 14 " "

Het vierde mengsel wordt met tabak vermengd en verkocht per gelengan, waarvan 500 à 600 op een thail gaan en levert dus per kati 7000 à 8400 gelengan, die tegen 5 à 6 centen per stuk worden gesleten.

Laat ons nu aannemen, dat de eerste soort per thail is verkocht voor *f* 15, per mata voor 23 cents d. i. *f* 23 de thail; de tweede soort per thail voor *f* 13, per mata voor 16 cents d. i. *f* 16 de thail; de derde soort per thail voor *f* 11,45, per mata voor *f* 0,12 d. i. *f* 12 de thail. Het gemiddelde van 15, 13 en 11,45 is 13,15; van 23, 16 en 12 is 17; *f* 13,15 en *f* 0,17 waren de gemiddelde debietprijzen. De opbrengst van de vierde soort mag zonder overdrijving op *f* 25 de thail worden gerekend.

Stellen wij nu verder, — want de werkelijke cijfers zijn immers het geheim van den pachter — dat van de door den pachter gebruikte 3740 kati ruw opium 10% is gebruikt voor het mengsel éérste soort; 20% voor de tweede soort en 35% voor elk der beide andere mengsels, dan kan de pachter gedebiteerd hebben 2992 thail tjandoe tengko
7480 tiongko
17017 kwanko
18326 thikheko.

Het is bekend, dat de verkoop bij mata's in den regel het grootst is en voordeeliger dan de verkoop bij thails. Gij zult dus wel geen bezwaar hebben, dat ik het debiet van elke soort stel op 50 %.

De uitkomst wordt dan als volgt:

1496	thail à	*f* 15	*f* 22440—
1496	" "	- 23	- 34408—
3740	" "	- 13	- 48620—
3740	" "	- 16	- 59840—
8508.5	" "	- 11,45	- 97422.32⁵
8508.5	" "	- 12	- 102102—
18326	" "	- 25	- 458150—

De 3740 kati ruw opium zouden dan hebben opgebracht *f* 822982,32⁵ d. i. *f* 220,05 de kati. De inkoopsprijs en pachtschat bedroegen per kati *f* 185,58; er blijft dus nog *f* 34,47

over voor kosten van bereiding, debiet enz., welke door Mr. Brooshooft zelven op *f* 30 per kati, maar door anderen op veel minder worden geschat.

Het in het gunstigst geval op gegevens van den pachter berustend cijfer van *f* 178,64 verdient geen grein meer vertrouwen dan mijne schatting van *f* 220,05. In het Koloniaal verslag staat immers met even zoovele woorden te lezen, dat „de pachters, vooral uit vrees voor latere concurrentie, geen volledige opening van zaken doen."

Daar mijne berekening waarschijnlijk te vervelend is om nagecijferd te worden, veroorloof ik mij nog eene meer algemeene opmerking. Na de bovenvermelde brochure van den Apotheker Haak kan niemand meer ontkennen, dat uit één kati ruw opium even goed 1600 mata's als 8 thail tjandoe kunnen worden bereid. In sommige perceelen wordt de mata verkocht voor *f* 0,28 en de thail voor *f* 18. Eén kati opium *kan* dus zoowel *f* 448 als *f* 144 opbrengen, naar gelang van qualiteit en wijze van debiet.

Heb ik dan geen recht om, zelfs tegenover iemand als den heer Groeneveldt, vol te houden, dat niemand met behulp der in het Koloniaal verslag gepubliceerde cijfers kan uitrekenen of het opium den pachter duurder is te staan gekomen dan hij het bij mogelijkheid kon verkoopen? Is het aanmatigend te beweren, dat er van de financieele uitkomsten van het pachtersbedrijf veel te weinig bekend is om daaruit eenige gevolgtrekking af te leiden ten aanzien der gestie van de pachters, hun bod voor de pacht daaronder begrepen? Zoo neen, dan moeten ook alle gevolgtrekkingen uit de zoogenaamde resultaten van het pachtersbedrijf eerlijk worden losgelaten. Dan mag het niet langer bevreemden, dat soms hooge pachtsommen worden betaald en slechts weinig gouvernementsopium wordt gebruikt. Dan mag niet langer worden beweerd, dat „sommige pachters, als men bij den kostenden prijs de vermoedelijke bedrijfskosten rekent, reeds verlies lijden of zich met een geheel onevenredigen winst tevreden moeten stellen." Dan gaat het niet meer aan vol te houden, dat de pachters, om voordeel uit hun bedrijf te kunnen trekken, smokkelen moeten en de grootste smokkelaars zijn.

Voor deze bewering worden echter nog andere gronden aangevoerd.

Onder het stelsel van onbeperkte verstrekking werden aan de pachters in 1872 2665 pikols opium verstrekt en na den terugkeer tot het maximumstelsel in 1873 daalde dit cijfer eensklaps tot 1130 pikols. De heer Groeneveldt schrijft abusievelijk 1230. Het cijfer van 1872 is voor hem „een onom-

stootelijk bewijs, dat de sedert dien tijd verstrekte veel lagere hoeveelheden niet in de behoefte hebben kunnen voorzien, maar op andere wijze moeten zijn aangevuld," omdat „prijsverlaging alleen zulke plotselinge sprongen niet kan verklaren." Achtereenvolgens toch steeg tusschen 1869 en 1872 de verstrekking van 705 tot 1263, 2034 en 2665 pikols om in 1873 weer te dalen tot 1130 pikols.

Dat onder het stelsel van onbeperkte verstrekking door de pachters langzamerhand is voorzien in de behoefte, die vroeger door den smokkelhandel werd bevredigd, en dat in dat tijdperk dan ook veel meer opium is van de hand gezet dan uit de sedert verstrekte hoeveelheden kon worden verkregen, zal niemand ontkennen. Het lage cijfer van 1873 is intusschen langzamerhand weder gestegen tot 1640 pikols in 1884. Maar waar is het bewijs, dat — zooals de heer Groeneveldt schijnt te willen beweren, — in beide tijdvakken door de pachters in dezelfde behoefte is voorzien? In het tijdvak der onbeperkte verstrekking (1870—1872) kon het opium door de pachters worden gesleten voor prijzen, waartegen de smokkelhandel haast niet meer kon concurreeren. Maar het gevolg was dan ook, dat de pachters de pachtsommen geleidelijk van 9 millioen tot 7 millioen moesten doen dalen, een welsprekend bewijs — het zij mij vergund dit terloops te doen opmerken — tegen de bewering der tegenstanders van de pacht, dat de Regeering bij machte zou zijn om de pachtsommen op te drijven naar welbehagen. Ik erken dat sedert 1873 in de behoefte aan opium voor een belangrijk deel is voorzien door den smokkelhandel, maar ik ontken ten sterkste, dat die smokkelhandel *door de pachters* moet zijn gedreven. Dat zij, althans eenigen van hen, er van geprofiteerd hebben, soit, maar dat zij dien handel zouden hebben uitgelokt, laat staan zelven gedreven, is eene conclusie, waartoe ik niet komen kan.

„Kan men aannemen, dat de sluikhandel door de pachters aan anderen wordt overgelaten?", vraagt de heer Groeneveldt, en ik antwoord volmondig: ja, met deze restrictie, voor zoover zij hem niet kunnen beletten.

„De pachters zouden", volgens den heer Groeneveldt, „in de eerste plaats zich zelf te gronde richten, als zij een zoo belangrijk deel van het debiet overlieten aan mededingers, die aan zooveel minder zware lasten gebonden zijn als zij zelf." Mijns inziens bestaat er geen enkele aanwijzing, dat een pachter zich zelven te gronde richt, wanneer hij zijn opium aan b. v. duizend klanten slijt tegen 20 cts. de mata en duizend klanten,

die hij vroeger kon bedienen, toen hij het opium voor 10 cts. de mata kon leveren, overlaat aan den smokkelaar, die op veel minder zware lasten zit. Men zie toch het belangrijk verschil tusschen het wettig en het onwettig bedrijf niet over het hoofd. De pachter oefent zijn bedrijf uit onder de bescherming der wet, heeft recht op steun in dat bedrijf, mag rekenen op dien steun. De smokkelaar moet alles in het geheim doen en zorgen, dat zijne wegen niet verraden worden. Zijne verkoopplaatsen mogen in de naaste omgeving bekend zijn, publiek zijn ze niet; er zijn tal van plaatsen, waar hij te zorgvuldig wordt nagegaan om zijn waar te kunnen kwijt raken. De pachter kan den opiumprijs vrij hoog opvoeren zonder gevaar daardoor een belangrijk deel zijner beste klanten kwijt te raken. De smokkelaar moet blijde wezen als hij zijn waar maar aan den man kan brengen, tot hoe lagen prijs ook.

Het eigenbelang dwingt den pachter den smokkelhandel zooveel mogelijk tegen te gaan; hij weet echter, dat hij niet allen smokkelhandel kan weren en een deel van het opiumdebiet aan den smokkelaar moet overlaten. Maar zoolang hem dit niet deert, kan hij er vrij onverschillig voor blijven. Voor hem is het eenig noodige, dat hij met zijn wettig bedrijf goede zaken maakt. Eigen smokkelhandel belooft hem weinig voordeel. Laat de pachter den pikol opium langs clandestienen weg kunnen verkrijgen voor *f* 500 minder dan de gouvernementsopium hem kost. Een pikol opium levert gemiddeld uit 100000 mata's. Hij kan dan op elke mata gesmokkeld opium een halven cent meer verdienen dan op het gouvernementsopium. Wel een belangrijk voordeel om over te gaan tot prijsverlaging, ten einde het debiet te vergrooten! In het perceel Batavia b. v. kon de pachter in 1887 816 pikols opium van het Gouvernement krijgen. Hij nam slechts 786 pikols, d. i. 30 pikols minder. Kreeg hij die hoeveelheid door smokkelen, dan kan hij daarmee in het gunstigste geval *f* 15000 winst hebben gemaakt. Waarlijk een kolossaal voordeel voor een pachtkongsi, die *f* 846000 's jaars aan pachtschat betaalde, om daarvoor de risico te loopen, waarmede de smokkelhandel gepaard gaat!

„Omdat er op groote schaal gesloken wordt, kan" de heer Groeneveldt „niet komen tot de conclusie, dat juist de pachters daaraan geen deel zouden nemen;" mij daarentegen is het een raadsel hoe iemand, die op de hoogte van het onderwerp is, kan volhouden, dat „voor de pachters groot belang bestaat om te sluiken, dikwerf volstrekte noodzakelijkheid, willen zij financieelen ondergang vermijden.

De heer Groeneveldt deelt zelf mede, dat zijne overtuiging „tegen zich heeft het hooge gewicht der meening van den hoofdinspecteur Te Mechelen, die niet van oordeel is, dat de pachters zich op eenigszins groote schaal buiten het Gouvernement om van opium voorzien." Hij kan zich echter niet nederleggen bij twee argumenten, die door den hoofdinspecteur voor zijne meening worden aangevoerd.

Volgens den heer Te Mechelen „is het voor de pachters voordeeliger eene beperkte hoeveelheid opium tegen hoogen prijs te verkoopen dan naar een grooter, maar goedkooper debiet te streven."

Ik heb indertijd getracht deze stelling voor de leden van het Indisch Genootschap duidelijk te maken, en daartoe in mijnen brief van 22 Nov. 1889 aan het Bestuur van dat genootschap geschreven: „Een pachter, die dagelijks 100 thaïl of 10000 mata's opium slijt tegen *f* 15 de thail of 20 cts. de mata, maakt *f* 100 daags meer wanneer hij den debietprijs verhoogt tot *f* 16 de thail en 21 cts. de mata. Om dezelfde inkomsten te verkrijgen door vermeerdering van debiet moet hij dagelijks circa $6^1/_2$ thail of 500 mata's meer verkoopen tegen denzelfden prijs, en meer dan het dubbele wanneer de debietprijs met *f* 1 de thail of 1 ct. de mata wordt verlaagd."

Vanwege den Anti-opiumbond is deze berekening doodgezwegen, en is het voldoende geacht de lezers van *De Opiumvloek op Java* te doen opmerken, dat de stelling juist zou *kunnen* zijn, zoo

a. geen smokkelhandel bestond, die met goedkooper opium concurrentie aandeed.

Alsof de smokkelhandel vrijheid heeft om te concurreeren naar hartelust!

b. de opium, in plaats van een genotmiddel te zijn, een levensbehoefte was.

Alsof de menschen niet dikwijls, helaas! voor genotmiddelen zich meer opofferingen getroosten dan voor levensbehoeften!

c. de koopkracht der bevolking, die schuift, geëvenredigd ware aan de duurte van die levensbehoefte.

Alsof het niet juist een grief tegen het opiumgebruik is, dat de schuiver soms zijnen laatsten penning aan het opiumgenot offert!

d. de dood niet telkens de rangen der schuivers dunde, zoodat, om ook maar hetzelfde aantal afnemers te houden, toch steeds propaganda voor opium moet worden gemaakt.

Alsof het niet juist ware, wat ik in het Indisch Genootschap heb beweerd, dat „in de Chineesche en Inlandsche wereld het voorbeeld der omgeving en de zucht tot navolging eveneens als

het verlangen naar het verbodene niet minder sterke prikkels tot verleiding zijn dan overal elders!"

De Anti-opiumbond heeft, dunkt mij, geen recht om de stelling „economisch geheel onjuist" te noemen, en ziet, dit bewerende, voorbij, dat wat geldt voor den koopman in onze maatschappij, niet opgaat voor den pachter, die gebonden is aan een beperkten voorraad en een beperkten tijd.

De heer Groeneveldt kan zich bij de stelling niet neerleggen „omdat de pachters, ook bij hooge debietprijzen, er voordeel bij hebben goedkooper opium dan dat van het Gouvernement in te slaan."

Wie beweert het tegendeel? Maar het is niet de vraag of de pachters voordeel kunnen hebben van goedkooper ingeslagen opium, maar of zij er groot voordeel bij hebben, wanneer zij gesmokkeld opium inslaan, en of zij niet meer kans op grooter winst hebben, wanneer zij weinig verkoopen tegen hoogen prijs dan meer slijten tegen lagen prijs. En dit laatste houd ik met den hoofdinspecteur Te Mechelen vol.

Tegen de andere stelling van den hoofdinspecteur, dat „het voor de pachters te gevaarlijk is den sluikhandel aan te moedigen, dan dat zij zich daaraan om eenig eigen voordeel zouden wagen," voert de heer Groeneveldt aan, dat hij niet kan inzien hoe een pachter, wanneer hij gesloken opium gaat gebruiken, „daarmee den sluikhandel in 't algemeen zal aanmoedigen."

Van het *gebruik maken* van gesloken opium gewaagt de hoofdinspecteur niet. Hij beweert, dat de pachters, wanneer zij zelven aan smokkelhandel doen, zelven clandestien opium laten invoeren, tegen hun eigen belang den smokkelhandel aanmoedigen. Dit is m. i. goed gezien. Wanneer de pachter zelf gaat smokkelen, geeft hij zich over aan de genade van zijne trawanten, die het in hunne macht hebben om hem te verraden en, hoe hij zich ook moge willen schuil houden, de voordeelen te doen verliezen, die hij langs wettigen weg uit het pachtbedrijf kan verkrijgen.

In elk geval hebben de smokkelaars van den pachter-smokkelaar weinig te vreezen, maar zij, die niets te verliezen hebben, zullen hem wel weten te dwingen hen hun sluikwaar af te koopen, zoo zij daarmede geen betere zaken maken kunnen. Zij kunnen er lustig op los smokkelen. De pachter, die een smokkelaar van zijn waar afhelpt, maar zelf niet smokkelt, maakt dezen voor zichzelven onschadelijk en van zich afhankelijk; maar de pachter, die om eigen voordeel zich wendt tot den

„smokkelaar van professie," verliest het overwicht, dat de wettige uitoefening van zijn bedrijf hem verschaft. Hoe het mogelijk is, dat de heer Groeneveldt daarin geen gevaar voor den pachter kan zien, wil *mij* niet duidelijk worden.

Dat de pachters, om winst te kunnen maken, moeten smokkelen en zelven de grootste smokkelaars zijn, is nog volstrekt niet bewezen.

In het Indisch Genootschap is door mij gezegd: „De smokkelhandel is niet een gevolg van het pachtstelsel, maar van het monopoliestelsel. Schaf het opiummonopolie af, laat den invoer van opium op Java vrij en stel geen hinderpalen aan het debiet, er zal van den smokkelhandel en al de daaraan verbonden gevolgen geen spoor meer overblijven. Maar wil men dit niet, — en ik geloof niet, dat iemand dit wil, — wacht dan ook geen heil van eenig stelsel van exploitatie van het monopolie, ook niet van Staatsexploitatie, zoolang niet alle middelen zijn aangewend om den geheimen invoer van opium op Java en de verspreiding van clandestien opium onder de bevolking te beletten."

Er zijn verscheiden deskundigen, die in allen ernst de mogelijkheid van beteugeling van den smokkelhandel in twijfel trekken.

In mijn schrijven aan de redactie van het *Algemeen Handelsblad* heb ik reeds verslag gedaan van mijne poging om te weten te komen hoe de Oud-ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur op Java en Madura op grond van eigen ervaring oordeelen over de werking van het pachtstelsel, en medegedeeld, dat van de 35 oud-ambtenaren, die zich daaromtrent hebben verklaard, 24 „het ondoenlijk achten den sluikhandel in opium zoo krachtig te keer te gaan, dat het voor de pachters onmogelijk wordt aan het opiumdebiet eene uitbreiding te geven, die het doel der maximum-opium verstrekking verijdelt." Slechts 11 bleken het tegenovergesteld gevoelen te zijn toegedaan. Maar tevens weet ik, dat van die 24 de meerderheid, ook onder vigeur van het regiestelsel, afdoende bestrijding van den smokkelhandel onmogelijk acht. Wij, die van oordeel zijn, dat onderdrukking van den smokkelhandel een der eerste zorgen behoort te zijn, mogen niet twijfelen aan het welslagen van goed doordachte en krachtig uitgevoerde maatregelen om dat doel te bereiken. Twijfel daaromtrent kan slechts leiden tot eene moedeloosheid, die Gods water over Gods akker laat loopen en ook onder het regiestelsel geen vinger zal uitsteken om de bevolking van Java te verlossen van den opiumvloek.

Het is in confesso, dat eerst in de laatste jaren de noodzakelijkheid wordt ingezien eener krachtige bestrijding van den

smokkelhandel, waarvoor eerst door den Gouverneur-Generaal F. 's Jacob, zonder voorafgaande machtiging van het Opperbestuur, een paar tonnen gouds werden beschikbaar gesteld, en later wel meer middelen aangevraagd werden, doch het lang gevraagde eerst onlangs toegestaan is. En zoo weinig zijt zelfs Gij nog overtuigd van de offervaardigheid voor de bestrijding van den smokkelhandel, dat Gij het luide door Nederland hebt willen laten klinken, dat „de Vertegenwoordiging eindelijk 6 ton heeft toegestaan om met 2 scheepkens op den smokkelhandel in opium te letten." Het kwam mij voor, dat in de wijze, waarop die triumfkreet door U werd uitgeroepen, eenige ironie verscholen lag. Ik moet bekennen, dat er voor ironie eenige grond bestaat, wanneer men meent, dat van die twee scheepkens de beteugeling van den geduchten smokkelhandel wordt verwacht. Maar die twee scheepkens zijn alleen bestemd om de vaartuigen, die in de vaart zijn om het opium clandestien op de kust van Java te doen lossen, dit onmogelijk te maken, hen te vervolgen en geen rust te laten, hetgeen niet mogelijk is met de tegenwoordig in dienst zijnde hopperbarges, waarop het moest worden aangezien, dat een smokkelvaartuig, ofschoon binnen het onvrij zeegebied, zich wegmaakte voordat de hopperbarge het kon bereiken. Het gestadig kruisen van een paar snelvarende bootjes langs de kust zal een afdoend middel zijn om althans de zoogenaamde drijvende opiummagazijnen te weren en de smokkelprauwen in hunne bewegingen te belemmeren. Maar bovendien worden natuurlijk vereischt groote waakzaamheid te land, opsporing van smokkelkongsies, spionneering der gangen van de smokkelaars en hun personeel, inlichtingen van agenten en spionnen te Singapore, Hongkong, Makasser en andere plaatsen, van waar de smokkelaars hun opium ontbieden, en nog veel meer, dat ook geld kost, maar waarvoor het geld ongetwijfeld door den tegenwoordigen Minister van Koloniën zal worden aangevraagd, zoodra dat noodig is. Naar mijn bescheiden meening bestaat er slechts één gegronde reden om aan de bestrijding van den smokkelhandel te kunnen twijfelen, n.l. de groote moeielijkheid om op Java de leiding der opiumpolitie in één hand te brengen. Zoolang de Hoofden van gewestelijk bestuur van dien tak van politie geen afstand willen doen en de Regeering hen dezen niet ontneemt, bestaat er groot gevaar, dat flink doordachte maatregelen door verkeerde uitvoering falen. Ik wanhoop er echter niet aan, dat eenmaal zal worden ingezien, dat de Hoofden van gewestelijk bestuur niet langer kunnen blijven, wat zij tot nog toe zijn, de chefs van alle takken van dienst

in hun gewest. Maar vergun mij over dit punt niet uit te weiden. Daarvoor is het te epineus.

Ik ben U nog rekenschap schuldig, waarom ik onder vigeur van het pachtstelsel afdoende bestrijding van den smokkelhandel eerder mogelijk acht dan onder het regiestelsel.

Het argument is, dat wij in het eerste geval kunnen rekenen op den steun van belanghebbende pachters, in het andere rekening moeten houden met de onverschilligheid van vast bezoldigde opiumslijters.

Volgens den heer Groeneveldt mogen „de steun en de voorlichting der pachters niet onontbeerlijk worden geacht en wijzen de antwoorden op eene circulaire van den directeur van financiën er op, dat de politie nu reeds in enkele gewesten weinig hulp en aanwijzingen bij den pachter vindt, waaruit volgt, dat men bij voldoende hulpmiddelen het doel ook wel zonder die aanwijzingen bereiken kan." Ik ken de bedoelde circulaire niet en evenmin de daarop gevolgde antwoorden, maar ik kan niet gelooven, dat de door den heer Groeneveldt daaruit getrokken conclusie juist zou zijn. Kunt *Gij* inzien, dat men het ook wel zonder de aanwijzingen der pachters kan doen, *omdat* het bestuur in *enkele* gewesten weinig hulp bij den pachter vindt? Die conclusie zou juist zijn,. wanneer tegelijkertijd bewezen ware, dat in die enkele gewesten evenzeer wordt gesmokkeld en de overtredingen even goed worden berecht als elders, waar de pachters aan het bestuur wel aanwijzingen doen. Maar dit bewijs ontbreekt. Bovendien verlangt de heer Groeneveldt in plaats van den steun der pachters *„voldoende hulpmiddelen."* Ja, met voldoende hulpmiddelen is alles te bereiken, maar het is de vraag of niet juist de aanwijzing van belanghebbende opiumslijters een der onmisbare hulpmiddelen is. Overigens moeten wij elkaar goed verstaan. Ik beweer niet, dat de hulp van de pachters tot het tegengaan van *den clandestienen invoer van opium op Java* veel beteekent, al ben ik overtuigd, dat ook daarvoor veel partij kan worden getrokken van hunne inlichtingen. Maar onder smokkelen valt ook het clandestien debiteeren van clandestien ingevoerd opium, en beteugeling van dit debiet is een der meest afdoende middelen om den clandestienen invoer te doen ophouden.

Tenzij mij het tegendeel met cijfers worde bewezen, houd ik vol, dat de meeste aanwijzingen van clandestien debiet afkomstig zijn van de pachters en hun personeel. Van waar anders die aanhoudende en breed uitgemeten grieven wegens door de pachters uitgelokte huisonderzoekingen en visitatiën aan den lijve?

In 1890 hadden er op Java 5650 aanhalingen van opium plaats, waarvan alleen in Soerakarta 1746. Ik ducht geen tegenspraak, wanneer ik beweer, dat het meerendeel dier overtredingen is aangebracht door of vanwege den pachter. Bestaat er dan waarlijk eenige grond om te kunnen gelooven, dat onder een stelsel, dat alle belang van de opiumslijters bij het debiet uitsluit, de politie even goed zal worden gebracht op het spoor van gepleegde overtredingen? Plichtgevoel vermag veel, maar verwachten, dat het plichtgevoel der menschen, die zich met opiumdebiet laten belasten, zoo sterk ontwikkeld is, dat zij even ijverig in het opsporen en aanwijzen van opiumovertredingen zullen zijn als het personeel van de pacht, dat kan in ernst niemand.

Bij mijne voordracht in het Indisch Genootschap heb ik mij de vraag veroorloofd of „de ervaring, opgedaan met zoutverkooppakhuismeesters, met het minder personeel van de In- en uitvoerrechten, met dat van den waterstaat, het recht geeft om te beweren, dat het mogelijk zal zijn honderden personen te vinden, die in een betrekkelijk ruime bezoldiging voldoenden steun hebben tegen de verleiding om hun voordeel te doen met de hulp, die zij aan de smokkelaars kunnen bewijzen?"

Jh. Mr. Elout van Soeterwoude heeft mij daarop verweten, dat ik met die vraag „drie, *zegge drie*, bestaande categoriën van ambtenaren zonder vorm van proces als onbetrouwbaar en gewetenloos" heb „afgemaakt." Ik ontken dit ten sterkste, maar, al had ik het gedaan, zou het dan vast staan, dat onder de als geschikt voor de betrekking van opiumslijter aangewezen *gepensioneerde landsdienaren, inlandsche kinderen* en *inlanders* een voldoend aantal voor die betrekking gevonden zal kunnen worden? Ik kan het niet inzien, maar blijf volhouden, dat onder een regiestelsel niet mag gerekend worden op voldoenden steun der opiumslijters bij de bestrijding van den smokkelhandel.

Ook volgens den heer Groeneveldt, zullen „de depôthouders der regie door hun voortdurend oog op het debiet en hunne plaatselijke bekendheid de steunpilaren der opiumpolitie moeten wezen", en daarom wil hij „deze betrekkingen toevertrouwen aan personen, die als ambtenaren in 's lands dienst daarbij eene toekomst hebben, en ze verdeelen in meerdere categoriën met verschillende bezoldigingen, zoodat langs dien weg ijver en plichtsbetrachting met bevordering kunnen worden beloond. Bovendien zouden de besten tot hoogere betrekkingen bij het toezicht kunnen opklimmen."

De heer Groeneveldt begrijpt natuurlijk onder de depôthouders

ook de opiumslijters; want juist dezen kunnen het best voortdurend het oog houden op het debiet en plaatselijke bekendheid verkrijgen. Zou de heer Groeneveldt in ernst meenen, dat het mogelijk zal zijn vele flinke jongelieden voor de betrekking van opiumslijter te vinden, al spiegelt men hen ook het vooruitzicht voor om na jaar en dag misschien zelfs wel hoofdinspecteur te kunnen worden? Dan stelt hij, naar mijn bescheiden meening, den door hem gewenschten tak van dienst te veel gelijk met dien der In- en uitvoerrechten en accijnzen. Maar dit gaat niet aan. De dienst der In- en uitvoerrechten en accijnzen vereischt kennis van verschillenden aard en geeft degelijk werk. Wanneer men weet wat al moeite het kost om voortdurend geschikt personeel voor dien tak van dienst te krijgen, dan is het te veel gevergd, wanneer men verlangt, dat men in het vinden van voldoend geschikt personeel voor het opiumdebiet geen bezwaar zal zien tegen het regiestelsel. Ik heb indertijd gezegd, dat „het regiestelsel zijn kithouders voornamelijk zou moeten zoeken onder de opium-schuivers." De heer Groeneveldt wil geen kithouders, maar verlangt europeesche depôthouders. Ik vrees, dat hij dezen zal moeten zoeken onder „de opiumsmokkelaars, de houders van speelhuizen en stille kroegen, de vliegende procureurs, de penny-a-liners, hen, die de binnenlanden doortrekken, de ondernemingen afloopen om werk te zoeken en verder alle landloopers," in één woord, de Europeanen, van welke Eckart gewaagt in zijne U zeker ook wel bekende *Brieven aan een Staatsraad.*

En wat ons dan te wachten staat geeft de volgende teekening van Eckart te denken:

„Een Europeaan komt zich in de dessa, van waar zijn huishoudster afkomstig is, bij de ouders van deze vestigen *(of zoekt zoo'n onderkomen).* Hij leeft gedeeltelijk op hare kosten, daar zij een warong houdt *(zij het ook tegen den wil der regie).* Hij doet ook wel het een en ander *(opium debiteeren aan de vaste klanten)*, maar geregeld werk natuurlijk niet; hij treedt op als een zeer lastige bewoner, lastig voor het dessahoofd en voor zijne buren. Van alles wordt een klacht gemaakt: kippen, die over het door hem bewoonde erf loopen, ruiters, die zonder van het paard te stijgen dat erf voorbij rijden, alles wekt zijn toorn op. Hij houdt er eigen verbodsbepalingen op na en doet zich nu en dan zonder betaling wat leveren, vordert dat de dessalieden den pagger van zijn erf in orde houden, enz., enz."

De europeesche opiumdepôthouder zal geen bediende zijn van een chineeschen pachter, aan wien ambtelijk prestige wordt toegeschreven, maar zelf ambtenaar wezen. Waarlijk, ik overdrijf niet,

wanneer ik meen, dat de inlandsche bevolking er met het pachterspersoneel minder slecht aan toe is dan zij zijn zal met de trawanten van het regiestelsel.

„Uit het vele, dat in den laatsten tijd, niet altijd zonder onbillijkheid en overdrijving, tegen het pachtstelsel is ingebracht," wil de heer Groeneveldt „nog de volgende bezwaren laten gelden:

a. De pachters hebben te veel macht en invloed.

b. De maatregelen tot tegengang van den sluikhandel zijn in handen der pacht voor de bevolking vexatoir.

c. De pachters worden vaak beschuldigd het opiumverbruik aan te moedigen en te bevorderen.

d. Het pachtstelsel moet noodzakelijk eene voor den Staat weinig voordeelige wijze van exploitatie van het opiummonopolie zijn."

a. De pachters hebben te veel macht en invloed. Ik zoek nog altijd naar feiten, waaruit blijken kan, dat het pachtstelsel niet is te handhaven zonder toekenning van macht en invloed aan de pachters. Men beweert, dat de pachters een imperium in imperio vormen. Het was ook een der bezwaren door den Voorzitter van het Indisch Genootschap tegen mijne stellingen ingebracht. Toen ik nog meende tijd te zullen hebben om op de bedenkingen der verschillende sprekers te antwoorden, stelde ik mij voor den Voorzitter, oud-gouverneur van Sumatra's Westkust, te verzoeken één enkel feit uit zijne ervaring te willen meedeelen, waaruit kon blijken, dat hij niet was opgewassen tegen de macht en den invloed van den opiumpachter. Ik geloof niet, dat hij zoodanig feit zou hebben kunnen aanvoeren; want een Hoofd van gewestelijk bestuur als de heer Canne was, staat zeker ook elken opiumpachter. Dat deze het den ambtenaren lastig kan maken, zal niemand ontkennen. Maar, wanneer alle particulieren, die het den een of anderen ambtenaar soms lastig maken, uit hun bedrijf zouden moeten worden gezet, zouden er al bitter weinig particulieren op Java overblijven.

Ook de hoofdinspecteur Te Mechelen heeft, naar men zegt, geconstateerd, dat aan de pachters een ambtelijk prestige ten deel valt; maar, wanneer men daaruit afleidt, dat, ook naar zijn inzien, de pachters als zoodanig een macht in den staat zijn of, om de geliefkoosde uitdrukking te bezigen, een imperium in imperio vormen, dan heeft men hem, geloof ik, slecht begrepen. Voor zoo ver ik mij herinner, wordt het door den hoofdinspecteur Te Mechelen betreurd, en zeker te recht, dat er nog altijd op Java verscheiden ambtenaren en hoofdambtenaren zijn, die in den pach-

ter iets meer zien dan den toegelaten verkooper van opium, die hem ontzien omdat ze zijn hulp tegen opiumovertredingen niet kunnen missen, die meenen, dat hij bij de Regeering in hooge gunst staat om de diensten, die hij aan de schatkist bewijst. Maar met mij houdt de hoofdinspecteur Te Mechelen evenzeer zich overtuigd, dat aan het ambtelijk prestige der pachters een einde komt zoodra het bestuur dit wil. Ik meen, dat in de laatste jaren in die richting reeds veel is gedaan, maar mijn vertrouwen ten dezen is voornamelijk gevestigd op het jongere geslacht, dat evenals Gij „den golfslag voelt der groote beweging van onzen tijd."

Bij alles, wat den pachters wordt ten laste gelegd als blijken van te veel macht en invloed is de vraag geoorloofd, of dat te wijten is aan het pachtstelsel of aan de zwakheid van het bestuur. En als Gij het laatste toegeeft, zult Gij ook wel willen erkennen, dat aan dit euvel geen einde komt met de afschaffing van het pachtstelsel. Anderen zullen dan van die zwakheid gebruik maken. Het kwaad blijft bestaan.

De macht en invloed der pachters zijn geen overwegend bezwaar tegen het pachtstelsel.

b. De maatregelen tot tegengang van den smokkelhandel zijn in handen van den pachter voor de bevolking vexatoir. De heer Groenevelt erkent, dat „dit kwaad niet geheel aan de pacht geweten kan worden, want, daar het opium in klein volume een groote waarde vertegenwoordigt, zal onder elk stelsel het onderzoek zoo van huizen als personen veelvuldig voorkomen en, op presumptie geschiedende, vaak vruchteloos afloopen, waarbij de onderzochte zoowel schuldig als onschuldig kan zijn. Wanneer zulke onderzoekingen in hoofdzaak op aanwijzing der pachters geschieden, dan is het te vreezen, dat deze als belanghebbenden daarop dikwijls wat grif zullen aandringen. En wat de zaak erger maakt is, dat de pachter zijne informatiën krijgt van zijne spionnen, het uitschot hunner natie, onverschillig of zij chineezen of inlanders zijn. Deze personen zijn verplicht voortdurend bewijzen van ijver en geschiktheid voor hunne taak te geven, daardoor doen zij der bevolking veel overlast en ontzien zij zich zelfs niet onschuldigen aan te klagen en door het neerleggen van opium in hunne woningen te doen straffen, hetzij om hunne reputatie als spion te handhaven, hetzij om door de vrees, die zij inboezemen, hunne belangen op andere wijze te dienen."

Volgens den heer Groeneveldt is dus de medewerking der pachters aan het tegengaan van den sluikhandel voor de bevolking vexatoir, *omdat* de pachters misschien wat grif aandringen

op het instellen van een onderzoek en hunne informatiën krijgen van hunne spionnen, die het uitschot hunner natie zijn. Zou eenige politie hare taak naar behooren kunnen verrichten zonder aanwijzing van belanghebbenden en zonder spionnen? Behooren spionnen niet altijd en allerwegen tot het uitschot hunner natie? En is het kwaad op Java werkelijk zoo groot als het wordt afgeschilderd? Men kome mij niet aan met enkele op zichzelve staande feiten. Onder eene bevolking van meer dan 20 millioen zielen kunnen heel wat politieschandalen — zoogenaamde opiumschandalen komen ten laste van de politie — voorvallen, zonder dat men daaraan het recht mag ontleenen om over die politie den staf te breken. Ik tart elken gewezen ambtenaar, die op Java bij het binnenlandsch bestuur heeft gediend, om zijne ervaring op dit punt bekend te maken, en wanneer dan blijkt, dat de door den pachter uitgelokte onderzoekingen in den regel het kenmerk van vexatie droegen, zal ik geen woord meer spreken of schrijven tot verdediging van het pachtstelsel.

Ik maakte reeds gewag van mijn mislukt onderzoek naar de werking van het pachtstelsel. Maar deze voldoening heb ik dan toch, te mogen constateeren, dat van 35 oud-ambtenaren 26 hebben verklaard uit eigen ervaring niets te weten van grove misbruiken der pachters en van hun personeel. Eén der oud-residenten, die jarenlang het bestuur voerde in een gewest, waar veel geschoven en veel gesmokkeld wordt, schreef bij zijn ontkennend antwoord: „Ik kan mij ook niet voorstellen, dat een ijverig en zelfs middelmatig beleidvol bestuur zulke grove misbruiken niet zoude kunnen beletten. Enkele gevallen zullen wel is waar altijd voorkomen, maar dit is bij alle zaken het geval."

Wanneer Gij mij de eer wilt bewijzen mijn brief aan de redactie van het *Algemeen Handelsblad* te herlezen, moge Uwe scherpzinnigheid beslissen of hetgeen 3 oud-ambtenaren als bewijs van eene andere ervaring mededeelden, veel bewijst tegen de verklaring hunner 26 gewezen ambtgenooten.

Ik meen thans een afdoend bewijs te hebben voor mijne bewering, dat er schromelijke overdrijving bestaat in de loopende verhalen van vexatie der pachters.

Eenigen tijd geleden is door enkele europeesche en inlandsche ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur op Java, op verzoek van den hoofdinspecteur Te Mechelen, maar geheel buiten zijne bemoeienis, een onderzoek ingesteld naar de werking van het pachtstelsel in hunne omgeving. Dat onderzoek is gehouden in verschillende streken van de residentiën Rembang, Besoeki en

Pasoeroean, en had plaats door persoonlijke ondervraging van een 88tal chineezen en inlanders. Met vergunning van de Indische Regeering heeft de hoofdinspekteur Te Mechelen mij afschrift gezonden van de verklaringen der verschillende personen, en ik verheug mij thans eene geschikte gelegenheid te hebben om ze publiek te maken. Ik voeg ze daarom bij dezen brief. Zij werden op Java vertaald uit het Javaansch, Maleisch en Madureesch. Ik geef ze zooals ik ze ontving. Bij dit onderzoek zijn aan bijna alle gehoorde personen o. a. de volgende vragen gedaan:

Heeft men wel eens aan uw lijf of bij u thuis onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Weet gij ook te zeggen door wien dat onderzoek gevraagd is? of welke aanleiding daartoe bestond?

Denk er eens over na, en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Uit de evenbedoelde verklaringen kan U blijken, dat van de 88 gehoorde personen 73 nooit last van huisonderzoek of visitatie aan den lijve hebben gehad, 10 wel eens van dergelijke onderzoekingen hebben gehoord, 1 er nooit zelfs over heeft hooren spreken, maar 11 persoonlijk ervaring er van hadden. Van deze laatsten verklaren enkelen intusschen uitdrukkelijk, dat de politie bij elk onderzoek tegenwoordig was, en dat er niets onbehoorlijks plaats had.

Wanneer men in het oog houdt, dat de gehoorde personen bewoners zijn van verschillende dessa's in onderscheidene gewesten, en dat hier sprake is van een onderzoek naar overtredingen van het pachtreglement, die dagelijks door duizenden *kunnen* worden begaan, dan meen ik te mogen beweren, dat de verklaring der 11 personen, bij wie huisonderzoek plaats had, tegenover die van 73, die in hun leven er nimmer last van hadden, zeer geruststellend is.

De eenige bezwarende verklaring is m. i. die van den Chinees Khang Boen Yoek, die als rijsthandelaar dikwerf de dessa's afliep en meermalen aan den lijve werd onderzocht omdat men hem, den ouden vriend van den gemachtigde van den pachter, niet vertrouwde. Mij dunkt, dat daarvoor wel goede reden bestaan zal hebben. Zijne verklaring, dat „de opiumhandel eene vuile zaak is", klinkt uit den mond van een' Chinees al zeer apocrief.

Wil men het opiummonopolie gehandhaafd hebben, zonder aanwijzing van overtredingen door belanghebbenden en zonder spionnen, mij wel, mits men het dan mij duidelijk make hoe dit mogelijk is. Misschien zal het blijken, dat het dan ook bij handhaving van het pachtstelsel mogelijk zal wezen; de pachters

zullen ongetwijfeld juichen, wanneer hun uitsluitend recht tot den verkoop van opium in het klein buiten hunne bemoeienis zoo krachtig wordt gehandhaafd, dat daarop geen inbreuk meer wordt gemaakt.

Het bewijs, dat de maatregelen tot tegengang van den smokkelhandel in handen van den pachter voor de bevolking vexatoir zijn, is nog niet geleverd.

c. De pachters worden vaak beschuldigd het opiumschuiven aan te moedigen en te bevorderen.

De heer Groeneveldt gelooft zelf, „dat men hiervan veel overdrevens heeft verteld, vooral ten opzichte der rechtstreeksche aanmoediging of verleiding door goedkoope aanbiedingen of geschenken van opium, teneinde daardoor tot de gewoonte van schuiven te brengen. Wie zich voorstelt, dat langs dien weg veel gedaan kan worden, kent, naar mij (Groeneveldt) voorkomt, de omstandigheden slecht. Maar al laat men ook dit punt vallen" — en wanneer de heer Groeneveldt dit wil, dan zullen Gij en andere leden van den Anti-opiumbond dit ook wel willen doen, — „dan blijft toch de zekerheid bestaan, dat de pachter en zijne debitanten uit zelfbehoud moeten streven naar een zoo hoog mogelijk debiet en dat hun daartoe tal van middelen ten dienste staan, zal wel niemand ontkennen."

Ik wenschte, dat de heer Groeneveldt eenige dier middelen had meegedeeld, te meer, omdat ik meen te hebben bewezen, dat de pachters uit zelfbehoud niet behoeven te streven naar een zoo groot mogelijk debiet. Maar veel wordt er door zijne achterhoudendheid op dit punt niet verloren.

„Hoe het betalen eener hoogere pachtsom den pachter kan aandrijven om alle middelen aan te wenden om zijn debiet uit te breiden, bleek" den Voorzitter van het Indisch Genootschap „als Gouverneur van Sumatra's Westkust. Gedurende een reeks van jaren was daar de pacht in handen van den kapitein der Chineezen, die in 1881 en voorafgaande jaren eene pachtsom betaalde van 107 mille 's jaars. Voor de termijn van 1882/84 werd tengevolge van groote concurrentie de pacht opgedreven tot 275 mille 's jaars en ging deze over in andere handen." Terloops zij gevraagd of we hier niet een sprekend voorbeeld hebben van de door mij beweerde dikwijls „dolzinnige concurrentie", die de heer Groeneveldt „slechts in zeer beperkte mate kan aannemen."

„Nauwelijks had de nieuwe pachter zijn beheer aanvaard, of van verschillende kanten kwamen klachten bij mij (Gouverneur)

in, dat de pachter lieden rond zond om opium te koop aan te bieden in de kampongs. De vorige pachter, die een betrekkelijk geringe pachtsom betaalde, behaalde blijkbaar genoeg winst en behoefde tot dergelijke praktijken zijne toevlucht niet te nemen."

De opmerking, dat de pachter blijkbaar genoeg winst behaalde, bevreemdde mij niet weinig, vooral na de schildering, die Jhr. Mr. Elout van Soeterwoude, Mr. Piepers, de heer Wijnen en anderen van de Chineezen gegeven hadden; want ook ik geloof, dat menschen van zaken, vooral Chineezen, geen winst van eenig belang versmaden. Ik kan daarom het vermoeden niet van mij afzetten, dat, *wanneer dergelijke praktijken plaats hadden*, ook de vorige pachter daarvan niet afkeerig zal zijn geweest. Het is zeer mogelijk, dat over kwade praktijken van den kapitein der Chineezen te Padang, die zoo weinig pacht betaalde, dat hij menigeen gemakkelijk den mond kon stoppen, bij den Gouverneur niet werd geklaagd, maar dat dergelijke klachten, gegrond of ongegrond, gretig werden aangebracht, toen de pacht in handen was gekomen van een Chinees uit Palembang, een vreemde eend in de bijt, wien de pacht afhandig moest worden gemaakt. Ik beschouw het in elk geval als eene weldaad voor de bevolking, dat bij een Hoofd van gewestelijk bestuur als de heer Canne is geweest, werd geklaagd over kwade praktijken van den pachter. Hij zal er wel een eind aan hebben weten te maken; ik herinner mij althans, dat in de rapporten van zijn opvolger over den pachter van dergelijke praktijken nimmer melding is gemaakt. Bij mij staat het vast, dat een goed Hoofd van gewestelijk bestuur elken pachter tot zijn plicht kan brengen.

Al lijdt het na de verklaring van den oud-Gouverneur van Sumatra's Westkust Canne geen twijfel, dat de pachters aldaar in dessa's, waar weinig of niet geschoven wordt, het gebruik van opium ingang wisten te doen vinden door het geven van feesten, waarbij het heulsap kosteloos werd aangeboden, ik veroorloof mij toch te twijfelen of die gewoonte ook op Java bestaat.

Die twijfel is niet weinig versterkt door het bovenbedoeld onderzoek, waarbij ook de volgende vragen zijn gedaan:

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven? Hoe dikwijls herinnert gij u zulke feesten? Zijt ge wel eens op zulke feesten geweest? Of hebt ge kennissen, die er op zijn geweest? Hebt gij wel eens ondervinding gehad, of weet ge van een uwer kennissen, dat door den

pachter, kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Onder al de gehoorde personen zijn er slechts *twee*, die willen doen voorkomen, dat zij door verleiding van wege den pachter aan het schuiven zijn geraakt. De een is de reeds genoemde Khang Boen Yoek, die indertijd zeer bevriend was met den gemachtigde van den opiumpachter, maar later sterk verdacht werd aan smokkelen te doen. De ander is Pa Poewah, een grasverkooper, die in zijne jonge jaren spion van de pacht was, en in die betrekking voor een deel met opium werd betaald. Het komt mij voor, dat dergelijke lui ook wel onder een regiestelsel aan het schuiven zouden zijn geraakt.

Van feesten of tandakpartijen door den pachter of kithouder aangelegd om het schuiven aan te moedigen is door niemand der gehoorde personen ooit gehoord. De feesten, die gegeven werden, hadden plaats bij bijzondere gelegenheden, als huwelijk, Nieuwjaar en dergelijke, als overal. De gamelanspeler Tjokromedjo woonde nog al eens feestjes bij pachters en kithouders bij, en kreeg dan evenals de andere speellui zijn rantsoen opium, maar nooit zag hij pogingen aanwenden om iemand tot schuiven over te halen. En de ons reeds bekende Khang Boen Yoek ging ook wel eens bij den pachter te gast, maar ontmoette dan nooit inlanders. Hij weet echter te vertellen, dat bij gelegenheid van het feest Reboetan vanwege den pachter een warèg geheel beplakt werd met gelengs opium om door de inlanders te worden gerampast. Zoudt Gij in ernst meenen, dat dit gebruik, als er gevaar in gelegen is, niet gemakkelijk kan worden verboden door de politie, die er altijd bij is?

Wanneer men, na deze verklaringen te hebben overwogen, herleest het verhaal van Perelaer over de zoogenaamde dessa Kaligaweh, zou men zich haast ergeren over de naïveteit van den oud-zendeling Zegers, die op dat verhaal als eene werkelijke gebeurtenis de aandacht zijner lezers vestigt.

Volgens den Voorzitter van het Indisch Genootschap „geeft het pachtstelsel aan vele honderden Chineezen de gelegenheid om zich te vestigen in de dessa's, die zij anders niet zouden mogen bewonen, en waar zij den Javaan knevelen en uitzuigen."

Ik heb wel eens hooren beweren, dat juist de vestiging van personeel van den pachter andere Chineezen van nog minder allooi, uit de dessa's weert. Ik laat deze bewering echter voor hetgeen zij is. „Blijkens het Koloniaal verslag van 1889 bedroeg

het aantal pachters, onderpachters en hunne geëmploieerden op Java ongeveer 5000, waarvan ruim 4000 vreemde Oosterlingen, nagenoeg uitsluitend Chineezen, herinnerde de Voorzitter."

De overigen waren dus inlanders. Wanneer nu reeds ongeveer duizend inlanders bij de pachters in dienst zijn, kan er dan bezwaar bestaan om in die dessa's, waar geen chineezen mogen wonen, alleen inlanders als opiumslijters toe te laten? Dit kost den Hoofden van gewestelijk bestuur, zonder wier schriftelijke vergunning niemand als opiumslijter mag optreden, slechts een eenvoudige beschikking. En dat er veel zoodanige beschikkingen noodig zouden zijn, omdat „vele honderden Chineezen" als geëmploieerden van de pacht noodig zijn, is moeielijk te gelooven, wanneer men weet, dat de meeste verkoopplaatsen gevestigd zijn op plaatsen, waar sinds lang chineezen worden toegelaten.

Naar aanleiding van de stelling van Jhr. Mr. Elout van Soeterwoude, dat het *pachtstelsel* onvermijdelijk lijdt tot knevelarij en onderdrukking der bevolking en tot vermindering van de volkswelvaart, heb ik de vraag gesteld „of de heer Elout zelf de in zijne stelling gegeven voorstelling gerechtvaardigd acht door den indruk, dien hij door eigen aanschouwing van de Javaansche bevolking heeft meegebracht."

Op die vraag heeft de heer Elout het stilzwijgen bewaard; hij deed daaraan m. i. wijs. In het Indisch Genootschap zeide ik:

„Ik begrijp, dat zij, die lang in Midden-Java en vooral in de Vorstenlanden hebben vertoefd, een diepen indruk hebben behouden van de treurige gevolgen van het opiumgebruik en misbruik, maar niemand zal er aan denken den toestand van Java te beoordeelen naar dien der Vorstenlanden. En al ware de algemeene toestand in de streken, waar opium wordt gebruikt, veel minder bevredigend dan m. i. het geval is, toch zou niet op rekening van het pachtstelsel mogen worden gesteld, wat aan het opiumgebruik en het opiummonopolie moet worden geweten."

In die meening volhard ik.

Het is nog volstrekt niet bewezen, dat de pachters het opiumgebruik aanmoedigen en bevorderen.

d. Het pachtstelsel moet noodzakelijk eene voor den Staat weinig voordeelige wijze van exploitatie van het opiummonopolie zijn.

Het hangt er maar van af, wat men verstaat onder eene weinig voordeelige wijze van exploitatie van het opiummonopolie. Het is een feit, dat de opiumpacht op Java sinds tal van jaren millioenen guldens 's jaars aan de schatkist heeft bezorgd.

Meent men, dat misschien evenveel terecht is gekomen in de zakken van de pachters en dat dit jammer is, ik zal het niet tegenspreken; maar ik twijfel zeer of het mogelijk zal zijn hetgeen thans door de pachters wordt verdiend, door het regiestelsel aan de schatkist te verzekeren of aan de schuivende bevolking te laten. Veeleer vrees ik, dat onder een regiestelsel de winsten van de tegenwoordige pachters zullen komen ten voordeele van de smokkelaars, zoo deze niet ook nog een belangrijk deel der tegenwoordige inkomsten van de schatkist tot zich zullen weten te halen. Dit acht ik zelfs volstrekt niet onwaarschijnlijk.

Werd het regiestelsel voor Java aanbevolen op grond van uitsluitend financieele overwegingen, die in Cochin-China tot de invoering van dat stelsel hebben doen besluiten, dan ware er misschien iets voor te zeggen; althans, zoolang nog niet de ervaring, daar opgedaan, de illusie omtrent de financieele voordeelen van het regiestelsel zeer verzwakt moet hebben. Maar men verlangt voor Java het regiestelsel als overgangsmiddel om de bevolking te verlossen van den opiumvloek. Het regiestelsel moet daar zijn een stelsel zonder fiscaal karakter; de uitvoering moet daar in handen komen van personen, die geen belang hebben bij den verkoop van opium. Kan men nu in ernst van zoodanig stelsel meer inkomsten verwachten dan van het pachtstelsel, waaronder belanghebbende pachters — getuigen de geruchtmakende achterstanden en faillieten van opiumpachters uit den laatsten tijd, — dikwijls reeds groote moeite hebben om wat zij bij de aanvaarding van hun bedrijf hebben beloofd, behoorlijk te voldoen?

Er wordt hoog opgegeven van de financieele moeielijkheden, die het pachtstelsel oplevert.

Niet minder dan een zestal worden in *De Opiumvloek op Java* vermeld, en het feit, dat over de jaren 1887/89 ruim 7 millioen op een geraamde winst van 39 millioen onbetaald is gebleven, moet in Hollandsche ooren zeker verschrikkelijk klinken. Maar, wanneer ik daartegenover stel, zooals ik in het Indisch Genootschap deed, „dat sedert 1873, het eerste jaar der thans nog werkende regeling, tot en met 1886 de opiumpacht op Java en Madura opbracht 134 millioen, zijnde 8 millioen meer dan waarop bij de begrooting was gerekend, en dat van de sedert 1873 tot en met 1882 bedongen pachtsommen tot een totaal bedrag van 113 millioen slechts ongeveer 4 ton onbetaald is gebleven, terwijl $3^1/_2$ ton werd betaald aan boete wegens te late betaling,"

hebt Gij dan nog bezwaar om met mij te erkennen, dat er geen andere belasting op Java is aan te wijzen, welke uit een administratief en fiscaal oogpunt minder reden tot teleurstelling geeft?

Men spreekt van kolossale verliezen, die het pachtstelsel de schatkist heeft doen lijden, maar men veroordeelt tevens scherp de zoogenaamde opdrijving der pachten van regeeringswege. Gaat het aan mindere inkomsten, die, naar het oordeel van sommigen onredelijk zijn gevorderd, als verliezen te beschouwen? Ik geef toe, dat er onder het regiestelsel geen sprake kan zijn van achterstallige betalingen, maar ook niet van niet-verantwoorde inkomsten? Ook niet van belangrijk verschil tusschen raming en uitkomst der opbrengst? Ik zou niet durven beweren, dat dit verschil altijd in het voordeel van den fiscus zal wezen. *De financieele resultaten zijn allerminst een bezwaar tegen het pachtstelsel.*

De heer Groeneveldt heeft er zich niet toe bepaald zijne bedenkingen tegen het pachtstelsel te ontwikkelen, maar mede zijne aandacht geschonken aan eene bewering, ook door mij voorgestaan, „dat het mogelijk is het bestaande stelsel zoodanig te hervormen, dat men, met behoud der pacht, de erkende bezwaren uit den weg kan ruimen."

De heer Groeneveldt schrijft: „Dr. de Roo gaat uit van de stelling, dat de pachters, als door anderen niet gesmokkeld wordt, het ook zelf niet *behoeven* te doen. Dit is in zoover juist, dat ze dan de debietprijzen hooger kunnen houden; maar bij beperkte verstrekking kan in de meeste gevallen aanschaffing van gesloken opium voor hen voordeelig zijn, en die omstandigheid zal eer den doorslag geven. Het sluiken der pachters zal nooit kunnen worden voorkomen, dan wanneer de opiumverstrekkingen van het Gouvernement ongeveer tegen den marktprijs en tot onbeperkte hoeveelheid geschieden: daaraan valt voor Java wel niet meer te denken. Ook dan echter worden de macht en de invloed van de pachters, die zij in zoo bedenkelijke mate en wijze uitoefenen, niet opgeheven; ook dan kan het Gouvernement te lage debietprijzen, die op den duur tot vermeerdering van het gebruik leiden, niet voorkomen, en blijven de verboden kringen aan allerlei inbreuk door invoer van gesloken opium blootgesteld."

In welke gevallen aanschaffing van gesloken opium voor de pachters voordeelig kan zijn, zegt de heer Groeneveldt niet. Ik ken slechts één geval, dit, wanneer de pachter gemakkelijker

en goedkooper gesloken opium dan gouvernementsopium kan krijgen en dit met voordeel van de hand kan zetten. Ik ontken echter dat, al ware een en ander thans het geval, — des neen — daarin geene verandering kan worden gebracht.

De heer Groeneveldt houdt vol, dat de pachters zullen blijven smokkelen zoo lang niet de opiumverstrekkingen van het Gouvernement tegen den marktprijs en tot onbeperkte hoeveelheden geschieden, waaraan naar zijne meening voor Java niet meer te denken valt. Mij is geen enkel motief bekend, dat de Regeering zou beletten tot verstrekking van opium tegen den marktprijs over te gaan. Maar aan onbeperkte verstrekking van opium denk ook *ik* zeker niet. Het is juist een mijner grieven tegen het regiestelsel, dat het voor de door den Gouverneur-Generaal Loudon in eere herstelde maximum-verstrekking geen plaats heeft. Op grond van hetgeen ik reeds aanvoerde kan ik den heer Groeneveldt onmogelijk toegeven, dat het maximum-stelsel de pachters verleidt om clandestien opium op Java te doen invoeren. Het is een feit, dat de hoeveelheid opium, waarover de pachters kunnen beschikken, grooter is dan die, welke zij nemen. Zoolang dit het geval is, bestaat voor hen geen drang om te smokkelen. Het is een praatje, dat de pachters thans van het Gouvernement niet meer opium nemen dan zij welstaanshalve niet kunnen laten. Er zijn pachters, die soms vele maanden achtereen geen kati opium nemen; verscheiden, die één of twee maanden overslaan, anderen, die geregeld nemen wat zij krijgen kunnen. Aan het einde van den pachttermijn worden door bijna alle pachters meer of minder belangrijke hoeveelheden opium teruggegeven. Geschiedt dit alles welstaanshalve? Ik kan het niet gelooven, al wordt het volgehouden op gezag van den oudpachter Bé Ik Sam, die ootmoedig zelf verklaarde „uit natuurlijke zucht tot zelfbehoud meermalen op verkeerde wegen te zijn meegesleept", maar tevens „met zekeren trots meededeelt, dat hij, wars van het de opiumpacht beheerschende stelsel van omkooping, meestal met verlies, slechts zelden met een matige winst heeft gewerkt."

Wanneer men, ondanks al hetgeen daartegen is aangevoerd, blijft volhouden, dat de pachters een zoo bedenkelijken invloed uitoefenen, dat zij alles doen wat zij willen en dat die invloed niet te beteugelen is, valt daarover niet meer te redeneeren. Maar men zal mij dan wel willen toegeven, dat die invloed toch hoofdzakelijk het gevolg moet zijn van het geld, waarover de pachters te beschikken hebben, en kan iemand nu in ernst

beweren, dat, zoolang de smokkelhandel niet is onderdrukt, na opheffing van het pachtstelsel, de smokkelhandel geen geld en personen meer zal weten te vinden, die een bedenkelijken invloed uitoefenen in het belang van clandestienen invoer en clandestien debiet van opium op Java? En zullen dan lage debietprijzen, die op den duur tot vermeerdering van het verbruik leiden, kunnen worden voorkomen? De gouvernementsprijs zal wel hoog blijven, maar die van de smokkelaars? En maakt het voor de welvaart der bevolking iets uit wie haar aan het gezochte genotmiddel helpt? Alleen door nood gedrongen gaat de pachter over tot verlaging van den debietprijs. De hooge pachtsom, die hij te betalen heeft en zijn eigen belang dwingen hem, als elken monopolist, steeds te trachten zoo duur mogelijk te verkoopen. Zoolang door de pachters nog goede zaken kunnen gemaakt worden, zullen de concurrenten wel zorgen, dat de pachtsommen hoog blijven, en het eigenbelang der pachters zal het overige doen.

Voor lage debietprijzen van den pachter, ben ik, bij krachtige bestrijding van den smokkelhandel, allerminst beducht, maar zou de regie misschien niet wel eens genoodzaakt kunnen zijn om over te gaan tot verlaging van haren prijs?

Dat de verboden kringen onder het pachtstelsel aan allerlei inbreuk door invoer van gesloken opium blijven blootgesteld, is volkomen waar, maar onder het regiestelsel niet? Dat zou een zegen wezen, maar veel kans bestaat daarop m. i. niet.

„De opiumpacht is veroordeeld," schrijft de heer Groeneveldt. Het doet mij van harte leed, dat een zoo bedachtzaam, bekwaam en verdienstelijk man als de heer Groeneveldt, ook naar mijne schatting, is, mij daarvan niet heeft kunnen overtuigen, maar — amicus Socrates, amicus Plato, magis amica Veritas.

Wanneer ik mij niet zeer bedrieg, komen alle grieven tegen het pachtstelsel ten slotte hierop neer, dat dit stelsel aan enkele Chineezen de gelegenheid aanbiedt om fortuin te kunnen maken.

„Bedenkt men, dat alle Chineezen arm op Java komen, dan stemt voorzeker tot nadenken het feit, dat op dit oogenblik op dat eiland in hunne handen zijn:

16 suikerfabrieken met Gouvernementscontract.
2 huurlanden.
70 erfpachtslanden.
74 vrijwillige landbouwovereenkomsten met de bevolking.
196 particuliere landen in eigendom in de residentie Batavia.
49 in andere residentiën.

13 houtaankappen.
8 contracten voor vervoer van zout en afvoer van andere producten."

Met deze cijfers tracht de schrijver van *De Opiumvloek op Java* zijne lezers met angst te vervullen voor het overwicht der Chineezen. Maar hij deelt niet mede, dat van de 16 suikerfabrieken slechts 7 door Chineezen en van de 70 erfpachtslanden 10 worden beheerd door Europeanen, terwijl de 74 vrijwillige landbouwovereenkomsten voor het meerendeel voor eenvoudige rijstpelmolens in de afdeelingen Krawang, Tjandjoer en Soekaboemi zijn gesloten. Bovendien is het niet waar, dat alle Chineezen arm op Java komen. Zeer velen zijn op Java geboren uit inlandsche moeders, en van vele gegoeden is de familie sinds onheuglijke tijden op Java gevestigd.

Vergun mij naast de cijfers, in *De Opiumvloek op Java* vermeld, te plaatsen die betreffende de ondernemingen der Europeanen, te weten:

73 suikerfabrieken met Gouvernementscontract.
9 huurlanden.
1046 erfpachtsperceelen.
138 landbouwondernemingen, werkende op vrijwillige overeenkomsten met de bevolking.
208 landbouw-ondernemingen in de Vorstenlanden.
120 particuliere landerijen in de residentie Batavia.
27 in andere residentiën.
27 ondernemingen voor den houtaankap.
22 transportondernemingen van producten, goederen, enz..

Aan een artikel van den heer Kielstra ontleent de schrijver van *De Opiumvloek op Java* de opmerking: „Thans (1886) is het zielental der Chineezen op Java en Madura reeds ongeveer 225000; dat is het dubbele van voor 40 jaren geleden. Deze Chineezen leven allen ten koste van ongeveer 21 millioen Javanen."

Ik zou daarnaast willen geschreven zien: „In 1886 was het zielental der Europeanen op Java en Madura reeds ongeveer 40000; dat is (*veel meer dan*) het dubbele van 40 jaar geleden. Deze Europeanen leven (*ook*) allen ten koste van ongeveer 23 millioen Javanen *(behalve de duizenden, die buiten Java hetzelfde doen.)*" Of is het niet waar, dat alles wat op Java verdiend wordt, *gezegd kan worden* te komen van de Javanen? Is het niet waar, dat het pensioen, waarvan de heer Kielstra, ik en de meeste overige Indische oud-landsdienaren leven, wordt betaald uit de Indische schatkist, welke gevuld wordt met de belastingpenningen van de inlandsche bevolking? Is het niet waar, dat de

inkomsten van alle particuliere ondernemingen op Java, welke daar en in Europa worden verteerd, voor een groot deel zijn te danken aan den arbeid der Javanen? Mij jagen de bovenstaande cijfers geen vrees aan; integendeel, voor mij getuigen zij van het groote overwicht der Europeanen. Dezen hebben te zorgen, dat zij het behouden, en dat zullen zij ook, wanneer zij hun plicht doen.

Wil men Java sluiten voor de landverhuizers uit China, men doe het, maar men ontbiede dan ook niet langer Chineezen voor Banka, Billiton, Deli en vele andere streken, waar tinexploitatie, tabakscultuur en spoorwegaanleg de hulp van Chineesche werkkrachten niet missen kunnen.

Men zou de Chineezen wel als onmisbare werkkrachten willen toelaten; maar rijk worden, dat mogen zij niet! Is dit een stelsel, waarvoor men in Nederland durft pleiten zonder rood te worden van schaamte? Is dat een wensch, die men durft overbrengen aan de Nederlandsche Regeering, onder wier vlag zoowel de Chineezen als de Europeanen zich op Java hebben gevestigd? Geeft een dergelijk verlangen getuigenis van het zelfgevoel, dat alleen onze heerschappij op Java kan rechtvaardigen? De Europeaan staat in vele opzichten ver boven den Chinees, en doet zijn overwicht ook op dezen gelden. Maar zoolang hij zelf zijne op Java verdiende inkomsten in Europa gaat verteren, misgunne hij den Chinees, die op Java blijft, niet de voorrechten, die deze aan zijne werkzaamheid op Java heeft te danken, en voordat men den Chinees exploitatie der inlandsche bevolking verwijte, steke men de hand in eigen boezem en overwege of het wel zoo zeker is, dat, wanneer den inlander de vrije keus werd gelaten tusschen Europeaan en Chinees, *wij* de gelukkigen zouden zijn. Ik ben daar lang niet zeker van!

Jhr. Mr. Elout van Soeterwoude was zoo beleefd in zijn antwoord op mijne voordracht in het Indisch Genootschap toe te geven, „dat, wanneer het mogelijk mocht blijken om, zooals door mij was beweerd, de opiumpacht te ontdoen van de schandelijke misbruiken, die haar thans kenmerken en daarbij tevens voor de schatkist te behouden de voordeelen, die er thans uit voortvloeien, mijn voorstellen de voorkeur moeten verdienen." Zijns inziens echter was door mij een pachtstelsel geschetst, „dat wellicht bestaanbaar zou zijn in eene volmaakte maatschappij, waar menschelijke gebreken en menschelijke ondeugden onbekende grootheden zijn en dat al licht eenige kans van welslagen zou opleveren, wanneer er sprake was van het invoeren van

een nieuw stelsel bij welgeordende maatschappelijke toestanden. Maar op Java, waar de ons bekende misbruiken nu een zestigtal jaren lang zijn ingeworteld zonder dat men ze heeft kunnen keeren niet alleen, maar zonder dat men groote uitbreiding daarvan heeft kunnen voorkomen, — op Java, waar de pachter, de Chinees, nu reeds nog veel langer gewend is te heerschen, te onderdrukken en uit te zuigen de lijdzame en goedaardige bevolking, die op haar beurt gewend is door de Chineezen te worden beheerscht en uitgezogen, — op Java waar de door pachters georganiseerde en steeds door Chineezen gedreven smokkelhandel spot met alle pogingen, die tot nog toe werden aangewend om dien te keeren; — daar moet men al meer optimisme bezitten, dan waarop iemand, die de toestanden kent, ook maar in de verste verte recht heeft, om zich aldaar thans een opiumpachtstelsel te kunnen voorstellen zonder de ergerlijkste misbruiken. Men zou even goed kunnen spreken van een bosch zonder boomen of van een hel zonder duivel, als van een opiumpacht op Java zonder schandalen en misbruiken."

Wanneer Jhr. Mr. Elout van Soeterwoude de woorden *opiumpachtstelsel* en *opiumpacht* wil vervangen door *opiumexploitatiestelsel* en *opiummonopolie*, ben ik zeer geneigd hem de hand te reiken, behoudens een bescheiden protest tegen hetgeen er in zijne voorstelling van den pachter, naar mijne overtuiging, schromelijk overdreven is. Maar dat het pachtstelsel de oorzaak is van de ingewortelde misbruiken, en dat deze met het regiestelsel zullen verdwijnen, dit wil er bij mij en vele deskundigen nog niet in.

Jhr. Mr. Elout van Soeterwoude heeft in de vergadering van het Indisch Genootschap van 18 Februari 1890 bewezen een uitmuntend debater te zijn, en zoo iemand mag men het niet al te kwalijk nemen, wanneer hij soms groote woorden gebruikt als bewijzen ontbreken; maar ook daarvoor zijn grenzen, en — het moet mij van het hart — Jhr. Mr. Elout is m. i. niet altijd binnen die grenzen gebleven. Veel van hetgeen ik meende op goede gronden te hebben weerlegd, werd in zijn repliek als uitgemaakte waarheid volgehouden. Door mij beweerde moeilijkheden werden verklaard in mijne „verbeelding" te bestaan. Ik werd naar Cochinchina verwezen „om daar eens te gaan zien hoe eenvoudig of bij het regiestelsel alles in zijn werk gaat." Aan „den ernst" van mijne voorstelling van sommige zaken werd in gemoede getwijfeld; mijne sommatie om „de personen te noemen, die van oneerlijke bevoordeeling door de opiumpacht worden

verdacht," werd als „een phrase," „een absurde," „onzinnige eisch" afgewezen. Mijn twijfel omtrent de stelling van Jhr. Mr. Elout, dat „het pachtstelsel leidt tot oneerlijkheid bij een ieder, die met de pacht in nauwere aanraking komt," uitgesproken in de vraag of „de beschuldiging wel zoo onverholen zou worden uitgesproken, wanneer zij niet kon worden gericht tegen eene onpersoonlijkheid als de Regeering, maar moest worden gehandhaafd tegenover de personen, die met de uitoefening van de regeering waren en zijn belast," bleek voor Jhr. Mr. Elout niet meer te zijn dan „een phrase," die „veel heeft van eene insinuatie", waarmede ik mij „van eene hoogst ernstige zaak tracht af te maken".

Mijne bewering, dat de Regeering in *1886* van het oogluikend verkoopen van ruw opium in Solo geen kennis droeg, meende Jhr. Mr. Elout zegevierend te weerleggen met een beroep op een brief van den President van de Solosche landhuurders, waarin geschreven staat, dat de Gouverneur-Generaal Van Rees in *1887* te Solo aan de deputatie van landhuurders, die ook juist daarover kwam klagen, antwoordde: „Mijne heeren, ik zou deze quaestie maar laten rusten; de Regeering zal daarin wel geene verandering brengen, want de bevolking in deze residentie wil geen bereide doch slechts ruwe opium gebruiken," een antwoord, dat bovendien in den zin, waarin het is weergegeven, naar mijne innige overtuiging, onmogelijk kan gegeven zijn door een Gouverneur-Generaal als den heer Van Rees.

Is het vreemd, dat ik haast berouw gevoelde mij gewaagd te hebben aan een debat, dat bleek voor- en tegenstanders van het regiestelsel niets verder te brengen? En wat er sedert tegen het pachtstelsel in dagbladen, tijdschriften, brochures en boeken is geschreven, getuigt zoo weinig van ernstig zoeken naar de waarheid, dat het mij somtijds toeschijnt, alsof de tegenstanders van de opiumpacht veeleer de leer zijn toegedaan, dat het doel de middelen heiligt dan de door U in Uwe welsprekende redevoering over Jan Pieterszoon Koen aangeprezen leer, dat het doel door de middelen niet mag worden ontheiligd.

Het zou mij te ver leiden, en is ook onnoodig, de onjuistheid van verschillende mededeelingen der schrijvers over de opiumpacht aan te toonen. Enkele staaltjes wensch ik echter onder Uwe aandacht te brengen.

In de *Locomotief* van 29 April 1889 werd op gezag van een „zeer vertrouwbaar berichtgever" meegedeeld, dat „den opiumpachter te Probolinggo, die met het betalen der pachtpenningen ten

achteren was, vergunning was gegeven om tot bijwerking der schade eenige maanden te laten dobbelen; zelfs werd den Resident, die tegen deze vergunning adviseerde, gelast de toestemming daartoe te verleenen. Dezelfde vergunning was ook een jaar tevoren geschonken, met het gevolg, dat diefstal en echtscheidingen zich vermenigvuldigden. Toch bekwam de pachter opnieuw dezelfde vergunning."

Gretig werd het verhaal geëxploiteerd; de oud-zendeling J. L. Zegers verspreidt het in zijn voor rekening van den Nederlandsch-Indischen Zendingsbond uitgegeven werk *Het Opiumvraagstuk in Nederlandsch Oost-Indië* en voegt er zijne voor het Gouvernement weinig eervolle beschouwingen aan toe. Dr. Groneman vestigt er nader de aandacht op in zijne schetsen *Uit en over Midden-Java,* met eene flinke boutade aan het adres van de Regeering en „den Haag"; en toch, — *de feiten zijn niet waar.* Ik heb recht om dit te beweren op grond van inlichtingen mij welwillend verstrekt door tusschenkomst van een lid van den Anti-opiumbond.

De evengenoemde oud-zendeling, in wiens boek men bijna alles kan vinden wat in den loop van jaren tegen pachters en opiumpacht is geschreven, maar juist niet vindt wat zoo iemand uit eigen ervaring had moeten kunnen meedeelen, wijdt o. a. enkele bladzijden aan de beweerde onverschilligheid der Regeering voor den invoer van opium in de Preanger-Regentschappen, die sinds 1824 voor den invoer van dat heulsap zijn gesloten.

In 1886 had de aanbesteding plaats voor het koffie- en zouttransport in de Preanger. Laagste inschrijver was een chinees te Cheribon, niet alleen, zooals de heer Zegers schrijft, jaren lang pachter *geweest* van het opiumdebiet in Cheribon, maar ten dage der uitbesteding *nog* pachter. Het koffie- en zouttransport was in handen van een zoon van een Lid van den Raad van Ned.-Indië, en ook hij had voor den volgenden termijn ingeschreven, maar voor een hoogere som dan de chinees. Alle geoorloofde middelen werden door hem in het werk gesteld om het transport te behouden. Zelfs werd de aandacht van den directeur van financiën, die met het transportwezen niets heeft uitstaan, gevestigd op het groote gevaar van clandestienen invoer van opium in de Preanger, wanneer het transport in handen kwam van den chinees-pachter. De directeur van financiën weigerde zijne tusschenkomst in eene zaak, die zijn ambtgenoot van binnenlandsch bestuur aanging; hij zou weten te handelen, wanneer het opiumdebiet, waarvan de pacht mede

met het einde van 1886 afliep, opnieuw werd verpacht. De gewezen opiumpachter, als transportaannemer aangenomen, kreeg voor den volgenden termijn de opiumpacht *niet*. Volgens de mededeeling van den heer Zegers „gaf het Gouvernement de voorkeur aan eene Chineesche kongsie en wees het aanbod van den firmant, aan wiens beleid het groote voordeelen te danken had, af." Blijkbaar betuigt hij zijne instemming met de door den heer E. P. C. Sol in zijne voordracht te Amsterdam gedane vraag of het „den Minister wel ernst is geweest", toen hij in de Eerste Kamer verklaarde, „dat *alle middelen* zijn en zullen worden aangewend om den smokkelhandel in de Preanger tegen te houden." En de Anti-opiumbond laat in zijn eerste geschrift *De Opiumvloek op Java* drukken: „Er werden zouttransporten en brievenvervoer afgestaan aan Chineezen, van wie in confesso was, dat zij die als middelen tot opiumslijten en smokkelen zouden aangrijpen." Is dat fraai?

Wat moet men denken van vrienden van den Anti-opiumbond als dr. Groneman, wanneer hij op de eene bladzijde van zijn boek schrijft: „Den smokkelhandel tegengaan, neen, met alle mogelijke middelen bestrijden, onderdrukken, vernietigen, dat is de eerste plicht; en dat ook de Regeering dit begrijpt, blijkt, ik erken 't gaarne, uit alles wat zij, vooral in den laatsten tijd in dezen zin beproeft, en met vrucht verricht heeft," en later zijne lezers verzekert: „Door de Regeering werd bepaald, dat *ter beperking van het opiumgebruik* (hoe mooi! maar waarom toch als dat schuiven geen kwaad kan?), in elk gewest maar een beperkt aantal kitten mocht bestaan; maar tevens oogluikend geduld, dat dit aantal met *duizenden* verboden kitten aangevuld werd."

Wat dacht die schrijver van zijne lezers, toen hij op de eene bladzijde hen mededeelde: „De meeste Javanen schuiven *niet*," en op eene volgende bladzijde verklaart: „Wie niet schuift, wordt tot schuiven bewogen, verleid, zoo mogelijk gedwongen; en wie zich niet dwingen laat, door de hulp onzer politie, meermalen ook door de onwillekeurige meewerking onzer, naar valsche getuigenissen oordeelende binnenlandsche rechtbanken (politierol, landraad, of hoe zij ook mogen heeten), wegens 't bezit van nooit bezeten clandestiene opium gestraft."

In de zitting der Tweede Kamer van de Staten-Generaal van 18 November a. p. zeide de heer Mr. H. D. Levyssohn Norman o. a. het volgende:

„Voor eenigen tijd kon men in de couranten lezen, dat de directeur van financiën in gezelschap van den hoofdinspecteur voor de opiumzaken, den heer Te Mechelen, per opiumhopperbarge naar den Oosthoek was vertrokken om te gaan jagen ..... waarop? Dat was de vraag. Want de heer Te Mechelen is iemand, die als jager meer dan ééne snaar op zijne viool heeft. Vroeger had hij groote reputatie als *opium*jager, maar deze is wel wat aan het wankelen geraakt.

Onwankelbaar staat echter zijne reputatie nog vast van Java's grootsten *tijger*jager.

Eenigen tijd later zijn die heeren gezien in Djember, in het midden van Bezoeki, waar het van tijgers wemelt; men had dus te doen met een tijgerjacht. Nu misgun ik aan den directeur van financiën, die vroeger zoo idyllisch Noordbrabantsche toestanden wist te beschrijven, volstrekt niet de zooveel geweldiger aandoeningen en gewaarwordingen, die een tijgerjacht aanbiedt, maar het heeft op Java groot opzien gebaard, dat hij dien tocht heeft ondernomen in gezelschap van den heer Te Mechelen. En waarom? omdat sedert eenigen tijd er een ernstig conflict is uitgebroken tusschen den resident van Rembang, den heer Uljée, en den te Rembang wonenden hoofdinspecteur Te Mechelen. Het bestuur van Rembang heeft, buiten den hoofdinspecteur om, eene hoogst belangrijke hoeveelheid opium aangehaald, bij welke zaak gebleken is ten nauwste betrokken te zijn de rechterhand van den heer Te Mechelen in opiumzaken, de Chinees Lim Kok Seng. Door met den heer Te Mechelen op reis te gaan, maakte de directeur, die door zijne positie veel invloed kon hebben op de beslissing in het bedoelde conflict, reeds bij voorbaat den indruk, den heer Te Mechelen in het gelijk, den resident in het ongelijk te hebben gesteld. Bestond daarvoor reden? Ik betwijfel het, maar zooveel is intusschen zeker, dat de heer Te Mechelen niet meer zoo vast in zijne schoenen staat ten opzichte tot zijne theorie, in zijn aan de Kamer indertijd overgelegd rapport hardnekkig vastgehouden, dat de sluikers niet onder de pachters te vinden zijn."

Dezer dagen ontving ik juist eenige vertrouwbare mededeelingen omtrent deze door Mr. Norman gegeven voorstelling van zaken. Het kan zijn nut hebben U daarvan deelgenoot te maken.

Mijn berichtgever schrijft, dat de directeur van financiën met den hoofdinspecteur Te Mechelen op de tijgerjacht is gegaan, *nadat* door de Regeering in het geschil tusschen den resident van Rembang en den hoofdinspecteur eene beslissing was genomen. En wat dat geschil zelf betreft, wordt mij verzekerd, dat de aanhaling,

welke volgens courantenberichten zou hebben plaats gehad buiten den hoofdinspecteur om, juist geschied is op aanwijzing en met medewerking van het personeel van den hoofdinspecteur, die ook vooraf den resident volkomen op de hoogte hield van alle door hem ontvangen berichten betreffende den voorgenomen clandestienen opiuminvoer. Niettemin werd door den resident tegen het personeel van den hoofdinspecteur bij de Regeering eene klacht ingediend, dat dit personeel met den hoofdaanlegger der smokkeloperatie had geheuld, de politie op het dwaalspoor had gebracht en eerst in het laatste oogenblik, toen het zeker was, dat het plaatselijk bestuur de aanhaling kon doen, de bergplaats had aangewezen.

Daarentegen moet het een feit wezen, dat van wege het Bestuur geen huiszoeking is gedaan bij den pachter, die verdacht werd de hoofdsmokkelaar te wezen, en zou de resident, in strijd met vroeger gegeven bevelen om alle aanhalingen te doen in overleg met den Regent, het door het personeel van dien hoofdinspecteur aangewezen clandestien opium buiten dien inlandschen hoofdambtenaar om hebben doen aanhalen.

De heer Mr. Norman deelde verder mede dat, „Han Liong Eng, die ook betrokken schijnt te zijn geweest in de groote opiumaanhaling, aan den haal is gegaan en men hem nog steeds zoekt." Volgens mijn berichtgever is dit verhaal een verzinsel! En naar aanleileiding van hetgeen de heer Mr. Norman heeft gezegd, dat „Lim Kok Seng", de pachter in Rembang, „zijn heil heeft gezocht in de vlucht, maar weder moet zijn teruggekomen op de aan hem gegeven verzekering, dat hij niet preventief zou worden gevangen gezet, wordt mij geschreven: „De pachter van Rembang was reeds voortvluchtig voordat tegen hem rechtsingang was verleend op vermoeden van medeplichtigheid aan de groote smokkeloperatie. Hij heeft Java verlaten zoodra er tegen hem twee vonnissen tot lijfsdwang waren verkregen wegens achterstallige betaling."

Mijn berichtgever is van oordeel, dat het nog volstrekt niet bewezen is, dat de pachter van Rembang Lim Kok Seng, in de smokkeloperatie betrokken is geweest, maar dat het zeer licht mogelijk is, dat in deze zaak valsche verklaringen zijn afgelegd om de voordeelen van de aanhaling aan andere personen dan de rechthebbenden te bezorgen.

Op mij hebben de courantenberichten van den aanvang af den indruk gemaakt, dat het gebeurde in Rembang een nieuw staaltje kon zijn van de gevolgen van den in Ned. Indië helaas! wel bekenden naijver der ambtenaren van het binnenlandsch

bestuur op die van andere takken van dienst, en dat de resident van Rembang gehoopt had aan de Regeering het bewijs te zullen leveren, dat Zij de diensten van den hoofdinspecteur wel kan ontberen, waar de resident zijn plicht doet. Mij komt het voor, dat cordiale samenwerking van den resident met den hoofdinspecteur meer in het algemeen belang zou zijn geweest, dan zijn streven om te toonen in alles de baas te moeten wezen. Door overigens hoogst verdienstelijke ambtenaren wordt dikwijls te veel vergeten, dat niet alleen de resident, maar alle ambtenaren, elk in zijn kring, een gedeelte van de zware taak der Regeering vervullen, en dus allen, in zekeren zin, vertegenwoordigers van den Gouverneur-Generaal zijn. Dat standpunt van „Vertegenwoordiger van den Gouverneur-Generaal" heeft reeds menig overigens helder hoofd doen duizelen!

Aan verklaringen van een man als den hoofdinspecteur Te Mechelen, die op Java is geboren, Maleisch en Javaansch verstaat als een Inlandsch Hoofd, bij het binnenlandsch bestuur opklom tot den rang van Assistent-resident, en sedert tal van jaren meer dan iemand ooit te voren gelegenheid had om de werking van het pachtstelsel te bestudeeren, wordt door velen, nog dezer dagen in een hoofdartikel van het *Algemeen Handelsblad*, geloof geweigerd, omdat zij in strijd zijn met de verklaring van andere deskundigen, o. a. van den oud-Gouverneur-Generaal Duijmaer van Twist, die, ongetwijfeld terecht, bij alle vrienden van Indië hoog staat aangeschreven, maar vóór zijne komst aldaar van het opium-vraagstuk zeker bitter weinig wist, en in zijne hooge staatsbetrekking minder dan menig ander ambtenaar den tijd had om zijne aandacht aan dat vraagstuk te wijden.

De Raad van Ned.-Indië, bestaande uit mannen, die in verschillende deelen van Indië jarenlang hebben geleefd en gewerkt, en in hunne verschillende betrekkingen de beste gelegenheid hadden om zich op de hoogte te houden van alles wat in Indië omgaat, verklaart, dat de teleurstelling wegens wanbetaling van de opiumpachters tot een bedrag van 7 millioen, *alleen* te wijten is aan den „ongunstigen economischen toestand, geenszins aan opdrijving der pacht of andere verkeerde maatregelen." Volgens den schrijver van evenbedoeld artikel echter is dat „sterk gezegd, maar daarom nog niet waar," omdat *hij* „meent, dat het tegendeel gemakkelijk is aan te toonen uit de feiten", *die voor ernstige tegenspraak vatbaar zijn.*

Diezelfde schrijver verzekert tot tweemalen toe, dat de grieven, die hij heeft tegen de opiumpacht, niet zijn gericht tegen

personen, maar tegen het *stelsel*, doch hij kan toch niet nalaten terloops de aandacht zijner lezers er op te vestigen, dat het eene voor de heeren De Roo, Rovers en Te Mechelen alles behalve vleiende verdediging is, wanneer de Gouverneur-Generaal in een brief van 31 Oct. 1889 verklaart, „dat zoowel de directeur van financiën en zijn voorganger als de hoofd-ambtenaar Te Mechelen volkomen te goeder trouw en naar hun beste weten door hunne handelingen en adviezen het belang van den Staat hebben trachten te bevorderen."

„Daar schijnt — ouder gewoonte — naar schuldigen gezocht te zijn," wordt gezegd, en de schrijver geeft te verstaan, dat er gezocht moet zijn door de Indische Regeering. Maar wanneer er op gelet wordt, dat de verklaring van den Gouverneur-Generaal blijkbaar was bestemd voor den Minister van Koloniën, en dat in die dagen Minister was de man, wien achterdocht in het bloed schijnt te zitten, zal niemand in de verklaring van den Gouverneur-Generaal iets kunnen lezen, dat minder vleiend is voor de genoemde ambtenaren. Het tegendeel te willen doen, pleit m. i. niet voor den schrijver in het *Algemeen Handelsblad*.

Ieder, die met de regeling der opiumpacht op Java eenigszins bekend is, weet, dat sedert 1873 het streven der Regeering is, om door beperking der hoeveelheid te verkoopen opium de pachters te dwingen hun voordeel te zoeken in hooge prijzen in stede van in groot debiet. En de Anti-opiumbond laat in zijn eerste werk, dat hij onder den titel van *De Opiumvloek op Java* in de wereld zendt om de natie voor te lichten omtrent „den tegenwoordigen stand van de opiumquaestie in Ned.-Indië," met *dikke* letters drukken:

„Het recht van détailverkoop wordt gegund aan hem, die meent in staat te zijn de grootst mogelijke hoeveelheid opium aan de bevolking van een bepaald district te kunnen slijten."

Ik walg van een strijd, die op dergelijke wijze wordt gevoerd.

Indien ik overtuigd ware, dat met de afschaffing van de opiumpacht en de invoering van het regiestelsel een weldaad aan de Javaansche bevolking zou worden bewezen, zou ik mij gaarne nederleggen bij de geruststellende woorden van den heer Groeneveldt: „Men moge het betreuren, dat bij de(ze) openbare behandeling de(*ze*)r zaak menige beschouwing op den voorgrond is getreden, die van voor de billijkheid blinden hartstocht of van onvoldoende kennis van het onderwerp getuigt, hare waarde

wordt daardoor voor mij niet ernstig verminderd, omdat toch eene discussie, die zich houdt binnen de perken eener kalme objectiviteit en waaraan slechts de geheel bevoegden komen deelnemen, door haar te hoog standpunt de massa niet kan bezielen en voor de zaak den machtigen steun van het aantal niet winnen kan. Het kaf wordt ten slotte toch uitgewand."

Maar ik kan niet inzien, dat het vraagstuk reeds voldoende is toegelicht om een beroep op den steun der massa te mogen doen. Tusschen de deskundigen bestaat nog te groot verschil van gevoelen omtrent hoofdzaken dan dat niet-deskundigen reeds zouden mogen worden overgehaald om hun overwicht te doen gelden.

Als een hoogst belangrijk resultaat van het reeds meermalen door mij vermelde onderzoek beschouw ik de wetenschap, dat de meeste deskundigen zich over de zaak niet willen uitlaten, en dat onder de overigen groot verschil van gevoelen bestaat.

Mijne nog niet vermelde vraag luidde: „Worden door U van het opiumdebiet van staatswege zoo groote voordeelen verwacht, dat invoering der zoogenaamde regie in het belang der inlandsche bevolking raadzaam moet worden geacht?

Deze vraag is, zooals ik reeds heb bekend gesteld, door 19 oud-ambtenaren van het binnenlandsch bestuur *ontkennend*, door 16 *bevestigend* beantwoord.

Een dezer laatsten schreef mij: „Zeker geloof ik, dat het opiumdebiet van staatswege het wenschelijkst is; echter alleen dan, wanneer de smokkelhandel in hoofdzaak onderdrukt is; vóórdat zulks het geval is, zou de regie ongeveer gelijk staan met een onbelemmerden handel in opium, en dit zou tegenwoordig het geval zijn."

„Men moet de stemmen vooral niet *tellen*, maar *wegen*," schreef de Bataviasche correspondent van het *Algemeen Handelsblad*, die mij tot openbaarmaking der cijfers noopte. Ik ben dat geheel met hem eens. Maar ik heb vrijheid noch lust anderen dit moeilijk werk te laten verrichten. Het zij dien Correspondent en anderen voldoende, dat ik het gedaan heb, met nauwgezetheid, en dat ik tot de conclusie ben gekomen, dat de schaal overhelt aan de zijde van hen, die van het regiestelsel vooralsnog weinig goeds verwachten. Ik beweer niet, dat zij gelijk hebben, omdat zij het met mij eens zijn, maar ik ben het met hen eens, omdat ik argumenten meen te hebben, die *voor* hunne zienswijze en *tegen* die der minderheid pleiten.

Het regiestelsel wordt vóór alles aangeprezen als „een stelsel, waarbij zij, die geroepen zijn dat stelsel uit te voeren, geen

belang hebben bij den verkoop van opium." Ter vermijding van misverstand schijnt het mij het best eenvoudig te spreken van „een stelsel, waarbij de opiumslijters eene vaste bezoldiging genieten, geheel onafhankelijk van hun debiet." Immers, behalve de opiumslijters zijn er nog vele anderen, die geroepen zijn het stelsel uit te voeren, o. a. de directeur van financiën namens de Regeering van Nederlandsch-Indië.

Wat dezen van het regiestelsel zouden kunnen maken, heeft reeds de heer Struick uiteengezet toen hij schreef: „Is het dan — wanneer de geldmiddelen schaarscher worden — „niet zeer te vreezen, dat de redenen, die tot de afschaffing der pacht geleid hebben, opzettelijk of onwillekeurig op den achtergrond worden geschoven, en dat men, klagende over de ongunstige financieele resultaten, eenige wijzigingen in de regeling der regie zal brengen, *om haar meer te doen opbrengen;* wijzigingen schijnbaar onbeduidend, maar inderdaad van zooveel beteekenis, dat zij de instelling geheel zouden doen ontaarden en haar veranderen in eene vermomde pacht!"

Het bevreemdt U misschien, dat deze opmerking wordt overgenomen door mij, die de tegenstanders van de opiumpacht herhaaldelijk heb verweten, dat zij oneerlijkheid van de Regeering en hare dienaren als een noodzakelijk kwaad van het pachtstelsel beschouwen. Ik geef de opmerking ook niet als een bezwaar tegen het regiestelsel, maar als motief waarom zij, die niet gelooven aan de mogelijkheid eener eerlijke uitvoering van het pachtstelsel, mijns inziens, ook geen recht hebben een ander stelsel aan te bevelen, dat eveneens slechts bij eerlijke toepassing zijner beginselen tot zijn recht kan komen.

Het regiestelsel wil geen kitten, verkoopplaatsen, waar het opium ook kan worden genoten. „Daar kan eene regie zich niet mede inlaten," schrijft de heer Groeneveldt. Er zullen toch gelegenheden moeten zijn, waar reizigers en anderen hun schuifje kunnen komen nemen. Wordt daarvoor geen vergunning gegeven, dan zal zij wel clandestien worden genomen. In beide gevallen wordt den smokkelaar een schuilplaats aangeboden!

Het regiestelsel wil geen onnoodig huisonderzoek en lijfvisitatie. — De smokkelaar kan gerust zijn, dat hij niet ontijdig zal worden overvallen!

Het regiestelsel wil geen verlaging van den debietprijs. — De smokkelaar kan rekenen op een goede klandizie, vooral in tijden, dat er weinig verdiend wordt en de gouvernementsopium te duur is!

Het regiestelsel verwacht, dat ieder man in zijn dienst zijn plicht doe. — De smokkelaar lacht in zijn vuistje en klopt op zijn geldzak, want hij weet, dat hij met geld veel, o! zooveel gedaan kan krijgen!

Het regiestelsel zal tegen zich hebben niet alleen de macht der tegenwoordige smokkelaars, maar die macht, versterkt met een gedeelte van het kapitaal en personeel, dat thans voor de exploitatie van de pacht wordt gebruikt; tegen die aaneengesloten macht zal het regiestelsel niets meer kunnen overstellen dan wat ook onder het pachtstelsel dienst kan doen!

De breed uitgemeten bezwaren van den Anti-opiumbond tegen het pachtstelsel gelden in gelijke, zoo niet sterkere mate tegen het regiestelsel.

Onder het regiestelsel zal de smokkelhandel evenzeer, zoo niet meer, als onder het pachtstelsel voorzien in de behoefte van hen, voor wie het wettig opium te duur is, en alzoo door lage prijzen het debiet doen toenemen.

Onder het regiestelsel zal de bestrijding van den smokkelhandel evenzeer, zoo niet meer, als onder het pachtstelsel moeilijk zijn.

Onder het regiestelsel zal de bevolking evenzeer, zoo niet meer, als onder het pachtstelsel blootstaan aan knevelarij en willekeur.

Onder het regiestelsel zullen inlandsche Hoofden en politie evenzeer, zoo niet meer, als onder het pachtstelsel gevaar loopen voor omkooping te bezwijken.

Onder het regiestelsel zullen europeesche ambtenaren evenzeer, zoo niet meer, als onder het pachtstelsel de smokkelaars kunnen steunen.

Onder het regiestelsel zal de bescherming van het monopolie evenzeer, zoo niet meer, als onder het pachtstelsel, bezwaren opleveren en zullen oneerlijke opiumslijters onwettige voordeelen kunnen genieten.

Onder het regiestelsel zal de onbekendheid van het Bestuur met de werking van het exploitatiestelsel evenzeer, zoo niet meer, als onder het pachtstelsel een gegronde grief kunnen wezen.

Ziedaar de *acht* hoofdbezwaren van den schrijver van *De Opiumvloek op Java* tegen het pachtstelsel als even zoo vele bezwaren tegen het regiestelsel gekeerd.

Een der tegenstanders van het regiestelsel schreef mij: „Afgezien van de vraag of de Regeering, tot exploitatie op die wijze, met vertrouwbare personen en voldoende contrôle bij machte zou zijn, staat het bij mij vast, dat verkoop van landswege een

demoralisatie in het leven zou roepen, heel wat grooter dan de pacht ooit heeft kunnen doen. Niet het belang der inlandsche bevolking, maar dat van enkele baantjeszoekers hier en in Indië, zou er door gebaat worden. En de opbrengst zou tot een minimum terug gaan zoo al niet verslonden worden, door de kosten der exploitatie."

De man, die dit schreef, was jarenlang Hoofd van gewestelijk bestuur in meer dan één gewest van Java.

Gij geeft de voorkeur aan regie boven de pacht, omdat „de Staat door het regiestelsel de zaak geheel in zijne handen zal hebben en bij al zijne maatregelen en bij al zijne beslissingen alleen meester zal zijn." Houd mij ten goede, dat ik in deze illusie niet kan deelen. De Staat heeft voor de uitvoering der regie honderden, zoo niet duizenden, beambten noodig, en zal van dezen niet minder afhankelijk wezen dan hij thans is van het pachterspersoneel. Het pachtstelsel laat de Regeering even vrij als het regiestelsel in het nemen van maatregelen en beslissingen, die in het belang der bevolking noodig zijn, en de uitvoering van die maatregelen en beslissingen zal onder het regiestelsel niet minder toezicht en contrôle vereischen dan onder het pachtstelsel. Alleen het recht van de pachters om gedurende een zekeren tijd eene bepaalde hoeveelheid opium in aangewezen lokalen te mogen verkoopen moet worden geëerbiedigd, en ik kan mij niet voorstellen, dat er omstandigheden kunnen zijn, waarin het belang der bevolking zou vorderen, dat dit recht vóór het einde van den pachttermijn worde beperkt. Mochten echter zulke omstandigheden voorkomen, dan zal de Regeering zeker ook ervaren, dat met geld ook van chineesche pachters veel gedaan is te krijgen.

Wanneer ik U nog niet heb overtuigd, dat het regiestelsel lang zoo goed niet is als het schijnt, geef ik de hoop op. Ik mag trouwens niet klagen, dat door U en anderen meer dan aan mijne beschouwingen gewicht wordt gehecht aan het oordeel van de leden van den Anti-opiumbond, al zijn er onder hen, die nooit, en anderen, die slechts enkele maanden „onder de tropen hebben geleefd." Ongetwijfeld toch is hun gezag niet weinig versterkt door de uitspraken van een man als den heer Groeneveldt, bij wien „toen het beeld der regie zich geleidelijk voor" hem, „ontwikkelde, toen" hij „haar leerde kennen in haar succes en in haren tegenspoed, in hare kracht en in hare zwakheid, met onweerstaanbare kracht de overtuiging leven-

dig is geworden, dat zij het is, die ook bij ons de redding kan brengen, waarnaar tot dusver tevergeefs gezocht was."

Maar wel mag ik U vragen nog eens ernstig te willen overwegen, of „het beeld van die regie, in het kader harer omgeving" zooals het door de meesterhand van den heer Groeneveldt is geteekend, ook op U den indruk heeft gemaakt, dien hij er van ondervond. Wat mij betreft, ik moet tot mijn leedwezen verklaren, dat het Rapport van den heer Groeneveldt mij zeer teleurgesteld heeft.

De Regeering behoefde waarlijk geen Lid van den Raad van Ned.-Indië naar Cochinchina af te vaardigen om van de Fransche administratie te leeren hoe opium moet worden bereid, verpakt, verzegeld, gedebiteerd en beheerd. Wij mochten verwachten, dat die zending ons zou geleerd hebben op welke wijze het opiummonopolie moet of niet moet worden geexploiteerd om daarmede het doel te bereiken, dat wij ons reeds lang en in den laatsten tijd meer dan vroeger voor oogen hebben gesteld, *beperking van het opiumgebruik zonder al te groote offers voor de schatkist.*

En wat leert ons nu het rapport van den heer Groeneveldt? Dat de omvang van het opiumgebruik der Regeering van Fransch Indo-China volkomen onverschillig is. „Onder al de bezwaren, die in Cochinchina tegen het pachtstelsel zijn aangevoerd, hebben steeds die van financieelen aard op den voorgrond gestaan, en bij den overgang tot de regie heeft uitsluitend de overweging gegolden, dat de inkomsten uit het opiummonopolie, waarop de Staat aanspraak mocht maken, bij behoud der pacht niet langer voldoende verzekerd waren;" aldus schrijft letterlijk de heer Groeneveldt.

Waren de geldelijke uitkomsten van het regiestelsel in Cochinchina nu nog maar zoo groot als verwacht werd, dan zou wellicht zelfs het hart van een oud-directeur van financiën iets voor het regiestelsel kunnen gaan gevoelen. Maar ook op dit punt is het rapport van den heer Groeneveldt onbevredigend. Sedert 1887 is het debiet gaan dalen en werden de inkomsten minder, „en nu die daling op ernstige wijze blijft aanhouden, begint het denkbeeld van terugkeer tot de pacht op bedenkelijke wijze veld te winnen... De gegadigden staan klaar. In 1888 hebben zij reeds voordeelige aanbiedingen gedaan en tijdens mijn verblijf te Saïgon vernam ik uit vertrouwbare bron, dat een Chineesche kongsie gereed was om eerstdaags weder met zulk eene aanbieding voor den dag te komen." Ook deze mededeeling is letterlijk van den heer Groeneveldt.

Ziedaar dan het resultaat eener achtjarige proefneming met het regiestelsel in Cochinchina. De heer Groeneveldt moge zeggen: „Komt de regie ten val, dan zal het alleen zijn ten gevolge van misplaatste zuinigheid en bekrompenheid, want de voorafgaande jaren hebben getoond, dat de taak niet boven de krachten van het bestuur van Cochinchina gaat." Welken waarborg hebben wij, dat de Regeering voortaan geen kosten zal ontzien voor de bestrijding van den smokkelhandel, en dat ook in Ned.-Indië niet weder eens bekrompenheid en misplaatste zuinigheid den scepter zullen zwaaien?

De heer Kielstra heeft in het Indisch Genootschap getracht mijn vertrouwen op succes van krachtige bestrijding van den smokkelhandel te schokken door de opmerking, dat „de ondervinding leert, dat elk nieuw middel om den smokkelhandel tegen te gaan tijdelijk, ja zeer tijdelijk helpt totdat de smokkelaars weder een nieuw middel hebben gevonden om de moeilijkheid te overwinnen."

Ik hoop, dat de lezing van het rapport van den heer Groeneveldt den heer Kielstra en alle overige lezers tot het inzicht zal hebben gebracht, dat, in het gunstigste geval, de invoering van het regiestelsel ook op Java slechts tijdelijk, zeer tijdelijk, iets zou kunnen helpen tegen den smokkelhandel.

Waarschijnlijk zullen zij dan ook begrijpen, dat, wanneer dit tijdvak verstreken zou zijn, een beroep op onvoldoende organisatie van de opium-politie ter zee en te land veel minder kans zal hebben om de wederinvoering van de pacht te keeren dan het thans kan bijdragen om de invoering van het regiestelsel ter goeder tijd voor te bereiden.

Ik vlei mij, dat de tegenwoordige Minister van Koloniën zich nog wel tweemalen zal bedenken, voordat hij tot invoering van het regiestelsel op Java zal willen medewerken. Hoogst waarschijnlijk zal het ook Hem blijken, dat het roekeloos zijn zou ons pachtstelsel met zijne beperkte verstrekking, waarvan wij de werking kennen, en weten, dat het den prijs van het heulsap hoog houdt, te willen opofferen voor het regiestelsel, waarvan wij de werking op Java slechts kunnen gissen, maar niet mogen verwachten, dat het een hoogen debietprijs zal *kunnen* handhaven.

Men zegt, dat de Minister niet ongenegen zou zijn om de bereiding van het opium aan de pachters te ontnemen en hen bereid opium te laten verstrekken, behoorlijk verpakt en verze-

geld. Als ik U goed heb verstaan, verwacht Gij van dien maatregel weinig nut. Ik ook niet; ik zou hem slechts durven aanraden als eene dure concessie aan de voorstanders van het regiestelsel.

Wanneer het mij gelukt is U duidelijk te maken, waarom het resultaat der exploitatie van de opiumpacht voor een groot deel afhankelijk is van de wijze van bereiding en detaildebiet, zal het U ook wel duidelijk zijn geworden, dat daarin juist het geheim der verbazende inkomsten van het opium-monopolie gelegen is. Men noeme het vrij knoeierij en knevelarij, dat de pachters dikwijls tjandoe verkoopen van mindere qualiteit dan uit het opium te halen is. Ik kan die knoeierij en knevelarij nog zoo kwaad niet vinden. Zij hebben ten gevolge, dat aan de bevolking minder vergif wordt gedebiteerd dan haar met tjandoe van meer morphinegehalte zal worden verstrekt. Dit is zeker niet het doel van de pachters, maar het is het gevolg eener handelwijze, waartoe de Regeering, die alle gebruik van opium als genotmiddel eene ramp acht, zich niet leenen kan. Daarom vlei ik mij ook nog, dat de Minister van Koloniën zich ook daaromtrent wel tweemalen zal bedenken.

Wellicht ware het doel van den maatregel even goed te bereiken, wanneer de pachters tot eene voorgeschreven wijze van verpakking en verzegeling worden verplicht. Ik voorzie Uwe bemerking, dat het dan den pachters mogelijk zal blijven ook clandestien ingevoerd opium te doen bereiden en debiteeren. Maar gelooft Gij dan in ernst nog aan de praatjes omtrent clandestienen invoer van opium op Java door de pachters? Eigenlijk doet dit intusschen ten dezen weinig ter zake; want zelf heb ik erkend te gelooven aan de waarschijnlijkheid, dat pachters door anderen gesloken opium opkoopen en laten debiteeren.

Maar vindt Gij het, bij slot van rekening, met mij niet beter, dat het eenmaal clandestien ingevoerd en niet achterhaald opium door pachters, die een grooten pachtschat voor hun debietrecht betalen, wordt gedebiteerd tegen den door hen hoog opgevoerden prijs, dan dat het, zooals onder het regiestelsel het geval zal zijn, door smokkelaars, die geen pachtschat betalen, in het geheim wordt rondgevent en gesleten, ver beneden den prijs, waarvoor het gouvernementsopium zal worden verkocht?

Moreel zijn deze overwegingen zeker niet; ik geef het gaarne toe. Maar ik vind het evenmin moreel, dat het Gouvernement opium laat slijten of zelf opium gaat slijten, en daartegen hebben Gij noch de overige leden van den Anti-opiumbond overwegend bezwaar.

Indien wij ons bij de behandeling van het opiumvraagstuk — „dat geweldig vraagstuk", zooals ik meen U het te hebben hooren noemen — moeten plaatsen op het moreele standpunt, dan moeten wij ons scharen aan de zijde van den heer Lion Cachet en zijne vrienden, naar wier hart deze, in de vergadering van het Indisch Genootschap van 5 Nov. 1889, zeker heeft gesproken, en die zijne ontboezeming eindigde met de woorden: „Hebben wij jarenlang schatten getrokken uit den verkoop van opium aan den Inlander, laat ons dan nu desnoods schat en opofferen om het kwaad met wortel en tak uit te roeien." Gij acht dit waarschijnlijk evenals Jhr. Mr. Elout van Soeterwoude „mannentaal", dien „het altijd goed doet te hooren", maar zeer onpractisch. Ik ook.

De inlandsche bevolking is reeds te zwaar belast om er aan te kunnen denken de inkomsten, die uit het opium-monopolie worden verkregen, langs anderen weg aan de schatkist te verzekeren, en het middel van bezuiniging kan op Java dien dienst niet bewijzen zonder groot nadeel voor de bevolking. „Wanneer men met den besten wil hiertoe niet in staat ware, dan," schrijft *de Amsterdammer*, „zouden God, eer en geweten ons verplichten, hetzij als Nederlanders, die koloniën willen beheeren, uit eigen zak bij te passen wat ontbreekt, — hetzij ons in ons koloniaal bezit te beperken, ten einde door het overdragen van een deel ons zelf in staat te stellen tegen resteerend onzen plicht te doen. Met iets minder kunnen wij niet volstaan, wanneer „God, eer en geweten" ons tot daden roepen." Ik vrees, dat de inlandsche bevolking van Java met dezen raad al bitter weinig gebaat zal wezen. Maar ik kan ook niet gelooven, dat *de Amsterdammer* zijne grieven tegen de opiumpacht niet zal willen loslaten, wanneer hij bedenkt, dat de grootste schuivers, en dus de meest betalenden, Chineezen zijn, en dat hetgeen de schuivers aan de schatkist opbrengen, voornamelijk der niet schuivende bevolking ten goede komt. Daarom komt het mij ook voor, dat de grieven, die *de Amsterdammer* heeft tegen den accijns op het gedistilleerd, waarmede de opbrengst van het opium-monopolie wordt vergeleken, niet kunnen worden aangevoerd tegen **een opium-pachtstelsel, dat het opium op hoogen prijs houdt en daardoor onthoudt aan de meeste inlanders, mits de smokkelhandel worde uitgeroeid.**

Laat mij mogen hopen, dat de voordeelen van het tegenwoordige pachtstelsel en het overwegend gewicht der vele bedenkingen tegen het regiestelsel ten slotte door U zullen worden erkend.

Ik mag mij dan ook vleien, dat Gij voortaan zult willen trachten de Leden van den Anti-opiumbond te overtuigen, dat wij ons vooralsnog moeten bepalen tot hetgeen practisch is en kans van slagen heeft, en dat niet langer mag worden getwijfeld aan de uitvoerbaarheid eener krachtige bestrijding van den smokkelhandel, zoolang nog niet tijdens het pachtstelsel het bewijs der onmogelijkheid daarvan is gebleken.

Na de lezing van het artikel van den Hoofdredacteur van het Weekblad Nederland: *Klakkeloos en niet klakkeloos. De Anti-opiumbond en de minister Van Dedem,* heb ik er ernstig over gedacht dezen brief onvoltooid te laten. In dat artikel toch staat alles wat een man als U moet kunnen nopen om het opiumvraagstuk nader in gezette overweging te nemen. Maar de hoop, dat deze brief wellicht ook zal worden gelezen door belangstellenden, die het Weekblad niet onder de oogen krijgen, en enkele bewijzen bevat voor hetgeen in dat artikel slechts wordt aangeduid, heeft mij het oog doen sluiten voor het gevaar om door sommigen wellicht als een naprater te worden afgemaakt.

Maar nu leg ik dan ook de pen neder, onder beleefde verontschuldiging wegens den omvang, dien deze brief tegen mijnen zin heeft gekregen, doch dien ik hoop te rechtvaardigen door de verzekering mijner innige overtuiging, dat door U groote invloed kan worden uitgeoefend tot het nemen van *degelijke maatregelen voor eene deugdelijke exploitatie van het opium-monopolie op Java.*

Met de grootste achting voor Uwe vele talenten en Uwe machtige persoonlijkheid heb ik de eer te zijn

Hoogedelgestrenge Heer!

van UwHEdg. de dienstvaardige dienaar

De Roo

VERKLARINGEN

VAN

OPIUMSCHUIVERS

UIT VERSCHILLENDE STREKEN DER RESIDENTIËN

PASOEROEAN, BESOEKI en REMBANG.

Ngat

oud 25 jaar, uit de dessa *Soelang*, koelie [boeroeh], gehuwd.

Ik ben aan het schuiven geraakt toen ik een aankomende jongen was. In dien tijd ging ik met mijn makkers nog al eens naar de dansmeiden. Daar gingen wij van tijd tot tijd een haaltje nemen, uit bluf tegenover de anderen en omdat degeen, die zich hierin het dapperst toonde, het meeste succes bij de meiden had.

In den beginne toen ik aan het schuiven raakte, kocht ik elken dag voor 2½ cent, langzamerhand is het rantsoen vermeerderd en tegenwoordig heb ik voor 10 centen in de 24 uren noodig n.l. voor 6 duiten voor overdag en voor 6 duiten gedurende den nacht.

Niet altijd heb ik geld om opium te koopen; in den loop van een maand komen er 6 à 7 dagen voor dat ik geen verdienste gehad heb.

Mijn vrouw geeft me dan geen geld om opium te koopen, ofschoon ze met batikken wel wat verdient; zij is boos wanneer ik schuif en ik zou, wanneer ik er om vroeg, een standje in plaats van geld krijgen.

Gedurende twee à drie jaren verschuif ik voor een dubbeltje per dag. Ik ben daar nooit boven gegaan, heb er ook geen behoefte aan. Als ik gedurende twee dagen geen opium gekocht heb, komt de kithouder informeeren wat of er aan scheelt; ik heb echter nooit overlast gehad van den kant van den pachter.

Toredjo

uit de dessa *Soelang*, koelie, oud 27 jaar.

Ik ben gedurende 5 à 6 jaren aan het schuiven en dit komt omdat ik bij den kithouder als spion in dienst was getreden. Ik kreeg mijn betaling gedeeltelijk in geld en gedeeltelijk in opium. Mijn rantsoen opium verbruikte ik en tegenwoordig koop ik elken dag voor 10 centen.

Ik herinner mij niet dat ik geprobeerd heb van het schuiven af te raken, omdat ik nooit zonder verdiensten ben geweest. Waarom zou ik niet schuiven? Iemand die schuift voelt zich sterk, licht en heeft geen wenschen. Op mijn rantsoen van 10 centen daags ben ik al lang gebleven; wij menschen van ons slag schuiven nooit voor meer.

Toredjo

uit de dessa *Kemadoe*, oud 42 jaar, landbouwer, doch ook dikwijls koelie.

Ik ben niet lang aan het schuiven, gedurende 3 à 4 jaren slechts. Ik ben er aan gewend geraakt door dat mijn vader een zwaar schuiver was. Ik haalde telkens de opium voor hem, nu en dan deed ik uit nieuwsgierigheid een trekje, ten laatste stal ik een weinig van de portie, die ik voor mijn vader haalde en dat moest ik op het laatst geregeld doen. De portie werd grooter en tegenwoordig zou ik er niet meer buiten kunnen om voor 10 centen daags te schuiven.

Het gebeurt wel eens dat ik een paar dagen niet schuif, als ik geen geld heb, doch daar ben ik nooit over lastig gevallen.

Tjokromedjo

oud ongeveer 40 jaar, gewezen dessaschrijver van *Sendang*, thans gamel peler.

Ik ben te Sendang in het district Ponorogo geboren.

Nadat ik daar eenigen tijd dessaschrijver geweest ben, werd ik ontslagen, toen er een nieuwe mantrie statistiek kwam en ik met zijne nieuwe staten niet goed overweg kon. Vrouw en kind heb ik toen bij mijn schoonvader gebracht en ben gamelanspeler geworden. Op die wijze kwam ik in kennis met eene dansmeid, Dilem geheeten. Daar zij het beste zong van allen, volgde ik haar van Ponorogo naar Ngawie, waar wij goed betaald werden door den Regent dier afdeeling.

Een vijftal jaren had ik Dilem als bediende en kendangdrager gevolgd, toen ik met haar naar hier verhuisde.

Dilem was gewoon te schuiven, haar quantum bedroeg *f* 1.25 daags. Tot vóór mijne komst te dezer plaatse, had ik nooit daaraan gedaan.

Wij maakten opgang, ook dewijl niemand zooals ik op de echt Solosche wijs op de kendang kon slaan. Dilem werd herhaaldelijk bij den Regent en andere prijajis ontboden om te tandakken en aan hunne feesten luister bij te zetten.

Ik moest haar voortdurend accompagneeren, had het dus zeer druk en was dientengevolge dikwijls erg vermoeid.

Door Dilem werd ik bijna altijd belast met het inkoopen der tjandoe, die zij gebruikte. Ik vond het aangenaam daaraan te ruiken, zoo zelfs, dat wanneer zij mij in een paar dagen niet om opium gezonden had, ik zelf vroeg er om uit te gaan. Zij bemerkte dat en ried mij nu aan om, als ik 's nachts op moest blijven, een weinig te schuiven. Ik beproefde dat en het beviel mij wel. In het begin schoof ik voor vijf à tien cents daags, langzamerhand steeg dit quantum tot *f* 0.20 à *f* 0.30 daags.

Dit is nu ongeveer reeds 9 jaar geleden. Dilem is thans weg en velen kunnen hier de kendang bespelen, zoodat ik hoofdzakelijk den kost moet verdienen met koeliewerk. Ik schuif daarom tegenwoordig voor niet meer dan vijf à tien cents daags, dewijl mijne middelen een grooter gebruik niet toelaten.

Kreeg ik nu b.v. een gulden, dan zou ik het niet in eens aan opium besteden, maar bracht men mij voor dezelfde waarde eene hoeveelheid opium, dan geloof ik niet dat ik het zou kunnen nalaten het achter elkaar op te schuiven.

Dilem zelf is aan het schuiven geraakt omdat haar aangeraden werd een weinig opium door de sirihpruim te doen.

Nimmer ben ik en voor zooverre ik weet iemand anders door den pachter of iemand van zijnentwege tot schuiven aangemoedigd. Wel ben ik dikwijls op feesten bij pachters en dèmpèls geweest en kreeg ik daar, evenals alle andere spelers, mijn aandeel tjandoe, maar nooit zag ik pogingen aanwenden iemand daartoe over te halen.

De politie of de spionnen van den pachter hebben nooit mij of iemand der mijnen lastig gevallen met visitatiën en zouden dat ook niet doen, al wilde ik met schuiven ophouden.

Ik heb wel eens menschen en huizen zien visiteeren, maar nooit heb ik iets bepaald onbehoorlijks zien gebeuren. De politie was er steeds bij.

Samin

oud ongeveer 25 jaar, landbouwer, wonende in de dessa *Balènlor*.

Een jaar of zes geleden kwam ik in kennis met een dansmeid in het bordeel te Soemberredjo, Sakinah geheeten.

Die haalde mij over om mede te schuiven, zeggende dat alle hare vrienden schoven en zij zelve het ook deed, zoodat zij het aangenaam vond als ik haar voorbeeld volgde. Aanvankelijk gaf zij mij opium, doch langzamerhand bracht ik om de drie of vier dagen als ik bij haar kwam *f* 1.— of *f* 1.50 en schoof zij voor mijne kosten.

Nadat dit een paar jaar had geduurd, huwde ik met de dochter van den gewezen petinggi van Bago, toen waroenghouder te Balènlor. Mijn schoonvader en vrouw wisten toen nog niet dat ik schoof, omdat ik dit steeds voor mijne familie geheim had gehouden. Mijn schoonvader zelf gebruikte echter opium.

Eerst deed ik nog niet blijken, dat ik schoof, doch toen ik zag dat mijn schoonvader

daaraan deed, bracht ik een maand na mijn huwelijk op een avond twee pakjes opium mede en gaf hem er één van. Aanvankelijk was hij verbaasd, doch kon mij geene aanmerking maken, daar hij zelf mededeed.

Daarop haalde ik mijn pijp voor den dag en schoof geregeld mede. Mijne vrouw legde zich daarbij neder, mits ik maar niet meer naar de dansmeiden omkeek. Ik schoof hoogstens voor een kwartje daags, evenals mijn schoonvader, thans na opheffing der dèmpèls, nu het veel mocielijker is geworden om opium te koopen en niet meer zooals vroeger dat genotmiddel op voorschot bij den brandon is te krijgen, schuiven wij hoogstens voor een dubbeltje daags.

Eerst gevoelde ik mij daar onwel onder; nu gaat dat echter al beter. Het geld daarvoor verschaft mij de opbrengst van mijn landbouw.

Tweemaal is mijn huis gevisiteerd geworden evenals dat van mijn schoonvader door den mata-mata van Soemberredjo, omdat wij ons opium te Kapas kochten in plaats van ter districtshoofdplaats Soemberredjo, welke op veel grooteren afstand ligt.

Na dien tijd koopen wij ons opium steeds op de laatstgenoemde plaats.

Feestelijkheden bij den pachter of dèmpèls heb ik nooit bijgewoond; ook ben ik nooit door hen aangemoedigd tot schuiven.

Ook van anderen heb ik dit nooit gehoord.

Indien ik wenschte uit te scheiden met opiumschuiven zou ik dit uit vrees voor den pachter niet laten.

Prawirodjojo

gewezen petinggi van de dessa *Doerēk (Pellem)*.

In 1881 werd ik petinggi van Doerēk (onderdistrict Kepohkidoel) waar ik destijds woonde. Toen schoof ik nog niet, doch wanneer ik naar de onderdistrictshoofdplaats ging voor de wekelijksche petinggivergadering, werd ik zoo nu en dan door den toenmaligen petinggi van Geger, als ik naar de maandelijksche districtsvergadering ging, door den toenmaligen Loerah van Lemahbang uitgenoodigd om bij hem aan te komen. Zij beiden schoven, zoodat ik langzamerhand begon mede te doen en ook daaraan begon deel te nemen bij feesten ten huize van dessahoofden in de nabijheid mijner woonplaats.

Eerst na een jaar begon ik echter geregeld in mijn eigen huis te schuiven.

Aanvankelijk schoof ik voor een dubbeltje, na een jaar steeg dit echter tot ik eindelijk voor *f* 0.50 per dag gebruikte.

In 1881 werd ik ontslagen als dessahoofd en ging naar de dessa Balènkidoel, van waar mijne vrouw afkomstig was.

Daarna schoof ik voor niet meer dan *f* 0.20. In de eerste dagen gevoelde ik mij huiverig en vermoeid, maar spoedig verdween dit.

Tengevolge van mijne verteringen, toen ik nog dessahoofd was, aan dansmeiden, opium en andere zaken, ben ik thans onvermogend, ofschoon ik nog steeds in staat ben geweest mijne gewone hoeveelheid te gebruiken.

Thans ben ik karrevoerder.

Nooit ben ik door den pachter of brandon of iemand van hunnentwege aangemoedigd tot schuiven.

Ook heb ik nooit last van visitatiën gehad of heb ik die bijgewoond.

Toen ik nog dessahoofd van Doerēk was, waar 74 gogols waren, bevonden zich daar maar een stuk of vijf schuivers.

Ook in Balènkidoel trof men op de ongeveer 50 gogols eveneens slechts een vijftal schuivers aan.

Singoprawiro

oud ongeveer 35 jaar, dessaschrijver van de dessa *Soemberredjo (Pellem)*.

Ik ben afkomstig uit de dessa Kenono (Rengel) en huwde na mijne scheiding van mijne eerste vrouw met de dochter van den Loerah van Soemberredjo. Ik was toen ongeveer 15 jaar oud.

Nadat ik reeds twee kinderen had, vatte ik het voornemen op eene tweede vrouw te nemen, eene dochter van eene weduwe in de dessa Soemberredjo, Kaminah geheeten. Ik woonde destijds op het erf mijner schoonouders en was nog geen dessaschrijver.

Mijne vrouw overlegde toen met een oom van mij, Soemotroeno, die in mijn huis woonde en gewoon was elken dag voor eene waarde van *f* 0.05 te schuiven, dat hij mij 's avonds aan den praat zou houden en mij zou overhalen om niet, zooals ik in den laatsten tijd pleegde te doen, naar Kaminah te gaan. Zij gaf mijn oom elken dag een dubbeltje om voor ons beiden opium en koewèh en andere versnaperingen te koopen.

Aanvankelijk schoof ik bij zeer geringe hoeveelheden en gevoelde mij daarna slaperig, zoodat ik mij te rust legde en niet meer uitging. Langzamerhand gebruikte ik meer, eerst voor de waarde van een dubbeltje, eindelijk kwam ik tot mijne tegenwoordige maat, n.l. van *f* 0.25 daags.

Ook nadat echter de opiumprijs in de laatste jaren bijna verdubbeld is, geef ik niet meer dan dat bedrag uit, zoodat ik minder schuif dan vroeger. Ik houd mij daaraan, ook al bezit ik oogenblikkelijk meer geld, omdat ik anders mij zou gewennen aan eene uitgaaf, die ik niet zou kunnen dragen.

De dagelijksche hoeveelheid verdeel ik in tweeën, de helft 's middags om twaalf uur na het middagmaal, de andere helft na het avondeten.

Na het gebruik 's middags gevoel ik mij opgefrischt en begeef ik mij weer aan het werk; na het gebruik 's avonds blijf ik nog wakker tot een uur of twaalf of één en slaap daarna gerust.

Laat ik echter een dag het schuiven na, dan gevoel ik mij huiverig en vermoeid.

Nadat ik eenmaal aan het schuiven was, verminderde mijn hartstocht voor de vrouwen en ook mijn huwelijk met Kaminah ging niet door.

Een jaar lang heb ik evenwel in het geheel niet geschoven, omdat mijne middelen het mij niet toelieten. Aanvankelijk, gedurende de eerste drie maanden, gevoelde ik mij dagelijks ziek. Na dien tijd was ik echter volmaakt gezond.

Toen ik een jaar of twee geleden door den tegenwoordigen Regent zoo nu en dan werd uitgezonden om „katrangan" te zoeken en met allerlei slechte sujetten in aanraking kwam, ben ik weer gaan schuiven. Mijn eigen middelen, de opbrengst van mijn sawahs en tabaksaanplant en hetgeen ik als spion er bij verdien zijn thans voldoende om mij die dagelijksche uitgaaf te veroorloven.

Nimmer zijn door den pachter of iemand van zijnentwege of door een brandon pogingen gedaan om mij tot opiumschuiven of tot vermeerderd gebruik over te halen en indien ik zelf het schuiven wenschte te staken, zou ik dit uit vrees voor hen niet nalaten.

Feesten, n.l. waijang en tandakpartijen bij den gemachtigde van den pachter of bij „dèmpèls" heb ik dikwijls bijgewoond. Nimmer heb ik opgemerkt dat daarbij personen tot schuiven werden verleid; ook droegen die feesten steeds een particulier karakter, b.v. eene trouwpartij, nieuwjaarfeesten, besnijdenis als anderszins. Algemeen is het echter de gewoonte dat bij elk feest in de dessa de gastheer voor hen, die plegen te schuiven, opium gereed zet en het dessabestuur, dat daarbij tegenwoordig is, zoo het daartoe genegen is, daarop onthaalt.

Wel gebeurt het daarentegen, dat een onbemiddeld schuiver meer bemiddelde personen overhaalt om samen een pijp te schuiven in de hoop, dat hij, wanneer zij eenmaal aan dat genotsmiddel gewend zijn geraakt, zoo nu en dan bij hen te gast kan gaan en gratis kan medeschuiven.

De brandons hadden eveneens de gewoonte aan klanten, die tijdelijk in geldverlegenheid verkeerden en nog niet bepaald aan het opiumgebruik verslaafd waren, tijdelijk op voorschot hunne gewone kwantiteit te leveren, opdat zij het schuiven niet zouden laten varen.

Bij mij heeft nimmer eenige visitatie plaats gehad; verschillende malen heb ik evenwel dergelijke onderzoekingen bijgewoond, steeds was daarbij echter politie tegenwoordig.

De aanleiding was steeds het vermoeden, dat de persoon clandestien-opium in huis of bij zich had, hetzij dat hij in langen tijd geen opium had gekocht of dat daar geruchten van het bezit van clandestien-opium waren.

Wel plegen de spionnen van den pachter of de dèmpèls naar de personen te gaan, die vroeger geregeld schoven, doch gedurende eenigen tijd geen opium kochten, om hun de reden daarvan te vragen en van ter zijde door spionneeren als anderszins na te gaan of de reden, die zij daarvoor opgeven vertrouwbaar is.

Djoijoprawiro

oud ongeveer 35 jaar, gewezen dessahoofd van *Balènkidoel*, district *Pellem*.

Ik ben de zoon van den vroegeren Loerah van Balènkidoel, een vermogend man en huwde met de dochter van Hirosono uit de dessa Kepohkoelon, eveneens een zeer gegoed man.

In het jaar 1879 werd ik in de plaats van mijn vader petinggi mijner dessa. Na een jaar of acht gehuwd te zijn geweest vatte ik het voornemen op eene tweede vrouw te nemen, omdat ik bij mijne eerste vrouw slechts ééne dochter had.

Mijne vrouw was hier erg tegen en overlegde met mijne ouders, die beide schoven, dat zij mij zouden overhalen ook hiertoe over te gaan, opdat ik niet meer aan de vrouwen zou denken.

Ik liet mij hiertoe overhalen en kreeg van mijne familie het noodige geld om te schuiven.

Daarop sloot ik mij langzamerhand, bij nachtelijke patrouilles en andere gelegenheden, aan bij andere dessahoofden, die gewoon waren te schuiven, voornamelijk bij de toenmalige petinggis van Boeloe en Lemahbang.

Aanvankelijk schoof ik slechts voor *f* 0.10, na een jaar reeds voor een kwartje; één jaar daarna reeds voor *f* 0.75, het maximum, dat ik bereikt heb en waaraan ik mij heb gehouden. Tengevolge daarvan verkwistte ik langzamerhand alles wat ik zelf bezat.

Een maand of negen geleden werd ik echter door den Wedono geroepen en belast met het zoeken van katrangan in de moordzaak van den petinggi van Ågēr-agēr. De Wedono sprak bij die gelegenheid over mijn schuiven en trachtte mij daarvan af te brengen.

Thuis komend dacht ik over de zaak na en drong ook mijne vrouw er op aan dat ik dat schuiven zou laten, waardoor ik reeds al mijn goed verloren had.

Ik verminderde dus eerst het quantum tot de helft en zoo kwam ik langzamerhand tot *f* 0.05 in vijf dagen, daarna hield ik geheel op.

Ik gevoelde mij eerst afgemat, spoedig was ik echter weer geheel normaal.

Nimmer ben ik door den pachter of iemand van zijnentwege tot schuiven aangemoedigd, evenmin door den „brandon"; ook heb ik nooit van feesten gehoord bij den pachter of „dèmpèls" om personen tot schuiven te brengen.

Eertijds waren er in mijn dessa een stuk of tien schuivers, thans nog maar vijf.

Vroeger kwam het wel eens voor, dat de dèmpèl niet-schuivers trachtte over te halen door het verleenen van crediet; spoedig zagen zij echter hiervan af door de vele verliezen, welke zij leden.

Bij mij of mijne ouders heeft nooit visitatie plaats gehad. Ook heb ik maar eens eene visitatie bijgewoond n.l. bij een „dèmpèl, die in verdenking stond opium van anderen te hebben ingekocht.

Djoleksono

oud ongeveer 40 jaar, landbouwer, uit de dessa *Djombok* (*Pellem*).

Een jaar of dertien geleden werd in mijn eigen en andere dessa's veel gedaan aan kaartspelen (selikoer). Ik kwam ook daartoe en placht 's avonds te spelen met Soerodrono, Singokrono en Hirokromo, van een uur of zeven tot een uur of drie 's nachts.

Mijne medespelers schoven allen, doch ik nog niet, zoodat ik dikwijls moeite had wakker te blijven. Zij haalden mij over mede te schuiven; het opium kregen wij van Soerodrono, in wiens huis wij speelden.

Zoo kwam ik er langzamerhand toe zelf opium te gaan koopen en schoof ten laatste geregeld voor een dubbeltje daags. Later heb ik een jaar of drie het schuiven gestaakt, omdat ik mij telkens ziek gevoelde, als ik geen geld had om opium te koopen, zoodat ik het besluit nam het schuiven geheel na te laten.

Na drie jaren geraakte ik echter weder aan het opium, omdat mijne moeder ziek werd en ik haar 's nachts moest oppassen, waarbij ik zonder opium te gebruiken niet wakker kon blijven.

Zoo begon ik langzamerhand weer voor een dubbeltje te schuiven welk quantum ik later verminderde tot een stuiver.

Nooit ben ik door den pachter of iemand van zijnentwege tot schuiven overgehaald; ook heb ik nooit feesten bij hem bijgewoond.

Ik heb echter wel hooren zeggen, dat in dessa's, waar dèmpèls waren, het aantal schuivers toenam; in mijn eigen dessa was echter geen dèmpèl; ook is er buiten mij maar ééne oude vrouw, die schuift.

Mijne vroegere medespelers zijn allen reeds dood.

Van visitatiën heb ik in mijne dessa nooit gehoord.

Irosetro

mijogo, woonachtig in de dessa *Tjentoong*. Heeft vrouw noch kinderen. Heeft geen veestapel, ouderdom ± 30 jaar. Schuift sedert 7 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Ik had mij bij een gamelanspel gevoegd als mijogo. Als ik 's nachts laat opbleef kon ik mijne oogen bijna niet openhouden van den slaap. Mijne makkers zeiden tot mij, dat ik den slaap kon verdrijven door opium te schuiven, want zij deden het ook. Ik geloofde hen, deed het en merkte dat zij gelijk hadden. En zoo heb ik dat altijd gedaan.

Mijne makkers, die ook met mij de gamelan bespeelden, lieten mij eenige halen uit hunne pijp doen, en toen ik zag, dat daardoor de slaap verdween, geloofde ik hen en ben ook aan het opiumschuiven geraakt.

Zijt gij daartoe gekomen, omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Zooals ik boven zeide, mijne makkers lieten mij eerst eenige halen uit hunne pijp doen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Neen, alleen om bovengenoemde reden ben ik aan het opiumschuiven geraakt.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen, het eerst dat ik met opium kennis maakte was doordien mijne makkers mij uit hunne pijpen eenige halen lieten doen om den slaap uit mijne oogen te doen verdrijven.

Hoeveel opium gebruikt gij nú?

Voor 5 cent daags in den Oostmousson, als ons gamelanspel nog dikwijls gebruikt wordt; in den regentijd als wij weinig spelen dan schuif ik maar voor 3 cent.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Ik ben direct met 5 cent daags begonnen omdat mijne makkers ook zooveel gebruikten.

Welke zijn de verschillende bronnen waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Als ik weet, dat ik 's avonds niet behoef te spelen, dan werk ik als koelie. Uit mijn verdiensten als mijogo en koelie betaal ik hetgeen ik schuif.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Neen.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opium schuiven, gelooft ge dan, dat ge u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen, of hebt gij er ooit van gehoord dat dit met een ander gebeurd is?

Wel neen, want dikwijls komt het voor, dat ik uit geldgebrek een veertien dagen niet schuif, doch ik word dan over mijn wegblijven van de kit volstrekt niet lastig gevallen.

Partodongso

landbouwer, heeft eene vrouw doch geene kinderen, heeft twee karbouwen en één paard. Schuift sedert 12 jaar. Zijne vrouw schuift niet. Ouderdom ± 50 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ik had eens erge buikziekte, die met de gewone geneesmiddelen maar niet wilde wijken. Toen zeide mijn vader, die ook schoof, dat opium misschien wel goed zoude zijn. Ik deed dat en de ziekte verdween. Maar toen ik ophield met schuiven kwam de ziekte terug en zoo ben ik aan het schuiven geraakt.

Welke ziekte hadt gij?

Buikziekte.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Mijn vader, die door hetzelfde middel ook eene hevige buikziekte was kwijtgeraakt.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of uwe schoonouders schuiven?

Mijne vrouw schuift niet.
Mijne schoonouders zijn reeds gestorven, doch die schoven ook niet.
Met slechte vrouwen heb ik nooit verkeerd.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meervermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen, alleen door ziekte heeft mijn vader mij overgehaald tot het opiumgebruik over te gaan. Doordien de ziekte bij wederopkomst weder verdween bij het gebruik van opium, ben ik aan het opiumschuiven gebleven.

Hebt ge ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Ik ben wel eens op feesten geweest waar opium aan de gasten geoffreerd werd. Dit was slechts aan die gasten, waarvan men wist dat zij opium gebruiken. Ik heb evenwel er geen proef van genomen; dat deden anderen, die niet gewoon waren te schuiven, ook niet, terwijl degenen, die schoven, ook volstrekt ons niet trachtten over te halen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Nu maar voor f 0.10 daags. Eerst voor 3 duiten: toen ben ik langzamerhand, omdat ik het aangenaam vond, tot *f* 0.20 daags gegaan. Ik had toch geene kinderen, verdiende tamelijk veel geld, en vond het schuiven aangenaam. Nu het opium duurder is geworden en ik langzamerhand oud word, schuif ik niet meer dan voor *f* 0.10 daags.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om het opium te verschaffen?

Uit hetgeen mijn veld mij oplevert. Daarenboven handel ik een weinig in tabak en padi.

Herinnert gij u soms dat door den pachter, den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen, en ik heb van mijne kennissen ook nooit gehoord, dat daartoe bij hen van die zijde pogingen zijn aangewend.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Neen, voor zoover ik mij herinneren kan heeft de pachter zulke feesten niet gegeven.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opium schuiven, gelooft gij dan dat gij u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen, of hebt gij er ooit van gehoord dat dit met een ander gebeurd is?

Wel neen.

Singorono

gogol uit de dessa *Kedongadem;* heeft vrouw en 3 kinderen, schuift sedert 3 jaar, alleen 's avonds nadat hij van het veld terugkomt. Ouderdom ± 30 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ik ben alleen aan het schuiven geraakt, doordien ik eens hevig en langdurig de koorts heb gehad. Met gewone middelen wilde de koorts maar niet wijken; toen kwam zelf het idee bij mij op om het eens met opium te probeeren. Ik deed dat en spoedig was mijne ongesteldheid geheel geweken.

Welke ziekte hadt gij?

De koorts.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Niemand; zooals ik reeds zooeven mededeelde kwam het idee om opium als geneesmiddel aan te wenden bij mij zelf op.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of doordien uwe vrouw of schoonouders schoven?

Neen, want ik ben vroeg getrouwd, heb zeer weinig omgang met slechte vrouwen gehad. Mijne eerste vrouw schoof niet, deze doet het ook niet en mijne schoonouders, die beiden dood zijn, hebben het ook niet gedaan.

Zijn in uwe dessa rijke schuivers?

Alleen Parto, eveneens landbouwer, schuift iederen dag voor 20 cent.

Geeft Parto nog al eens slametans?

Neen, daarvoor heeft hij geen geld genoeg.

Zijt gij wel eens bij Parto geweest, terwijl hij schoof?

Neen, ik ontmoet hem zeer zelden; ik weet alleen dat hij schuift, omdat ik hem voor zijn eigen heb zien koopen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen, voordat ik ziek werd, heb ik geen opium geproefd. Omdat ik beter geworden ben, ben ik aan het schuiven geraakt.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Voor 5 cent daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Ik ben direct met 5 cent begonnen.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u de opium te verschaffen?

Uit hetgeen mijn veld mij oplevert, en uit hetgeen ik verdien door als koelie te werken.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand

die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Zooveel ik mij herinneren kan, heeft de pachter geen feesten gegeven.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest of hebt gij kennissen die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen, zij hebben mij daarom nooit lastig gevallen.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opium schuiven, gelooft ge dan dat ge u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen of hebt gij er ooit van gehoord dat dit met een ander gebeurd is?

Neen, dat geloof ik niet, want zoo iets heb ik nog niet van mijne dessagenooten gehoord.

Rono Semito

woonachtig in de dessa *Ngraho*. Heeft vrouw en 2 kinderen. Woont met zijne vrouw bij de beide kinderen in. Ouderdom ± 48 jaar. Schuift reeds sedert 5 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Door ziekte. Ik had veel last van de koorts; een mijner kennissen raadde mij aan om opium te gebruiken, ik volgde dien raad op en de koorts week.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ja, zooals ik boven reeds zeide.

Welke ziekte hadt gij?

Slepende koorts.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Een mijner kennissen.

Zijt gij aan het opiumgebruik gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of uwe schoonouders schoven?

Neen.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt ge ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen, zooals ik zooeven reeds zeide, leerde ik het opium door eene ziekte kennen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Voor 5 tot 10 centen daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Ik begon met 5 centen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

De hoeveelheid heb ik langzamerhand vermeerderd, omdat ik mij door het harde werken dikwijls minder opgewekt gevoelde.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Uit hetgeen mij het erf dat ik bewerk opbrengt. Ook krijg ik van tijd tot tijd van mijne kinderen, die een veestapel hebben van één koe en 7 karbouwen, een douceurtje.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Neen, feesten of tandakpartijen heeft de pachter nooit gegeven.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft ge dan dat ge u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen, of hebt ge er ooit van gehoord dat dit met een ander gebeurd is?

Wel neen, want heel dikwijls komt het voor, dat schuivers wegens geldgebrek een tijdje niet schuiven, zonder dat ze daarover door den pachter worden lastig gevallen.

Singoredjo

woonachtig in de dessa *Ngraho*. Heeft vrouw en 6 kinderen.
Woont op een andermans erf. Ouderdom ± 30 jaar.
Schuift sedert 4 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Ik ben tot het opiumgebruik gekomen door aanraking met den Chinees Li Yang Kik, schrijver van den dëmpël te Ngraho. Deze Chinees toch ging dikwijls op de varkensjacht en nam mij dan mee om hem te vergezellen.

Toen ik den eersten keer vermoeid van de jacht thuis kwam, ried hij mij aan wat opium te schuiven, daar mijne vermoeidheid daardoor zoo goed als geheel zou verdwijnen; hij gaf mij voor dat doel een dubbeltje.

Ik schoof en gevoelde mij inderdaad erg opgewekt.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Zooals ik boven reeds zeide, heeft de Chinees Li Yang Kik mij het schuiven aangeraden.

Zijt gij aan het opiumgebruik gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of uwe schoonouders schuiven?

Neen.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Voor 10 cents daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Ik begon dadelijk met 10 cents.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Uit hetgeen mij het erf, dat ik bewerk, opbrengt. Bovendien verschaft mij mijn aandeel in de gemeentevelden eenig geld.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen. Baba Li Yang Kik heeft mij overgehaald om opium te schuiven, opdat ik niet meer zoo gauw vermoeid zou zijn.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Voor zoover ik mij herinner heeft de pachter feesten noch tandakpartijen gegeven.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft ge dan dat ge u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen, of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?

Ik geloof het niet, want ik heb nog nooit van zoo iets gehoord.

Mertodongso

woonachtig in de dessa *Toemo* (district *Tinawoen*), van beroep anggoeran, is sedert een week te *Pradok* om werk te zoeken. Zijne vrouw en drie kinderen zijn achtergebleven. Verdient als kapper ± 30 cent daags. Heeft in zijne dessa geen veestapel. Schuift reeds sedert 4 jaar. Oud ± 25 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Door ziekte.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij weleens ziek zijt geweest?

Ja.

Welke ziekte hadt gij?

Hardnekkige koorts, die door gewone medicijnen maar niet wilde wijken.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Mijne kennissen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Neen, zooals ik reeds mededeelde ben ik aan het opiumgebruik gekomen door ziekte. Mijne vrouw schuift echter ook. Zij heeft het geleerd van haar ouders, ook door ziekte. Hare ouders, die nu reeds overleden zijn, schoven ook en zijn daartoe gekomen ook door ziekte.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen, het eerst maakte ik kennis met het opium door mijne ziekte.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Ik schuif nu voor ± 5 cent daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Drie duiten in de 5 dagen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Omdat ik gevoelde dat ik beter kon werken als ik geschoven had.

Welke zijn de verschillende bronnen waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Wat ik door werken verdien levert mij de middelen om te schuiven.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen, ik laat mijn opium komen van de kit te Dander, zelf ben ik er nog niet geweest.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Dat weet ik niet.

Hebt gij weleens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Ik heb er zelf nooit ondervinding van gehad, en het ook nooit van een mijner kennissen gehoord.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen, dat is mij nooit overkomen.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft ge dan dat ge u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen, of hebt gij er ooit van gehoord dat dit met een ander gebeurd is.

Wel neen, dat geloof ik niet.

Todongso

woonachtig in de dessa *Malo*, heeft vrouw en 3 kinderen, is deelgerechtigde in de gemeentevelden. Schuift reeds sedert 8 jaar. Heeft ter bewerking van zijn veld een span sapis. Is ± 30 jaar oud.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Het gebeurde wel dat als ik bij de een of andere gelegenheid moest opblijven, ik al heel gauw slaap kreeg. Mijne schoonouders, die zelf ook schoven, hadden mij daarom aangeraden om opium te gebruiken, dan zoude ik beter kunnen opblijven. Ik deed het en vond er baat bij.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Zooals ik reeds boven mededeelde, mijne schoonouders.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Met slechte vrouwen heb ik nooit omgegaan, maar mijne schoonouders, die nu gestorven zijn, schoven wel. Mijne vrouw schuift evenwel niet.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Er zijn in mijne dessa maar 3 of 4 personen, die nog al welgesteld zijn, met wie ik evenwel weinig omgang heb. Zij geven zelden feest. Doen zij het al eens, dan word ik ook wel geroepen, doch ik heb nooit bijgewoond dat de gasten bij die gelegenheid opium kregen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Voor *f* 10 tot *f* 0.20 daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Voor *f* 0.02½ per dag.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Het opium is nu duurder geworden, en ik heb mij aan meer gewend.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Uit wat mijn land mij opbrengt en wat ik door koelie-arbeid verdien.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Hier te Malo heb ik den pachter, zoover ik mij herinner, nooit een feest zien geven.

Zijt gij weleens op zulke feesten geweest of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen, nooit.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen, nooit heb ik van zoo iets gehoord.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen, nooit.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft ge dan, dat ge u daardoor van de zijde des pachters onaangenaamheden zoudt berokkenen, of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?

Neen, dat geloof ik niet, want ik heb nog nooit van zoo iets gehoord.

Djontiko

woonachtig in de dessa *Malo*. Heeft vrouw en 3 kinderen, is gogol, schuift sedert 5 jaar. Is ± 24 jaar oud.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Mijne ouders schuiven. Zij wonen bij mij in en lieten mij altijd het opium koopen. Doordien zij telkens tegen mij zeiden, dat ik, wanneer ik schoof, beter tegen vermoeidheid kon, ben ik ook aan het schuiven geraakt.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Met slechte vrouwen heb ik nooit omgegaan; mijne vrouw schuift niet en mijne schoonouders, die nu reeds gestorven zijn, schoven ook niet.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Voor *f* 0.05.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Voor *f* 0.02½.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Het opium is nú duurder. Voor minder dan *f* 0.05 is nu geen opium aan de kit te krijgen.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Een gedeelte van wat mijn land mij opbrengt gebruik ik om opium te koopen.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen.

Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten of tandakpartijen gegeven?

Ik herinner mij hier te Malo zulk een feest niet.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje nemen?

Ik heb nooit van zoo iets gehoord.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen, zoo iets is mij nog nooit overkomen.

Denk er eens over na en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Neen, het gebeurt mij wel eens, dat ik door gebrek aan geld dagen achtereen geen opium koop; doch nog nooit werd ik lastig gevallen over mijn wegblijven van de kit.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft gij dan, dat gij u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?

Neen.

Goenotiko

woont in de dessa *Ngambon;* heeft vrouw en drie kinderen thuis gelaten, om te *Pradok* werk te zoeken. Is in zijne dessa gogol. Oud ± 30 jaar. Schuift sedert 10 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Door ziekte.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ja, ik had hevige buikziekte; mijne ouders, die nu overleden zijn, doch ook schoven, hebben mij aangeraden opium als geneesmiddel te gebruiken, toen niets hielp. Ik wist bij ondervinding, dat het goed was.

Welke ziekte hadt gij?

Zooals ik reeds zeide leed ik aan buikziekte.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Mijne ouders.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Neen, alleen door ziekte; mijne vrouw en schoonouders schoven niet.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen, in mijne dessa wonen alleen arme lui, die schuiven.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Voor 5 cent daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Elke drie dagen 5 cent.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Telkens als ik ziek werd schoof ik en begon het toen langzamerhand lekker te vinden.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Een gedeelte van wat ik verdien gebruik ik om te schuiven.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten of tandakpartijen gegeven?

Dat weet ik niet. Ik geef aan een mijner kennissen geld mede, die dan de opium koopt in de kit te Dander. Zelf ben ik er nog niet geweest.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft ge dan, dat ge u daardoor van de zijde des pachters onaangenaamheden zoudt berokkenen of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?

Neen, ik geloof dat niet, omdat ik nog nooit van zoo iets gehoord heb.

Singotroeno

uit de dessa *Kaoeman*, oud ± 40 jaar, landbouwer, gehuwd. Heeft een kind gehad, dat is overleden; woont sedert 2 jaar op het erf van een anderen landbouwer; heeft geen veestapel. Komt van *Blora*, waar hij bij zijne ouders inwoonde, die nog in leven zijn.

Zijt gij tot het gebruik van opium gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ja.

Welke ziekte hadt gij?

Ik had hevige pijnen in mijne gewrichten.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Ik hoorde hier en daar, dat het gebruik van opium een goed middel was tegen die ziekte. Ik begon te schuiven en voelde daarna inderdaad verlichting.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Neen.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Ik gebruik tegenwoordig reeds gedurende een jaar 10 cent per dag aan opium.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Ik schuif reeds sedert 3 jaar; in het eerste jaar voor 2½ cent en in het tweede voor 5 cent per dag.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Het gebruik voor minder dan een dubbeltje daags was niet voldoende om mijn pijnen te verdooven. Nog moet ik voortdurend hiermede voortgaan, daar anders die pijnen terugkeeren.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Van hetgeen mijn landbouw oplevert, ook van hetgeen ik als koelie verdien. Bij gebrek aan fondsen ben ik soms verplicht het schuiven te laten.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Weet gij ook te zeggen door wien dat onderzoek is gevraagd of welke aanleiding daartoe bestond?

Neen.

Denk er eens over na en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Nooit.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft ge dan, dat gij u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?

Neen, ik geloof dat niet; want het komt heel dikwijls voor, dat schuivers wegens geldgebrek een tijdje moeten ophouden met schuiven, doch ik heb nog nooit van zoo iets gehoord.

Troenosetro

uit de dessa *Koentjen*, oud ± 35 jaar, landbouwer, is getrouwd en heeft een zoon, heeft een eigen erf ± ½ bouw groot, heeft geen veestapel. Toen zijn vader in 1876 overleed, liet deze hem en zijn 6 broers en zusters 21 karbouwen na, die hij langzamerhand heeft moeten verkoopen, omdat zijne sawahs van tijd tot tijd mislukten, ook om in het bezit te komen van opium.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Een jaar vóór mijn vader stierf werd hij zwaar ziek; zijn kwaal, asthma, begon hem in sterke mate te kwellen. Om verlichting aan te brengen kochten wij hem voor 5 cent opium. Ik schoof een weinig mee om niet bij het waken in slaap te vallen. Het beviel mij en ik deed het daarna steeds.

Zijt gij aan het opiumgebruik gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Neen.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Zooals ik medegedeeld heb, begon ik te schuiven tijdens mijn vader ziek werd. Mijn vader was geen schuiver, maar deed het alleen bij bijzondere gelegenheden, b. v. op feesten bij zijne kennissen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Als ik daartoe in staat ben, voor 5 à 10 cent daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Tijdens ik nog een veestapel had, — mijn laatsten buffel verkocht ik 3 jaar geleden — schoof ik voor 25 cents daags.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

In stede van een vermeerderd gebruik schuif ik minder, nadat mijn veestapel te niet gegaan is.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Van hetgeen mijn landbouw oplevert, ook van hetgeen ik als koelie verdien.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen, nooit.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Nooit.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Nooit heeft een huiszoeking bij mij of mijne familieleden plaats gehad, noch ben ik of een hunner met lijfvisitatiën lastig gevallen.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft gij dan, dat ge u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?

Neen, dat zal wel niet gebeuren; want ik heb nog nooit van zoo iets gehoord.

Soredjo

uit de dessa *Kahoeman*, oud ± 35 jaar, landbouwer, is getrouwd en heeft 2 kinderen, woont sedert een jaar op het erf van zijn zwager, die het niet breed heeft; heeft geen veestapel. Woonde vóór dien tijd te *Kiringan (Padangan)*, waar hij wel een erf, maar ook geen veestapel had. Daar zijne vrouw, uit *Padangan* afkomstig, het in *Kiringan* niet beviel, verkocht hij zijn erf en ging zich in haar vorige woonplaats vestigen.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Door ziekte.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ja.

Welke ziekte hadt gij?

Ik kreeg 2 jaar geleden hevige pijnen in mijn gewrichten; mijn lichaam begon daarbij overal op te zwellen, zoodat ik in het geheel niet in staat was te werken. Wijlen mijn vader Hirodikromo te Kiringan kocht mij toen voor 5 cent opium en deed dit eenigen tijd telkens wanneer ik weer instortte. Sedert ik hier woon bestrijd ik die onkosten zelf.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Mijn vader.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Neen, ik schuif altijd thuis.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Ik schuif sedert 2 jaar. Tegenwoordig schuif ik voor 5 cents per dag, wanneer ik geld heb, anders niet.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

In het begin slechts voor 2½ cent.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Op den duur voldeed het gebruik voor 2½ cent niet.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

De fondsen verkrijg ik van hetgeen de landbouw mij oplevert; ook wat ik als koelie verdien.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen, noch ik noch een mijner kennissen.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Nooit.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Nooit, noch ik noch een mijner kennissen.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft gij dan, dat ge u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?

Neen, want ik heb wel eens geprobeerd om uit te scheiden met schuiven, doordien het mij zoo veel geld kost, maar de pachter heeft mij volstrekt niet gevraagd waarom ik van de kit wegbleef.

Djohoeno

woonachtig in de dessa *Pandjoenan*, heeft vrouw en 7 kinderen. Woont bij een zijner kinderen in. Drie er van zijn gogols. Helpt zijne kinderen bij den veldarbeid. Schuift reeds ± 20 jaren, is ± 50 jaren oud.

Hoe zijt gij er toe gekomen opium te gebruiken?

Doordien ik wel eens op feesten kwam, waar aan de gasten opium werd voorgezet, begon ik langzamerhand ook lust te krijgen om te schuiven. Zoo heb ik mij het schuiven aangeleerd.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Niemand, uit mijn eigen kreeg ik den lust het te probeeren.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Met slechte vrouwen heb ik nooit omgegaan; mijne vrouw schuift niet en mijne schoonouders schoven ook niet.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Ja, zooals ik reeds mededeelde.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?
Voor *f* 0.05.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?
Voor *f* 0.02^{5} om de 3 dagen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?
Dat weet ik niet.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?
Mijne kinderen verschaffen mij die middelen.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?
Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?
Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?
Nooit heb ik van zoo iets gehoord of er zelf ondervinding van gehad.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?
Neen,

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft gij dan dat ge u daardoor onaangenaamheden zoudt berokkenen van de zijde des pachters, of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?
Neen, dat geloof ik niet.

Towidjoio

uit de dessa *Pandjoenan*, heeft vrouw en twee kinderen; van beroep bakoelan. Heeft huis en veestapel, schuift reeds sedert 12 jaar. Verdient ± *f* 0,50 daags.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?
Toen ik nog bij mijne schoonouders inwoonde, werd ik ziek en mijne ziekte was van langdurigen aard. Mijne schoonouders, die het bij ondervinding hadden, gaven mij den raad, toen voor andere medicijnen de koorts niet wilde wijken, opium te gebruiken. Ik kocht toen voor *f* 0.02½ om de drie dagen en de koorts verdween al spoedig geheel.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?
Ja, zooals ik reeds mededeelde.

Welke ziekte hadt gij?
Hardnekkige koorts.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?
Mijne schoonouders.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Neen, om bovengenoemde redenen ben ik een schuiver geworden. Mijne vrouw schuift niet.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Voor *f* 0.10 daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Voor *f* 0.02½ daags.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Omdat ik het lekker vond en omdat, als ik vermoeid was, mijne vermoeidheid weg ging door het opium schuiven. Daarbij komt nog, dat de prijs van het opium uurder is geworden.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Van wat ik verdien zonder ik een gedeelte af om opium te koopen.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Neen, ik herinner mij niet, dat door den pachter een feest gegeven is.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen, nooit.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen, nooit.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft gij dan, dat gij u van de zijde des pachters onaangenaamheden zoudt berokkenen of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?

Neen.

Kromogolo

woonachtig in de dessa *Pandjoenan*, landbouwer van beroep; heeft vrouw en 1 kind, heeft geen veestapel, schuift sedert 16 jaar.

Oud ± 50 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Door ziekte.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ja, ik had eens drie maanden lang de koorts, die voor gewone medicijnen maar niet wilde wijken. Toen gebruikte ik op aanraden van mijne kennissen opium. Zij hadden het ook bij ondervinding, dat dat een uitstekend middel was.

Welke ziekte hadt gij?

Zooals ik reeds mededeelde, hevige koorts.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Mijne kennissen, die bij ondervinding wisten, dat hardnekkige koortsen wijken voor opium.

Zijt gij aan het opiumgebruik gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Met slechte vrouwen heb ik niet omgegaan; mijne vrouw schuift niet en mijne schoonouders, die reeds overleden zijn, schoven ook niet.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Er zijn in mijne dessa wel rijke schuivers, doch met deze heb ik geen omgang.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Voor 5 cents daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Voor 2½ cent daags.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Tegenwoordig kan ik voor *f* 0.02½ geen opium krijgen. De minste hoeveelheid kost nu *f* 0.05.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Wat ik verdien als toekang sapoe op de passar, en wat mijn aandeel in de gemeentevelden mij opbrengt.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Zeer zelden, ik herinner mij ten minste niet den laatsten tijd zulk een feest te hebben bijgewoond.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen, en van mijne kennissen heb ik zoo iets ook nooit gehoord.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen, en er is nooit bij mij huiszoeking gehouden.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft gij dan, dat gij u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen, of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?

Neen.

Soetoredjo

woonachtig in de kampoeng *Karangpatjar*. Geboren ter hoofdplaats. Heeft vrouw en 1 kind. Woont op een erf met zijn broer. Deze broer schuift niet. Verdient zijn brood met het erf van anderen te bewerken en is ook bakoelan. Verdient ± 50 cent per dag. Schuift reeds 10 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Door ziekte. Gewone geneesmiddelen hielpen niet. Toen raadde mijn broer mij aan om eens opium te probeeren. En werkelijk, dat hielp.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ja, zooals ik reeds zeide.

Welke ziekte hadt gij?

Een slepende koorts.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Een van mijn broers, die ook schoof en ook door ziekte aan het schuiven was geraakt.

Zijt gij aan het opiumgebruik gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of uwe schoonouders schuiven?

Neen, ik heb zeer weinig omgang met slechte vrouwen gehad. Mijne vrouw schuift niet en mijne schoonouders, die reeds lang dood zijn, hebben ook nooit geschoven.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen, ik heb geene kennissen onder de lieden, die in mijne dessa als gegoed bekend staan.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen, zooals ik zooeven reeds zeide, leerde ik het opium door eene ziekte kennen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Voor *f* 0.25 daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Ik begon met *f* 0.10.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

De hoeveelheid heb ik langzamerhand moeten vermeerderen omdat ik door het harde werken dikwijls, indien ik niet genoeg geschoven had, nog altijd pijn in de ledematen had.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Uit hetgeen ik verdien en uit hetgeen mijne vrouw verdient, put ik geld om mij opium te koopen.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Ik woon veel te ver van den pachter. Zulke feesten herinner ik mij niet.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of herinnert gij u van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van zijnentwege de toeschouwers zijn overgehaald om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen, en ook nooit heb ik zoo iets van een mijner kennissen vernomen.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Denk er eens over na en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Ik geloof niet eens, dat de pachter mijn wegblijven van de kit zoude opmerken.

Soerodongso

woonachtig in de dessa *Djepon* (afdeeling *Blora*). Heeft vrouw en 3 kinderen. Is in zijne dessa gogol. Heeft een huis en een buffel. Zoekt werk te *Pradok* om zijne belasting te kunnen betalen. Schuift pas sedert twee maanden. Oud ± 30 jaar. Verdient ± 30 cent daags.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Ik moet hier zwaar werken; mijne makkers, die schuiven, zeiden mij, dat, als ik schoof ik niet zoo vermoeid zoude worden.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Ik zag mijne kennissen met opium terugkomen van Dander (opiumkit) en heb eerst een beetje gevraagd omdat ik nieuwsgierig was naar den smaak er van. Ik heb dien nacht lekker doorgeslapen, hetgeen ik van vermoeidheid dikwijls niet kon, en omdat ik den smaak aangenaam vond ben ik met schuiven doorgegaan.

Zijt gij aan het opiumgebruik gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of doordien uwe vrouw of schoonouders schuiven?

Neen, mijne vrouw noch schoonouders schuiven; ik heb het schuiven hier geleerd.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in uwe dessa in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend zijn, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst kennis gemaakt met opium op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel opium gebruikt gij nu?

Voor 5 cent daags.

Hoeveel gebruiktet gij eerst?

Zoowat voor 2½ cent daags.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Om mijne dagelijksche vermoeidheid te doen verdwijnen.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Van de 30 cent, die ik dagelijks verdien, gebruik ik 5 cent om te schuiven.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter, door den kithouder of iemand, die van die zijde daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot het schuiven over te halen?

Neen, en ik heb zoo iets ook nog niet gehoord van mijne kennissen.

Worden door den pachter dikwijls feesten en tandakpartijen gegeven?

Dat weet ik niet; ik ben hier nog niet van daan geweest.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen, hier en in mijne dessa heb ik het ook nog niet gehoord.

Wanneer gij wenschtet uit te scheiden met opiumschuiven, gelooft gij dan, dat ge u daardoor onaangenaamheden van de zijde des pachters zoudt berokkenen, of hebt gij er ooit van gehoord, dat dit met een ander gebeurd is?

Neen, ik heb nooit van zoo iets gehoord.

Sarmo

slachter, oud 30 jaar, uit de dessa *Kenandjen*, district *Singoro*.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Door ziekte.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ja.

Welke ziekte hadt gij?

Ik had koortsen, die van 't gebruik van opium dadelijk genazen.

Wie heeft u in dat geval het schuiven aangeraden?

Niemand, ik deed het uit eigen verkiezing.

Zijt gij aan het opium gebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of doordat gij eene vrouw hebt getrouwd, die schoof? dan wel schoononders hebt gekregen, die schoven?

Neen.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven? Hebt ge ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Thans gebruik ik voor 37 cts. daags; aanvankelijk slechts voor 6 cts.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Ik gevoelde mij niet lekker toen ik voor 6 cts. daags schoof, en kreeg eerst een behagelijk gevoel toen ik de hoeveelheid opium bracht tot eene waarde van 37 centen.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik verschafte mij de noodige fondsen door de opbrengst van mijn bedrijf van slachter en smid.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Met Chineesch nieuwjaar liet hij de Wajang koeliet vertoonen.

Hoe dikwijls herinnert gij u zulke feesten?

Hij gaf bij elk Chineesch nieuwjaar een feest.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest, of hebt gij kennissen, die er op geweest zijn?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad, of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachthouder, kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven of daarmee eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Satima

alias Legiman, oud 40 jaar, uit de dessa *Kepandjen*, district *Sengoro*.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Ik ben opium gaan gebruiken als middel tegen vermoeidheid. Ik ben n.l. smid van beroep. Als ik na afloop van mijn werk opium schuif, dan voel ik aanstonds mijne vermoeidheid verdwijnen.

Zijt gij daartoe gekomen omdat ge wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Wie heeft u in dat geval het schuiven aangeraden?

Mijne kennissen hebben mij tot schuiven aangespoord. Zij zeiden, dat daardoor het gevoel van vermoeidheid onmiddellijk verdwijnt.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of doordat gij een vrouw hebt getrouwd, die schoof, dan wel schoonouders hebt gekregen, die schoven?

Neen.

Zijt gij ook soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt ge ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

In 't begin verschoof ik per dag 1 geleng ter waarde van 6 centen; van lieverlede vermeerderde die hoeveelheid tot 2 gelengs, ter waarde van 12 centen daags.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Als ik opium schuif ter waarde van 6 centen, gevoel ik mijne krachten nog niet terugkomen; daarom schuif ik 's morgens voor 6 centen en 's avonds voor 6 centen. Eerst dan gevoel ik mij versterkt (badan brasa koewat.)

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Uit hetgeen ik als smid verdien.

Herinnert ge u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens tandakpartijen gegeven?

Dat weet ik niet.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter, kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen.

Grinsing

ongeveer 30 jaar oud.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik ben aan 't schuiven geraakt door een ongemak aan mijn voet.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ja, ik had boeboel aan mijne voeten.

Wie heeft u in dat geval het schuiven aangeraden?

Niemand. Ik ben er van zelf toegekomen om te schuiven.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt gekregen, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

In 't begin verschoof ik per dag voor eene waarde van 12 centen; van lieverlede is die hoeveelheid gestegen tot 37 centen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Omdat langzamerhand eerst die hoeveelheid mij dat aangename gevoel kon aanbrengen, dat ik zocht.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Van het geld, dat ik verdiende als voerman van een tjikarpeer.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen, tandakpartijen niet; alleen werd er op Chineeschen nieuwjaarsdag eene voorstelling gegeven van Wajang koelit en telkens gedurende éénen nacht.

Hoe dikwijls herinnert gij u zulke feesten?

Die voorstellingen werden elk jaar gegeven.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest of hebt ge kennissen die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt ge wel eens ondervinding gehad of weet ge van een uwer kennissen, dat de pachter of kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven of daarmee eens een proefje te nemen?

Neen, dat weet ik niet.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Weet gij ook te zeggen door wien dat onderzoek gevraagd is of welke aanleiding daartoe bestond?

Neen.

Denk er eens over en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Neen.

Pa Moenadji

alias Krandim, ongeveer 50 jaar oud, uit het district en de dessa *Penang Goengang*, landbouwer.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Eens dat ik op de passar aardewerk verkocht, gevoelde ik mij vermoeid. Ik heb toen opium gebruikt, en gevoelde mij daarop weer versterkt (brasa koewat).

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Ik deed zulks in navolging mijner kennissen, die opium schoven. „Beproef 't eens," zeiden ze, „gebruik opium, als ge vermoeid zijt, en ge zult zien, dat het gevoel van vermoeidheid dadelijk verdwijnt."

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt gekregen, die schoven?

Neen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Voor de enkele malen, dat ik op de passar verkocht, kwam ik met schuivers in aanraking, en schoof ik mede opium. In den beginne als geneesmiddel.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Van den beginne af tot nu toe verschuif ik 5 centen per dag.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

De hoeveelheid is onveranderd gebleven.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

De opbrengst van mijn aardewerk, dat ik op de passar verkoop.

Herinnert ge u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad, of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter of kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven of daarmee eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pak Darmin

alias Basiman, uit de dessa en het district *Penang Goengang.*
Vervaardiger van aardewerk.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik begon opium te gebruiken als middel tegen vermoeidheid, toen ik op de passar aardewerk verkocht.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Ik ging er toe over uit eigen beweging.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt ge ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Op passardagen zag ik vele mijner kennissen opium schuiven, zoodat ik ook begonnen ben met schuiven als middel tegen vermoeidheid.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk verschoof ik voor 5 cent opium daags; van lieverlede is die hoeveelheid gestegen tot 12½ cent daags.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Doordat ik gevoelde, dat de hoeveelheid van 5 cent niet genoeg was voor mijn lichaam.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

De opbrengst van mijn koopwaar, het aardewerk.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen, ik heb zulks nooit vernomen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Ongeveer drie maanden geleden werd er huiszoeking bij mij gedaan.

Weet gij ook te zeggen door wien dat onderzoek gevraagd is of welke aanleiding daartoe bestond?

De politie verdacht mij nog als vroeger brandon te zijn, omdat iemand, mijn buurman, zijn pijpje in mijn huis kwam rooken. Men vond bij mij evenwel geen onwettig opium.

Denk er eens over na en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Neen.

Pa Kamira

ongeveer 35 jaar, van *Sido-Ardjo*, sinds 4 jaar wonende te *Malang*.
Sinds drie jaar opium gebruikende.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik gebruikte voor 't eerst opium, toen ik eens buikpijn had; die buikpijn ging daardoor onmiddellijk over.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Die mij leerde opium gebruiken was een schuiver, een gewezen tamboer van het leger.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt ge ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk verschoof ik voor 5 cent aan opium daags, thans voor 10 cent.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Omdat ik eerst, nadat ik voor 10 cent opium had verschoven, het aangenaam gevoel gewaarwerd, dat ik zocht.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

De opbrengst van mijn visch (ikan bandeng).

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen; ik heb zulks nooit vernomen.

Heeft men aan uw lijf of bij u thuis wel eens onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Poewah

ongeveer 45 jaar oud, uit de dessa *Kasen*, district *Kotta Malang*.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ongeveer 15 jaar geleden werd ik door den gemachtigde van den opiumpachter overgehaald om te Malang spion van de pacht te worden. Ik kreeg 3 mata daags belooning; ik moest die opium zelf gebruiken en mocht ze niet verkoopen. Ik verschoof die opium dus met mijne kameraden. En tot nog toe ben ik opiumschuiver, maar sedert 7 jaar ben ik niet meer in dienst van den pachter. Ik kreeg als spion bovendien *f* 15 's maands.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt ge ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk verschoof ik daags 3 gelengs voor 30 cent; thans 3 mata ter waarde van 75 cent.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Omdat ik mij niet aangenaam gevoel, als ik niet 3 mata per dag verschuif.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Mijne verdiensten als koelie en als verkooper van brandhout en gras.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Ja. Dat schuiven heb ik geleerd door toedoen van den gemachtigde van de opiumpacht als spion.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Toen Si Kim Soei 15 jaar geleden nog gemachtigde van den pachter was, en 12 jaar geleden, toen Lie Khai Tjoen zulks was, herinner ik mij, dat er elk jaar tandakpartijen werden gegeven en de tegenwoordige gemachtigde heeft reeds driemaal een tandakpartij gegeven.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest, of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Ja, toen ik nog in dienst was van de pacht.

Hebt ge wel eens ondervinding gehad of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter of kithouder, of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven of daarmee eens een proefje te nemen?

Ja. Van tijd tot tijd kwam de gemachtigde van den pachter een bezoek brengen aan de kitten. Dan zei hij tot de schuivers, dat ze kameraden moesten overhalen om mee te schuiven, omdat er geen spijs bestaat zoo heerlijk als opium. Als de gemachtigde van den pachter iemand vond, die in zijn dienst wilde treden, niet als huisjongen, maar van tijd tot tijd, gaf hij hem opium present. Later kocht deze het zelf.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Denk er eens over en zeg mij dan of wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Wel is waar heeft er nooit eene huiszoeking bij mij plaats gehad, maar als ik in één of twee dagen in de verkoopplaats geen tjandoe heb gekocht, dan komt de spion van den pachter op last van den gemachtigde vragen naar de reden, waarom ik geen tjandoe meer in de kit koop, en noodigt hij mij uit zulks te doen.

Samar

ongeveer 55 jaar oud, inwonende bij zijn schoonzoon Soepia.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ongeveer 25 jaar geleden was er een man, genaamd Beij Kertodipoero, gewezen bekel van Poedjen Ngantong, thans overleden. Deze was het, die mij uitnoodigde dagelijks mede opium te gaan koopen; ten langen leste werd ik een opiumschuiver.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen, wel is waar ging ik nog jong zijnde naar de bordeelen en schoof ik daar opium, maar die mij tot schuiven heeft gebracht was die Beij Kertodipoero.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Toen ik pas begon te schuiven, gebruikte ik per dag slechts één geleng voor 10 cent opium. Van lieverlede begon ik per dag meer te verschuiven, tot eindelijk voor een gulden. Zoo deed ik toen ik nog bemiddeld was, maar nu ik arm ben, verschuif ik slechts voor een kwartje daags.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Omdat ik bemerkte, dat één geleng daags niet voldoende was om mij een aangenaam gevoel te bezorgen.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Vroeger de winstgevende handel, dien ik dreef; nu ik niets meer bezit, verschaft mijn kind mij het geld om opium te koopen.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Toen Si Kim Sioe nog gemachtigde van den pachter was, werden er dikwijls tandakpartijen gegeven, en de tegenwoordige gemachtigde laat dikwijls de gamelan bespelen.

Hoe dikwijls herinnert gij u zulke feesten?

Dat kan ik mij niet juist herinneren.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest, of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad, of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter of kithouder, of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven of daarmee eens een proefje te nemen?

Dat heb ik niet vernomen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Khang Boen Yoek

wonende te *Toempang*, afkomstig van *Malang*.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Tijdens mijn verblijf te Malang was ik zeer bevriend met den toenmaligen gemachtigde van den opiumpachter, bij wien ik dagelijks aan huis kwam. Deze had des avonds in een kamer, afgescheiden van de kit, altijd een flinke hoeveelheid bereid opium klaar staan voor zijne speciale gasten, die hij aldaar ontving en onthaalde. Op een dier avondbijeenkomsten werd ik overgehaald om te schuiven en later deed ik trouw mee.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Hoeveel ik de eerste maal gebruikte, weet ik niet meer, maar al heel spoedig verschoof ik op de bovenbedoelde bijeenkomsten bij den gemachtigde van den opiumpachter drie mata per avond. Later verschoof ik tot 24 mata per dag. Daarop ben ik ziek geworden en werd ik niet beter voordat al mijn geld op was. Ik ben toen naar Toempang verhuisd.

Te voren had ik al reeds de hoeveelheid opium verminderd tot één mata des ochtends en drie mata des avonds, hetgeen ik nu nog gebruik, en waarbij ik mij goed bevind.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Mijn handel in rijst.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Ja, maar alleen aan de Chineezen. Inlanders zag ik niet op de partijen van den pachter. Alleen bij het feest reboetan wordt een wareg geheel beplakt met gelengs, door den pachter aan de inlanders te rampassen gegeven.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Mijn huis werd indertijd door Si Kim Sioe, gemachtigde van den opiumpachter Kwee Sioe Ing, tot driemalen toe onderzocht, terwijl een onderzoek aan het lijf bij mij herhaaldelijk heeft plaats gehad. Si Kim Sioe is niet de gemachtigde, die mij tot opiumschuiven overhaalde. Men vertrouwde mij niet omdat ik, zooals ik reeds verteld heb, na mijne ziekte niet meer zooveel opium kocht.

De opiumhandel is eene vuile zaak. De eene pachter verkoopt in het gebied van een ander opium tegen veel lager prijs dan hij in zijn eigen gebied verkoopt. Daarom werd ik, als ik op reis geweest was, altijd aan het lijf onderzocht.

Mangoen

afkomstig uit *Djokdja*.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik heb met opium het eerst kennis gemaakt op een slametan, die voor het plukken van koffie in een tuin op het Tengergebergte door den djoeragan van dien tuin werd gegeven. Iedereen deed toen drie of vier trekken aan de pijp. Aan één geleng heeft men wel een twintigtal trekken. Na dien dag heb ik niet meer geschoven, daar ik later ging menghadji. Vier jaren later ging ik weer naar Tenger en bracht van daar koffie naar het pakhuis te Toempang of naar een ander pakhuis. Zoodra ik mijn geld ontvangen had, kocht ik een geleng opium en verschoof dat om mijne vermoeidheid te verdrijven op aanraden van mijne kontjas, die ook koffie pikelden. Wegens ziekte ben ik geenszins aan het schuiven gegaan.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt ge soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk een paar trekken, later een geleng des avonds en nu ook een geleng des ochtends.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik heb een sawahaandeel en bezit koffietuinen.

Herinnert ge u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Ik heb nimmer een feest van den pachter of kithouder bijgewoond en weet ook niet van kennissen, die dat gedaan hebben.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Moestari

afkomstig van *Pasoeroean.*

Hoe zijt ge er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Indertijd verbouwde ik tabak. Jaren achtereen mislukte mijn aanplant. Ik deed toen de gelofte, dat, wanneer ik eens een goeden oogst maakte, ik een slametan zou geven. Zulks geschiedde en tijdens dien slametan, heb ik evenals de genoodigden geschoven. Het overblijvende opium gaven mijne gasten aan mij. Wegens ziekte ben ik geenszins aan het schuiven gegaan. Eenige dagen na den slametan, dien ik gaf, woonde ik een anderen bij, en weer later meer andere. Telkens werd er geschoven. Daarop heb ik opium gekocht als ik er trek in had.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk een paar trekken, later één geleng des avonds, en nu twee gelengs des ochtends en des avonds één geleng.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik ga contracten van halfbouw aan, en verkoop gras.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Ik heb nimmer een feest van den pachter of kithouder bijgewoond en weet ook niet, dat kennissen dit gedaan hebben.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium.

Neen.

Pa Garto

afkomstig van *Sidoardjo.*

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Het eerst maakte ik met opium kennis bij een slametan vóór den koffiepluk op het Tengergebergte, waarheen ik als santri (koffieplukker) was gegaan. Later schoof ik op andere slametans en zoo kwam het er toe, dat ik zelf opium kocht en zonder bijzondere aanleiding schoof.

Zijt ge aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt ge soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk een paar trekken. Later één en nu twee gelengs des avonds.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik verkoop gras en hout.

Herinnert ge u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Ik heb nimmer een feest van den pachter of kithouder bijgewoond, en weet ook niet, dat kennissen dit gedaan hebben.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Kantor

afkomstig van *Tjaroeban.*

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Het eerst maakte ik met opium kennis bij een slametan (djemahat manis). Later schoof ik bij gelegenheid van andere slametans, zoodat ik al heel spoedig veel van opium hield.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte

vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk een paar trekken, later één geleng 's avonds en nu ook één geleng des ochtends.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik verkoop gras en hout.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Kamso

afkomstig van *Malang*

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Het eerst maakte ik met opium kennis tijdens den slametan na den rijstoogst, en later bij andere slametans. Wegens ziekte ben ik geenszins aan het schuiven gegaan.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij een vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Vroeger en nu één geleng. Bij gebrek aan geld koop ik het vuil uit de pijpen en verschuif dat.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik ben waterdrager voor enkele Chineezen.

Herinnert ge u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium.

Neen.

Drie Inlanders

van de dessa *Bessar*, die gelijke verklaringen gaven.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Aanvankelijk gebruikte ik opium om het gevoel van vermoeidheid te verdrijven

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest.

Neen.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

't Werd mij aangeraden in eene bijeenkomst van schuivers.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij een vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt ge ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Ja, tijdens eene slamatan tambako.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Ik begon met een geleng 's avonds; toen ik dagelijks schoof, gebruikte ik 2 geleng.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Naarmate van de vermoeienis door mijn werk, vermeerderde ik de hoeveelheid opium.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

De opbrengst van mijn erf, door verkoop van klappers of anderszins.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Twee, neen. *Pak Panissa* zeide: mijn huis is wel eens onderzocht geworden, omdat men vermoedde, dat er clandestien opium was verborgen. Men vond er evenwel niets.

Weet gij ook te zeggen door wien dat onderzoek gevraagd is of welke aanleiding daartoe bestond?

Pak Panissa: Op verzoek van den onderpachter, omdat ik op zekeren dag wegbleef en geen opium kocht.

Zeven Inlanders

uit het onderdistrict Pontjo Koesoemo, die hetzelfde verklaarden.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik schoof voor het eerst toen ik eens koorts en buikpijn had. Iemand van de Negri Koelon bezorgde mij de tjandoe.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Iemand uit het Westen, zijn naam en die zijner woonplaats zijn mij onbekend. Het gebeurde bij gelegenheid van een koffieoogst.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Eerst schoof ik een geleng, vervolgens twee geleng per dag. In den koffiepluktijd koop ik dagelijks een boenkoes.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Omdat ik gevoelde, dat mijn lichaam met het vermeerderd opiumgebruik aan frischheid (seger) won.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik doe koeliewerk, haal water, verkoop brandhout als anderszins, om zooveel te verdienen ten einde opium te kunnen koopen.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Zes neen. *Pak Satinah* antwoordde: Mijn kameraad is eens aan den lijve onderzocht, doch de politie vond niets. Mijn huis is onderzocht geworden.

Weet gij ook te zeggen door wien dat onderzoek gevraagd is of welke aanleiding daartoe bestond?

Pak Satinah: Op verzoek van den onderpachter. Aanleiding was het vermoeden van bezit van clandestien opium.

Denk er eens over en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Pak Satinah: Ja, als men niet geregeld kocht, werd men verdacht een voorraad clandestien opium te bezitten.

Pak Pio

daglooner.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Uit vermoeidheid ben ik er toe gekomen om opium te schuiven.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Het schuiven werd mij aangeraden door andere schuivers.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Ik heb geen verkeer met slechte vrouwen, terwijl noch mijne vrouw noch mijne schoonouders schuiven.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

In den beginne schoof ik voor 5 ct.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Uit meerdere behoefte ben ik gekomen tot het schuiven voor 12 ct.; de reden kan ik niet opgeven.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Mijne dagelijksche verdiensten als daglooner.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Denk er eens over, en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Als ik gedurende vele dagen achtereen niet in de kit verschijn, wordt door den kithouder wel naar de reden van mijne afwezigheid gevraagd, doch daarbij blijft het dan ook. Wel heeft men mij verteld, dat rijke lieden of groote schuivers bij lang wegblijven groote soesah konden krijgen, maar bepaalde feiten zijn mij onbekend.

Singotroeno

daglooner.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik ben er toe gekomen om langen tijd wakker en goed frisch te blijven.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Andere schuivers hebben mij zulks aangeraden.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Als Pak Pio.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Op een tandakfeest heb ik 't eerst met opium kennis gemaakt en zulks om lang frisch en wakker te blijven.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk schoof ik voor 6 centen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Uit meerdere behoefte ben ik gekomen tot 12 cts. en nu en dan tot 30 cts. De reden is niet op te geven.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Mijne dagelijksche verdiensten als daglooner.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Denk er eens over, en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om e^{r} opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Als Pak Pio.

Pak Si

daglooner.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Door de schenking bij wijze van belooning van een klein gedeelte van het opium, hetwelk ik voor mijn oom Pak Jam haalde.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Als Pak Pio.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

In den aanvang begon ik te schuiven voor 3 cts. daags.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Uit grootere behoefte, doch zonder aanleiding, ben ik gekomen tot 24 centen daags, 2 geleng 's morgens en 2 geleng 's avonds.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Mijne dagelijksche verdiensten als daglooner.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Denk er eens over, en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Als Pak Pio.

Pak Samirah

Zijt gij tot schuiven gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Ja. Bij gelegenheid, dat ik hevige koorte kreeg, dewijl ik de pokken had.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Mijne ouders, die schuivers zijn, hebben mij dat aangeraden.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Als Pak Pio.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk schoof ik voor 6 cts.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Uit grootere behoefte ben ik gekomen tot 12 cents daags, doch ik kan de reden niet opgeven.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Mijne verdiensten als daglooner.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Denk er eens over, en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad.

Als Pak Pio.

Pa Legimin

30 jaar oud.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Ik begon te schuiven toen ik dessapolitie-beambte was; ik deed zulks om des te beter te kunnen waken.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Wie heeft u in dat geval het schuiven aangeraden?

Niemand. Als politiebeambte mijne ronde makende, kreeg ik slaap. Ik ging toen bij den pachter voor 10 cts opium koopen om hem te verdrijven.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk verschoof ik voor 5 centen; langzamerhand voor 10 cts. en nu voor 6 cts.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Ik besteed thans niet veel meer geld aan opium dan in den aanvang.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Hetgeen mijn aanplant opbrengt.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Ja; hij gaf van tijd tot tijd een tandakpartij.

Hoe dikwijls herinnert gij u zulke feesten?

De pachter gaf ze eens in het jaar.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad, of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter of kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven of daarmee eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Iro Setro

oud 30 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik zag mijn soedara opium gebruiken en daarom deed ik het ook.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Ik begon met voor 30 cts. te koopen, voor 's morgens en 's avonds. Vervolgens voor 80 cts., nu voor wat meer, omdat 't moeielijk is opium te krijgen.

Welke zijn de verschillende bronnen waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Hetgeen mijn handel opbrengt.

Herinnert ge u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Dat weet ik niet.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest, of hebt ge kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad, of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter of kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven, of daarmee eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Djosentiko

oud 40 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik begon te schuiven als handelaar in vee; ik deed zulks om mijne vermoeidheid te verdrijven en wel met 5 ct. tjandoe.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Misschien wel mijne ouders, want die schuiven ook.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Ik kocht eerst voor 10 cts. opium, later voor 25 cts., doch dit was voor 2 dagen, 's morgens en 's avonds.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Omdat mijne inkomsten vermeerderden.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Hetgeen mijn handel opbrengt.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Dat weet ik niet.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest, of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad, of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter of kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven, of daarmee eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Sam

oud 20 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik ben er toe gekomen door eene ziekte.

Welke ziekte hadt gij?

Ik had koortsen gedurende 9 maanden.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Niemand, ik ging uit eigen beweging schuiven.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Ik begon met opium te schuiven voor 21 cts. (een mata.)

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Ik heb mij steeds aan die hoeveelheid opium gehouden.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Hetgeen mijn aanplant opbrengt.

Herinnert ge u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Dat weet ik niet.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest, of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Neen.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad, of weet ge van een uwer kennissen, dat door den pachter of kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven, of daarmede eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Ja, tweemaal.

Weet gij ook te zeggen door wien dat onderzoek gevraagd is of welke aanleiding daartoe bestond?

Ik vermoed dat het onderzoek gevraagd werd door den pachter, doch ik weet 't niet zeker.

Denk er eens over, en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Men deed bij mij huiszoeking, omdat men dacht, dat ik clandestien opium had.
Eens verkocht ik van mijn opium aan zeker iemand; men deed huiszoeking en men vond werkelijk 2 timbang er van.

Pa Pan

uit de dessa Sisir.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik was handelaar en wanneer ik moe was, nam ik in den aanvang een paar haaltjes in de opiumkit. Langzamerhand gebruikte ik meer, daar ik er zeer veel baat bij vond.

Zijt gij daartoe gekomen omdat ge wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Niemand.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk gebruikte ik één geleng à 5 ct. in de drie dagen. Later werd 't een geleng per dag en tegenwoordig gebruik ik ± 3 gelengs à 6 ct. per dag, maar de gelengs zijn in den loop van tijd kleiner en duurder geworden. Op zijn hoogst kan ik nu 5 gelengs verdragen. Reeds 15 jaar ben ik aan het schuiven.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik heb sawahs noch tuinen of tegals, maar krijg het geld door zelf mandjes te maken, dan wel van mijne kinderen.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Toen ik pas begon en langzamerhand een goede bekende was geworden van den pachter, zond deze wel eens een enkele maal een Javaan, zijn bediende of zijn spion, naar mijn huis om, wanneer ik in lang geen opium had gekocht, te vragen hoe dat kwam. Wanneer die persoon van den pachter kwam, bleef 't gewoonlijk bij vragen; men heeft mij nimmer aan den lijve onderzocht noch huiszoeking gedaan.

Op de vraag of hij wel eens voor niet opium kreeg, antwoordt hij ontkennend.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Singosetro

uit de dessa Sisir.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik had sedert lang rheumatiek. Door mijne ouders werd mij aangeraden om klèlèt (tai tjandoe) te koopen en die er op te smeren. Ik werd beter, maar tien dagen daarna kreeg ik 't weer. Toen zeiden mijne ouders: Ge moet schuiven, maar daar ik ziek was, schoof een ander (mijn vader) en blies mij den rook in den mond. Daarna begon ik zelf te rooken, en herstelde en sedert dien tijd gebruikte ik telkens wanneer ik ziek was, opium. En nu gedurende 4 jaar, voel ik mij ziek als ik het niet gebruik.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen. Mijne ouders schoven niet, maar mijn vader heeft me eens ingeblazen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die

in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Ik gebruikte eerst 1 geleng wanneer ik ziek was, en thans nog, daar ik niet meer kan krijgen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Vroeger was ik schrijver, thans niet meer. Het geld krijg ik van mijne vrouw. (Thans kan hij niet meer buiten opium).

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Ong Boen San

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Omdat ik ziek was.

Welke ziekte hadt gij?

Ik had 14 jaar geleden eene ontsteking aan de keel, waarschijnlijk het gevolg van eene vrouwenziekte, de Chineezen noemen het anghoo, die niet beter kon worden; en ik heb toen tjandoe gekocht om te schuiven en ben een maand achtereen aan het schuiven gegaan. Ik kon er toen niet meer af, maar was toen genezen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Ik ben er toe gekomen doordat ik eene vrouwenziekte had.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen. Ik kon niet beter worden door Chineesche obat en heb toen uit mijn eigen tjandoe gekocht.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Ik ben begonnen met een timbang (ongeveer de waarde van 35 ct.)

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Omdat het lekker was. Het is met de tjandoe zooals met de menschen, die lekker eten,

en dan nog meer nemen. Ik gebruik nu 12 timbang of 12½ mata in twee dagen; en altijd tjandoe toea.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Uit mijn handel in padi, katoentjes, olie enz.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Hoe dikwijls herinnert gij u zulke feesten?

Ik ben eens op een feest geweest bij den ouden pachter in zijn huis te Malang; ik was toen hier gemachtigde van den pachter; op het feest werd geen opium gepresenteerd.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Er waren vele Chineezen, maar ik herinner mij ze niet meer.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad, of weet gij van een uwer kennissen, dat door den pachter of kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven of daarmee eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Denk er eens over, en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Bij mij werd nooit huiszoeking gedaan en nimmer lijfonderzoek. Maar toen ik gemachtigde was van den pachter, zond ik herhaaldelijk aan bekende schuivers mijne spionnen, als ze gedurende eenigen tijd geen opium waren komen koopen, om te zien, of zij misschien het opium van elders kregen. En als ze dan tjandoe-glap hadden, gaf ik er de politie kennis van.

Pa Badjing

uit de dessa Poenten (ziet er zeer vervallen uit).

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik ben er toe gekomen door ziekte.

Welke ziekte hadt ge?

Buikziekte, en wanneer ik erg moe was.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Mijn buurman, die schoof, heeft het mij aangeraden en gezegd: „Schuif maar eens, dan wordt ge beter." Ik heb toen geschoven uit een boedoetan.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij een vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Ik heb het afgezien van mijnen buurman.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Ter waarde van 12 cts. (2 gelengs).

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Om de 4 dagen heb ik een pès (een pakje tjandoe-toea) noodig; een pès kost 75 cts.; omdat 't lekker was, kocht ik langzamerhand, als ik een voordeeltje had, meer tjandoe en schoof dan meer.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Uit de winsten van mijn koffietuin te Gempol (Poenten) en van mijn koeliearbeid op de passar Poenten.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen. Ik heb zelf vroeger een boemboengan gehad, maar heb de lieden nooit overgehaald tot schuiven, maar als ze bij me kwamen, heb ik ze tjandoe verkocht.

Hoe dikwijls herinnert gij u zulke feesten?

Ik herinner mij eens in de kit te Batoe, dat de pachter djadjan passar heeft laten koopen en degenen, die daar lust in hadden, er op getracteerd. Ik kwam echter te laat; de djadjan passar was al op.

Zijt gij wel eens op zulke feesten geweest, of hebt gij kennissen, die daarop zijn geweest?

Dat was de eenige keer. Veel van mijne kennissen waren er echter.

Hebt gij wel eens ondervinding gehad, of weet ge van een uwer kennissen, dat door den pachter of kithouder of iemand van hunnentwege de toeschouwers overgehaald zijn om te schuiven, of daarmee eens een proefje te nemen?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Weet gij ook te zeggen door wien dat onderzoek gevraagd is of welke aanleiding daartoe bestond?

Neen.

Denk er eens over en zeg mij dan of uw wegblijven uit de kit om er opium te koopen de reden is geweest dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

De spion van den pachter kwam vroeger dikwijls bij mij om te vragen, hoe 't kwam, dat ik in geen drie of vier dagen opium had gekocht, of ik soms tjandoe-glap had of van anderen tjandoe gekregen had.

Pa Bibit

(ziet er zeer vervallen uit).

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik ben er toe gekomen omdat ik zoo moe was. Ik heb toen voor 5 cts. een geleng gekocht en kon toen lekker slapen. Ik heb toen geschoven uit een papoh katès.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

In de dessa Poenten was vroeger een opiumpachter; veel van mijne dessalieden zag ik er heengaan en dat heeft me op het denkbeeld gebracht het ook te doen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen. Het eerst maakte ik kennis met het opium, toen ik zoo moede was. Telkens als ik moe was, kocht ik weer voor 5 cts.; zoo ongeveer ééns in de 3, 4 dagen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Als ik geld heb schuif ik iederen dag 1 geleng, anders koop ik 't eens in de 2 dagen; want het is lekker.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Uit het geld, dat ik verdien met koffieplukken; zelf heb ik geen tuin; en verder uit mijn koeliearbeid.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Saniah

uit de dessa Poenten.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Vroeger heb ik geschoven. Mijn buurman was de pachter. Mijne dessalieden, die reeds schoven, hebben mij gezegd, dat er zulke goede obat voor vermoeidheid te krijgen was, en ik heb toen 1 geleng voor 5 cts. gekocht en uit de boedoetan gerookt.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Voor 't eerst schoof ik in de kit; er was geen feest.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Met 5 cts. ben ik begonnen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Tot 20 cts. daags; maar ik was bang, als het zoo doorging, om ongelukkig te worden en ben toen tot de helft verminderd, en heb dagelijks voor 10 ct. gekocht. Nu ben ik er geheel af.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik heb sawahs, tegals en een koffietuin. Daarvan had ik verdienste en ook uit mijn koeliearbeid.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium.

Neen.

Denk er eens over en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

De pachter, die dicht bij mij woonde, kwam wel bij mij toen ik minder kocht en zeide mij: „Hoe kan je het uithouden door minder te koopen."

Pa Gar

uit de dessa Goding-koelon.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik begon ongeveer 9 jaar geleden. Mijn schoonvader schoof en liet me ook eens probeeren. Mijn schoonvader gaf me dan wat geld; in 't begin braakte ik, en vond het niet aangenaam, maar langzamerhand gewende ik er aan,

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt die schoof, dan wel schoonouders die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Eén geleng en thans twee geleng.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik heb sawahs, tegals en koffietuinen.

Sleman

uit de dessa Goejangan.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Ik handelde in tabak en kwam toen veel in aanraking met zekeren Setro, Kario, en Garoedin; de eerste twee schoven en zeiden mij dikwijls 's avonds: „waarom schuift ge ook niet? Ge zijt rijk en hebt geen kinderen", en toen heb ik 't ook eens geprobeerd. Den eersten keer werd ik misselijk na drie haaltjes; langzamerhand herhaalde ik het tot ongeveer 25 cts. per dag toe. Ik gevoelde mij toen daar zeer aangenaam onder en zag in mijne droomen schoone vrouwen (geesten), die mij opium kwamen brengen. Ik ging met het schuiven door, tot ik mij in krachten voelde verminderen en bang zijnde, dat ik op den langen duur uit zou teren, maakte ik er plotseling een eind aan, en hield

op. Telkens als ik aanvechting voelde om te schuiven, nam ik voor 10 cts. zout en voor 5 cts. tamarinde en vermengde dat met water tot twee flesschen. Ik nam daar telkens een slok van en vluchtte naar het gebergte, opdat ik maar vèr van den pachter zou zijn. De eerste zeven dagen was ik ziek, maar langzamerhand had ik al minder en minder aanvechting en thans ben ik er geheel af.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Rais

uit de dessa Semanding.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken?

Ik ben twee jaar geleden begonnen, nadat ik me eens zeer vermoeid gevoelde (ik was handelaar). Ik nam toen een tjarang bamboe en rookte voor 12 cts. in 't begin. Ik sliep heerlijk in telkens wanneer ik mij vermoeid gevoelde. Thans gebruik ik tot twee geleng.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt die schoof, dan wel schoonouders, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik heb een erf en had vroeger een koffietuin, die echter omgekapt is wegens ouderdom. Ik krijg het geld door mij te verhuren als plaatsvervanger bij patrouille; verder de vruchten van mijn erf.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Païnten

uit de dessa Temas.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik ben er toe gekomen omdat ik langen tijd koorts gehad heb, en ik kon niet beter worden. Ik heb toen 1 geleng gekocht en gerookt uit den steel van een papajablad. (De gehoorde maakt dàarop een mooi pijpje van den steel van een djarek),

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Niemand, ik ben zelf begonnen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

In drie dagen was ik beter en ik heb sedert iederen dag een geleng gebruikt.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Ik gebruik nog altijd 1 geleng, bij uitzondering 2, als ik veel geld heb.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik ben goudsmid van beroep en koop de opium van mijne verdiensten. Mijne vrouw is koffieplukster en ik verkoop van tijd tot tijd nog gras.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Kromosemito

uit de dessa *Kedoengredjo.*

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Van het bosch terugkeerende en vermoeid zijnde, probeerde ik eens, op raad van een mijner kameraden, een haaltje te schuiven, en bevond mij daar zeer wel bij. Ik kocht in de boemboengan, die vroeger hier was, wat tjandoe; een geleng voor 6 cts. Mijn schoonvader hielp mij hiervan tikee maken; ik deelde het in tweeën en rookte dien avond de helft. Den volgenden avond de andere helft.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Ik was reeds getrouwd, toen ik begon te schuiven; maar mijn schoonvader schoof en van hem zag ik het dan wel eens.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk ½ geleng; daarna na een jaar 1 geleng per dag en thans nog zooveel.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik heb geen sawahs, maar wel tegals en 15 bouws koffijtuin (soelaman), die mij verleden jaar 32 pikol opleverden. Verder houdt mijne vrouw een warong.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Saridjojo

uit de dessa Kedeongredjo.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Door rheumatiek. Mijn vader schoof en ried mij aan ook eens te schuiven. Ik nam ⅓ geleng 's ochtends en ½ geleng 's avonds. Na 25 dagen was ik beter, en toen kon ik er niet meer buiten. Mijn vader gaf geld aan Kjai Kromo en deze kocht dan opium te Ngangtang; want toen was de boemboengan hier nog niet. Thans gebruik ik gewoonlijk 1 geleng. Ik koop dan 1 mata te Ngantang voor 37 cts., en maak daar thuis gelengs van.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik heb tegals en koffietuinen, die mij verleden jaar *f* 210 opbrachten.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Martosentono

uit de dessa *Goemoel.*

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Wegens ziekte (koorts). Mijn vader gaf mij een geleng; ik werd daar beter door en ging toen elken dag met schuiven voort, omdat ik me anders niet lekker voel.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Aanvankelijk 1 geleng en tegenwoordig voor 20 ct. per dag. Gewoonlijk ga ik om de 5 dagen naar Ngantang met *f* 1.50 of *f* 1.60; blijf dan daar wat schuiven en neem de rest mee.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik heb een warong, tegals en koffietuinen, waarvan ik pl. *f* 600 kreeg, d. w. z. *f* 300 voor mij. Ik verdien in de week *f* 5 à *f* 8, soms *f* 10.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder, of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Kasbi

uit de dessa *Senggoro.*

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik ben tot schuiven gekomen door mijn soedara Pa Ratni. Deze liet mij dikwijls opium voor zich koopen en gaf mij als belooning één of twee geleng om te schuiven. Van lieverlede werd ik opiumschuiver en nu schuif ik nog.

Zijt gij daartoe gekomen omdat ge wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Wel, vorengenoemde soedara met name Pa Ratni.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen, ik leerde schuiven ten huize van mijn vorengenoemden soedara. Daar waren toen vele lieden die schoven; dat kwam omdat hij boemhoengan was te Bangil.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Eerst gebruikte ik één of twee geleng per dag. Later tot een bedrag van een gulden per dag en zulks twaalf jaren lang. Thans schuif ik slechts twee geleng per dag voor twaalf centen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Omdat ik mij niet wel gevoelde bij niet voldoende kleine hoeveelheid. Ik ben bezig om het schuiven af te wennen, en drink daarvoor een aftreksel van koentji.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik ben tjao- en sigarettenverkooper.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Ja, tijdens ik hier te Senggoro woon, heeft de politie eens een huiszoeking bij mij gedaan, om naar tjandoe-glap te zoeken, maar men vond niets.

Weet gij ook te zeggen door wien dat onderzoek gevraagd is of welke aanleiding daartoe bestond?

Door den pachter, omdat ik toen weinig tjandoe kocht.

Denk er eens over, en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Ja, de huiszoeking was een gevolg van mijn verminderd bezoek aan de opiumkit om opium te koopen.

Mbok Gaboek

uit de dessa *Ngebrook.*

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik ben tot schuiven gekomen toen de cholera in mijn dessa heerschte. Mijn man schoof toen mee om die ziekte niet te krijgen en om lang vol te houden met niet te slapen. Na de cholera schoof ik niet meer, maar moest besluiten zulks weer te doen, omdat ik mij ten laatste ziek gevoelde. Nu schuif ik nog.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Eerst verschoof ik drie gelengs opium voor 18 centen per dag, en thans voor 80 centen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Uit behoefte.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik heb een slachterij.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouders wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Mangoentisno

uit de dessa *Kepandjen.*

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Ik ben er toe gekomen om opium te gebruiken op aanraden van Pa Podo, hoofd van de mijogos (gamelanspelers). Ik kreeg namelijk altijd slaap en de andere mijogos, die schoven, niet. Daarom liet onze chef mij ook schuiven.

Zijt gij daartoe gekomen omdat gij wel eens ziek zijt geweest?

Neen.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven ?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk ?

In den beginne verschoof ik één geleng per dag; thans gebruik ik opium voor 40 centen (één pès).

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen ?

Omdat ik mij bij een geringe hoeveelheid niet aangenaam gevoelde.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen ?

Ik ben bordeelhouder.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter ofk ithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen ?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven ?

Neen.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium ?

Neen.

Dermosetro

uit de dessa *Kepandjen.*

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gebruiken ?

Ik ben door een ziekte tot schuiven gekomen.

Welke ziekte hadt gij ?

Ik had een pijnlijk gevoel in de borst.

Wie heeft u het schuiven aangeraden ?

Niemand, ik gebruikte uit eigen beweging opium als geneesmiddel.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven ?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd ?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven ?

Neen.

Wel schoof ik als ik met mijne kameraden de gamelan moest bespelen, doch reeds vroeger maakte ik kennis met de opium.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk ?

In den beginne gebruikte ik voor 5 à 6 centen opium, thans voor 40 centen per dag.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen ?

Omdat ik mij ongesteld gevoelde als ik niet wat meer schoof.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Ik ben bordeelhouder.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Neen. Eenmaal 's jaars, met Chineesch Nieuwjaar, laat de pachter de wàjang spelen, maar niet om volk te lokken om opium te schuiven.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Neen.

Pa Warsi

uit de dessa *Ngebrook*, oud ongeveer 42 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Voor nu ongeveer tien jaar; kort nadat ik, van Sidoardjo gekomen, mij hier gevestigd had, kreeg ik de cholera en gebruikte toen voor het eerst opium.

Wie heeft u het schuiven aangeraden?

Niemand. Ik ging er uit eigen beweging toe over omdat ik dacht dat het goed zou zijn.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten, waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Ik begon met slechts één geleng daags, voor een waarde van vijf centen. Nadat ik beter was, gebruikte ik allengs meer, wel voor 25 centen daags. Thans verbruik ik een hoeveelheid ter waarde van 75 centen in de twee of drie dagen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

Als ik geld genoeg had, kocht ik daarvoor opium. Wanneer ik daaraan gebrek had, schoof ik soms niet gedurende twee of drie maanden lang.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?

Uit de bijverdiensten, die mijn vrouw en ik door kleinhandel verdienen.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?
Die heb ik nooit bijgewoond.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?
Neen.

Soero

uit de dessa Djatikerto, oud ongeveer 40 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?
Door vermoeidheid.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?
Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?
Ik ben aan het schuiven gekomen omdat ik, wanneer ik van den arbeid vermoeid was, door opiumschuiven verlichting gevoelde. Mijne ouders, bij wie ik inwoonde, schoven ook.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?
Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?
In het begin slechts één geleng, doch spoedig nam ik meer, tot één pès voor 25 centen daags.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?
Ik hield er van, en gebruikte het alleen als ik mij vermoeid gevoelde. Wanneer ik geen geld had, hield ik dikwijls weken lang op tot ik weer middelen had om opium te koopen.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geld put om u opium te verschaffen?
Voornamelijk uit den verkoop van mijn tabaksaanplant.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?
Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?
Zulke feesten herinner ik mij niet.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?
Nu acht jaar geleden heeft bij mij huiszoeking naar opium plaats gehad, door den assistent-wedono, den kithouder en een matamata, doch ik had dat niet in huis of bij mij.

Weet gij ook te zeggen door wien dat onderzoek gevraagd is of welke aanleiding daartoe bestond?

Op wiens verzoek het werd gehouden weet ik niet.

Denk er eens over en zeg mij dan of uw wegblijven van de kit om er opium te koopen de reden is geweest, dat bij u huis- of lijfonderzoek heeft plaats gehad?

Ja. De reden was, dat ik in geen drie dagen opium bij den kithouder had gekocht.

Pa Tarian

uit de dessa Tjepokomolio, oud ongeveer 25 jaar.

Hoe zijt gij er toe gekomen om opium te gaan gebruiken?

Nu ongeveer drie jaren geleden werd ik door de kinderpokken aangetast en gebruikte ik gedurende mijn ziekte voor het eerst opium. Mijne ouders lieten opium voor mij halen en gaven mij dat.

Zijt gij aan het opiumgebruik soms gekomen door het verkeer met slechte vrouwen, of omdat gij eene vrouw getrouwd hebt, die schoof, dan wel schoonouders hebt, die schoven?

Neen.

Zijt gij soms aan het schuiven gekomen, omdat gij anderen in uwe dessa, die in eenig aanzien staan of als meer vermogend bekend staan, opium hebt zien schuiven?

Neen.

Hebt gij ook misschien het eerst met opium kennis gemaakt, op feesten of bijeenkomsten waar geschoven werd?

Neen.

Hoeveel gebruiktet gij aanvankelijk?

Ik gebruikte aanvankelijk één of twee gelengs voor twaalf centen dagelijks. Thans één pès ter waarde van 37 centen.

Hoe zijt gij van lieverlede tot vermeerderd gebruik gekomen?

De reden daarvan weet ik niet. Ik schuif geregeld evenals de meesten mijner vakgenooten. Soms wacht ik wel eens twee of drie dagen.

Welke zijn de verschillende bronnen, waaruit gij geldt put om u opium te verschaffen?

Wanneer ik als karrevoerder geld ontvangen heb, koop ik opium.

Herinnert gij u soms, dat door den pachter of kithouder of iemand, die door hen daartoe uitgezonden was, pogingen bij u werden aangewend om u tot schuiven over te halen?

Neen.

Worden door den pachter of kithouder wel eens feesten of tandakpartijen gegeven?

Daar ben ik nooit bij geweest.

Heeft men aan uw lijf of bij u aan huis wel eens een onderzoek ingesteld naar clandestien opium?

Er is bij mij eenmaal huiszoeking gedaan naar gestolen goederen, doch niet naar opium.

Pa Darso

uit de dessa Lembengan.

Ik was niet jong meer, reeds getrouwd, toen ik op aanraden van opiumschuivers een weinig opium in mijn koffie begon te gebruiken om een aanhoudende koorts kwijt te raken. Eerst gebruikte ik voor een som van 25 centen in twee dagen; langzamerhand meer. Tegenwoordig tot een gulden per dag. Minder heeft geen voldoende uitwerking meer op mij. Feesten of bijeenkomsten, waar geschoven wordt, woon ik nooit bij. Wel hebben deze, naar men zegt, plaats b.v. in de dessa's Adjoeng en Soemberdjeroek bij Bodroena en Pa Mardjan, lui van den pachter. Deze lui verkoopen ook opium in de dessa en naar ik hoor sporen zij de lui ook wel aan tot schuiven. Mij zelf hebben zij dat nooit gedaan. De mata mata's van den pachter komen dikwerf in de dessa en vragen dan dengeen die, gewoon geregeld te koopen, eenige dagen niet gekocht heeft, waarom dit niet geschied is. Het gewone antwoord is dan: „bij gebrek aan geld." En hierbij blijft het doorgaans. Soms wordt ook wel gezegd: „als je zoo lang niet koopt, zal je wel tjandoe glap hebben."

Bij mij thuis of aan mijn lijf is nooit een onderzoek naar tjandoe-glap gedaan.

Wel gebeurt het huisonderzoek soms, waarbij altijd de politie tegenwoordig is. Speciale gevallen herinner ik mij niet.

Ik verdien nog al veel geld met mijn warong.

Pa Diroen

uit de dessa Adjoeng.

Ik heb het gebruik van opium jong geleerd; mijn vader gaf het mij als ik benauwd was en met mijn borst sukkelde. Ik begon met heel weinig, nu gebruik ik voor één gulden per dag. Minder is mij niet meer voldoende. Doorgaans koop ik bij den pachter; kom ik een tijd niet, dan vraagt hij mij naar de reden, maar hij laat nooit bij mij onderzoeken, want ik ben nog al een vriendje van hem.

Soms koop ik ook wel bij Bodroena, die in de dessa de opium voor denzelfden prijs als de pachter verkoopt. Aansporen tot schuiven deed men mij nooit; wel hoor ik, dat men soms de lui voor niets opium geeft om hen te wennen; bepaalde personen waarmee dit gebeurde, weet ik niet. Men leert wel schuiven op koempoelans en slametans, niet door den pachter gegeven; men ziet den een schuiven en doet vanzelf mee.

Van feesten of tandakpartijen door den pachter gegeven, weet ik niets.

Podi

uit de dessa Soekawana, waar een kit is.

Ik heb het opiumschuiven geleerd, toen ik nog tandak was, van andere tandaks; men zei me, dat dit vrouwenziekten tegenging en genas. Ik gebruikte toen weinig; langzamerhand meer en nu tot voor *f* 1 per dag. Ik ben nu getrouwd met een metselaar, die goed geld verdient; bovendien heb ik een warong.

Pogingen om mij tot schuiven of meer schuiven over te halen, zijn nooit door iemand gedaan. Ik koop altijd bij den pachter.

Ook komen de matamata's om de 4 of 5 dagen in de dessa; zij brengen dan zelf ook opium mee, verkoopen dat voor denzelfden prijs als de kit en bezoeken dan de opiumschuivers, die eenigen tijd nalieten opium te koopen. Zij vragen hen dan naar de reden en zeggen veelal: „Als je zoolang niet komt koopen, verdenk ik je van tjandoe glap te hebben".

Huiszoeking heeft, naar ik hoor, wel eens plaats; bij mij gebeurde het nooit.

Feesten of tandakpartijen worden nooit door den pachter gegeven.

Pa Aliman

uit de dessa Djember Lor.

Ik ben eerst laat, zoowat op mijn 35e jaar beginnen te schuiven, toen ik een aanval van berri berri kreeg. Oude opiumschuivers raadden mij het gebruik aan en het hielp.

Eerst gebruikte ik voor niet meer dan 5 ct. per dag; nu tot voor *f* 0,40 toe. Gisteren heb ik voor *f* 2 gekocht, waarvan nu nog de helft over is. Lui van den pachter of eenig ander hebben mij nooit tot schuiven aangespoord; ook weet ik van niemand, waar dit geschiedde. Feesten of tandakpartijen worden nooit door den pachter gegeven. De mata mata's komen ééns in de tien dāgen in de dessa en ondervragen dan de opiumschuivers, die in lang niet kochten. Het blijft echter bij vragen; huisonderzoek of onderzoek aan den lijve heeft zelden of nooit plaats; mij gebeurde het nooit, en ik weet ook geen enkel voorbeeld.

Ik koop altijd aan de kit, dicht bij mijn huis; in de dessa is geen opium te koop. Ik heb eenige tegals en verdien verder geld met houtverkoopen en werken als koelie in de tabaksloodsen. Ook verdient mijne vrouw er een weinig bij. De f 2, waarvoor ik gisteren kocht, heb ik van mijn broer geleend.

Pa Sapina

uit de dessa Djember Kidoel.

Ik kocht als jongen steeds voor mijnen vader, die mij dan ook een weinig gaf. Langzamerhand had ik meer noodig; tegenwoordig gebruik ik voor 30 ct. in de 5 dagen, want ik heb geen geld; heb ik geld, dan gebruik ik ook meer. Ik kom zelden met lui van den pachter in aanraking; kom ik, na lang weggebleven te zijn, weer aan de kit koopen, dan wordt mij de reden van mijn wegblijven gevraagd.

Ik zeg dan dat ik geen geld heb, en daarbij blijft het. Lui van den pachter spoorden mij nooit tot opiumschuiven aan. Onderzoek had nooit bij mij plaats. Huisonderzoek heeft soms wel eens plaāts; de politie is daar altijd bij en verder weet ik er niets van. Feesten of danspartijen, gegeven door den pachter, hebben nooit plaats. Ik verdien geld als koelie, doorgaans 30 ct. daags.

Pa Katjoeng

uit de dessa Djember Kidoel.

Reeds jong ben ik begonnen een weinig opium te schuiven, toen er veel gevallen van berri berri voorkwamen en men algemeen aanraadde opium te gebruiken om sterk te blijven. Tegenwoordig ben ik bij een Chinees in dienst en krijg dagelijks voor 20 cts. opium.

Vroeger gebruikte ik meer, vooral toen ik matamata bij den pachter was. Destijds was mijn werk in de dessa's tjandoe-glap op te sporen. Ook bezocht ik geregeld de bekende opiumschuivers, die sinds eenigen tijd niet gekocht hadden en vroeg hen dan de reden daarvan. Ik drong nooit bij hen op opiumschuiven aan, evenmin als dit nu iemand bij mij doet, daar dit toch niets gaf. Bestond er vermoeden op het verbergen van tjandoe-glap, dan werd er een huisonderzoek gehouden, waarbij steeds de politie tegenwoordig was. Een enkele maal herinner ik mij, dat er opium gevonden werd; deze was afkomstig van Loemadjang. Van feesten of tandakpartijen, door den pachter gegeven, heb ik nooit iets gemerkt.

Pa Ridin

uit de dessa Mangli.

Eerst laat ben ik begonnen opium te gebruiken. Ik was al getrouwd en sukkelde reeds 2 jaar aan berri berri, toen de oudere lui mij aanrieden wat opium te gebruiken. Ik begon met 5 cts. daags, maar moest langzamerhand meer gaan gebruiken om den invloed er van te gevoelen. Hoeveel ik tegenwoordig gebruik, hangt af van het geld, dat ik beschikbaar heb; in den laatsten tijd gebruik ik niet meer dan voor *f* 1 in de 5 dagen.

Met lui van den pachter kom ik alleen in aanraking, wanneer de matamata's in de dessa komen

Zij ondervragen dan de lui, ook dikwerf mij, als ik eenigen tijd niet gekocht had. Ze zeggen dan: „Gij hebt zeker tjandoe-glap, dat ge zoo lang niet aan de kit geweest

zijt; pas op, wij zullen eens bij je laten onderzoeken." Dat is intusschen nooit bij mij geschied, maar hiervoor ben ik toch bang, dat men tjandoe-glap zal vinden, die door een van de lui, die mijn ongeluk willen, niet juist de pachter, verstopt wordt. Van dergelijke gevallen heb ik wel eens gehoord; b.v. zegt men, dat dit bij Kardin in de dessa Pantei gebeurd is.

Aansporing tot opium of meer opium schuiven, heb ik nooit ondervonden. Ook weet ik niets van feesten door den pachter gegeven; deze hebben nooit plaats.

Ik ben mandoer bij de tabak en verdien *f* 15 's maands; ook krijg ik nog wel eens presenten.

Pa Saïnah

uit de dessa Djenggawa.

Ik ben laat begonnen opium te schuiven; ik was al getrouwd en gevoelde mij voortdurend slap. Op aanraden van andere lui, begon ik toen opium te schuiven, en dat heeft geholpen. In den beginne gebruikte ik voor een cent of tien daags, nu reeds voor *f* 2 in de vijf dagen; aan minder heb ik niet genoeg. De lui van den pachter hebben mij nooit tot opium gebruiken aangespoord.

Slechts komen zij soms vragen naar de reden van lang wegblijven van de kit.

Men heeft bij mij ook wel eens een onderzoek gehouden naar tjandoe-glap, maar niets gevonden. Dit geschiedde op aansporing van een der leden van het dessabestuur, door de politie; de pachter had er de hand niet in; ik had trouwens geregeld aan de kit gekocht. Sedert dien tijd bewaak ik mijn huis, want ik ben bang, dat de een of ander, die mijn ongeluk wil, opium bij mij verstopt. Ik weet geen bepaald voorbeeld, dat dit bij een ander geschied is, maar met ander gestolen goed heeft dit zoo plaats; waarom ook niet met tjandoe-glap?

Feesten of tandakpartijen, gegeven door den pachter, hebben in mijne dessa nooit plaats.

Ik verdien geld als gras- en houtverkooper en koelie; ook verdient mijne vrouw er een weinig bij met rijststampen, enz..

Moerkadin

uit de dessa Pantei.

Ik ben reeds vroeg begonnen, reeds vóór ik getrouwd was, opium te schuiven als middel tegen berri-berri.

Ik koop altijd mijn opium in de dessa, voor denzelfden prijs als anderen in de kit. Vroeger had ik aan 10 cts. daags genoeg; nu gebruik ik voor *f* 1 in de vijf dagen, soms meer, soms minder.

Aangespoord om meer te gebruiken, werd ik nooit. De matamata's van den pachter komen geregeld in de dessa en vragen dan aan de lui, die in lang niet kochten naar de reden en bedreigen soms wel eens met eene huiszoeking. Ik herinner mij één geval, dat dit plaats heeft gehad, maar zeker niet op aansporing van den pachter, want het was een slijter van hem; men heeft toen opium gevonden, afkomstig van den pachter zelf. Ik zou niet graag willen, dat men bij mij een onderzoek hield; men kan niet weten of, zooals dit menigmaal met ander goed gebeurt, niet een mijner vijanden opium vooruit bij mij verstopt.

Dat dit door handlangers van den pachter wel eens gebeurt, heb ik nooit gehoord.

Feesten of tandakpartijen worden nooit door den pachter gegeven.

Ik heb veel sawahs en een groot erf, waardoor ik in mijne behoeften kan voorzien.

Pa Kardin

uit de dessa Pantei.

Ik ben reeds jong begonnen opium te gebruiken uit vrees voor cholera, die heerschte.

Destijds gebruikte ik voor 10 cts. daags, nu voor *f* 1 in de 4 dagen. Gisteren heb ik voor *f* 1 gekocht en heb nu nog de helft over.

Ik koop dikwijls voor *f* 2.50 of meer tegelijk, niet alleen voor mijzelf, maar tevens voor andere lui uit de dessa; voor dit halen neem ik geen winst. De matamata's van den pachter komen geregeld in de dessa en ondervragen dan de lui, die een tijdlang geen opium kochten; ook dreigen ze wel eens met huisonderzoek. Hiervoor is men

bang; in het algemeen is men dat voor een politieonderzoek, maar bovendien, daar men dan ongelukkig gemaakt zou kunnen worden, indien een of ander, volstrekt niet juist een handlanger van den pachter, soms opium zou verstoppen. Tot schuiven heeft men mij niet aangespoord. Ook is er bij mij nooit huiszoeking gehouden.

Feesten of tandakpartijen worden nooit door den pachter gegeven in de dessa.

Ik heb een groot erf en sawahs, waardoor ik in mijn onderhoud kan voorzien.

DE INVOERING

VAN

OPIUMREGIE

EENIGE OPMERKINGEN

VAN

Dr. L. W. G. DE ROO

Oud-Directeur van Financiën in Ned.-Indië

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1897

Het thans bij de Staten-Generaal in behandeling zijnde Ontwerp van wet tot beschikbaarstelling der noodige gelden voor de invoering van opiumregie op *Java* en *Madura* heeft dezelfde strekking als een in de vorige zitting ingediend ontwerp, waarvan de Memorie van toelichting is onderteekend door den afgetreden Minister van Koloniën. Zijn opvolger heeft gemeend voor de toelichting van het nieuwe ontwerp te kunnen volstaan met eene verwijzing naar die Memorie, welke dus ook de gronden bevat, waarop dit ontwerp berust.

In die Memorie wordt een kort verslag gegeven van de uitkomsten der proeven met den verkoop van opium in eigen beheer, eerst op *Madura* en daarna ook op *Java*, in de residentiën *Pasoeroean*, *Probolinggo* en *Besoeki*. Op grond van die uitkomsten acht de Regeering zich gerechtigd tot deze verklaring:

„In weerwil van de niet onbelangrijke offers voor „versterking en betere betaling der politie, heeft de „invoering der regie geen vermindering van inkomsten „tengevolge gehad, zoodat de financieele uitkomsten „bevredigend mogen genoemd worden; in het gebied, „waar zij werkt, is de regie het debiet volkomen meester; „de voorloopige fabriek heeft haar taak naar eisch ver- „vuld; op de vraag of de regie even goed als de pacht „in de behoefte der opium-consumenten kan voorzien,

„geeft de practijk een bevredigend antwoord, ook voor „zooveel aangaat den voor het eerst in *Pasoeroean* „ondernomen verkoop van tiké; technisch is alzoo de „quaestie om de pacht door de regie te vervangen opge- „lost en aanwijzingen voor het vermoeden, dat de „smókkelhandel op den duur aan de regie meer afbreuk „zal doen dan aan de pacht, zijn er niet.

„Intusschen wenscht de Minister de financieele zijde „van het vraagstuk geenszins op den voorgrond te „plaatsen. Het criterium van de levensvatbaarheid der „regie ligt niet in een debiet grooter dan of gelijk aan „die der pacht, noch in de hoogere ontvangst van eenige „duizenden guldens. De vergelijking gemaakt tusschen „het debiet en de inkomsten van de regie met die der „pachters is in hoofdzaak noodig om te doen uitkomen, „dat de regie in staat zal zijn in het bestaande wettige „debiet der pacht te voorzien en om aan te toonen „waartoe de exploitatie in eigen beheer zal leiden.

„Dat de regie te allen tijde evenveel zal moeten „blijven debiteeren als de pacht, ligt niet in de bedoeling „der Regeering. De regie mag den pachter niet volgen „in alles wat hij doet, om het debiet op een bepaalde „hoogte te houden of uit te breiden. Kwaliteitsvermin- „dering van het opium om meer voordeel te behalen, „prijsvermindering of rabat ten behoeve van bepaalde „personen, verkoopen op krediet of dergelijke, zijn „middelen, die de regie niet zal toepassen, juist omdat het doel, waarnaar zij streeft, een ander is dan dat „van den pachter.

„Wat van de regie in de eerste plaats verwacht „wordt, is dat zij het opiumverbruik geleidelijk zal „kunnen beperken en reeds dadelijk een einde zal maken

„aan de moreele nadeelen, die aan het pachtstelsel „verbonden zijn".

De conclusie is: „dat de Regeering door vrees voor „verbreking van het financieel evenwicht in de naaste „toekomst of voor blijvende toeneming van den sluik- „handel van de invoering der regie zich niet behoeft te „laten weerhouden. Op grond van de proef meent" de Minister „met vertrouwen te kunnen aannemen, dat, „wanneer bij voortduring gezorgd wordt voor eene krach- „tige bestrijding van den sluikhandel, zoowel ter zee „als te land, de in vele opzichten zoo schadelijke tus- „schenkomst der pachters bij het opiummiddel ontbeerd kan worden."

Het lijdt geen twijfel, dat deze getuigenis diepen indruk gemaakt heeft en verder maken zal op het groote publiek; te meer, omdat de oud-Minister Bergsma, die een langen eervollen Indischen loopbaan achter zich heeft, vroeger niet als voorstander van opiumregie bekend was, en de Minister Cremer, die ter *Oostkust van Sumatra* gelegenheid had zich een oordeel te vormen over de werking van de opiumpacht, niet behoort tot de oprichters van den Anti-opiumbond, aan wien de eer toekomt met succes eene beweging tegen die pacht in het leven te hebben geroepen. Maar beide mannen staan te hoog om op gezag geloofd te willen worden. Gevrijwaard voor het gevaar in belangrijke aangelegenheden te goeder trouw te worden misleid door groepeering van cijfers en sterk gekleurde voorstelling van feiten, is allerminst een Minister van Koloniën.

„In weerwil van de niet onbelangrijke offers voor

„versterking en betere betaling der politie heeft de „invoering der regie geen vermindering van inkomsten „ten gevolge gehad, zoodat de financieele uitkomsten „bevredigend mogen genoemd worden." Aldus wordt verzekerd.

De Minister geeft een overzicht van het debiet en de bruto-opbrengst van de regie over het jaar 1896 in *Pasoeroean*, *Probolinggo* en *Besoeki*, vergeleken met het debiet en de ontvangsten van de pachters gedurende 1895, alsmede een staatje van het debiet en de bruto-opbrengst van de regie over de jaren 1895 en 1896 op *Madura*, vergeleken met het debiet en de ontvangsten van den pachter gedurende het jaar 1893. Over de gestie op *Madura* wordt in de Memorie van toelichting verder niet gesproken, hetgeen te meer bevreemdt, omdat uit bedoeld staatje blijkt, dat op *Madura* in 1896 door de regie belangrijk minder is gedebiteerd dan in 1895. Tegenover een ontvangst van *f* 271263 uit een debiet van 16193 thails in 1895 staat een ontvangst van *f* 243643 uit een debiet van 14405 thails in 1896. Zoolang niet mag worden aangenomen, dat afneming van debiet het gevolg was van vermindering van gebruik — en het zal helaas! nog lang duren eer die gevolgtrekking mag worden gemaakt — kan zulk een uitkomst moeielijk „bevredigend" worden geacht; te minder omdat reeds de uitkomst van het eerste proefjaar niet geheel beantwoordde aan de verwachting. Maar toen besloten werd tot uitbreiding der proef, kon worden gehoopt, dat de uitkomsten in het nieuwe proefgebied meer bevredigend zouden zijn. Is dit het geval geweest?

„Uit eene vergelijking van de financieele uitkomsten

„der regie in de residentiën *Pasoeroean*, *Probolinggo* „en *Besoeki* met die van de opbrengst der pacht in het „jaar 1895 blijkt, dat in 1895 aan pachtschat is ont- „vangen *f* 1148040 en aan winst op het aan de „pachters verstrekt opium *f* 232855, te samen „*f* 1380895. De bruto-ontvangsten der opiumregie in „1896 bedroegen *f* 1809408 en de onkosten *f* 505910, „zoodat de netto-inkomsten hebben bedragen *f* 1303498, „dus *f* 77397 minder dan de pacht in 1895." Aldus schrijft de Minister.

Het is jammer, dat niet is overgelegd eene specificatie der onkosten, waaruit zou kunnen blijken, dat werkelijk *alle* onkosten zijn in rekening gebracht, of dat in het kostencijfer alleen begrepen zijn de bij de begrooting bedoelde uitgaven voor de exploitatie, waaronder niet worden gerekend de kosten van het opium. Bij de opgaaf [1]) der vermoedelijke baten van de eerste proef met regie werden ook niet medegerekend de kosten van het te verwerken ruw opium, dat uit 's lands voorraad aan de fabriek wordt verstrekt. Maar, aangenomen dat de opgegeven cijfers volledig zijn, daarmede is de juistheid der gevolgtrekking nog niet bewezen. Tegen die gevolgtrekking bestaat eene ernstige bedenking. De nieuwe proef werd genomen in drie pachtperceelen, maar in plaats van het resultaat van elk pachtperceel, wordt als grondslag van verdere beschouwingen genomen de uitkomst der drie pachtperceelen gezamenlijk. Worden de cijfers van elk perceel of gewest afzonderlijk genomen, dan verkrijgt men het volgende overzicht:

---

[1]) Koloniaal Verslag van 1894, bl. 182.

	Opbrengst		Debiet	
	Regie	Pacht	Regie	Pacht
Besoeki	*f* 425986	*f* 366699	Thails 22825	19764
Probolinggo	414250	468414	18852	21280
Pasoeroean	969172	1097408	46173	55552

Uit dit overzicht blijkt, dat het debiet en de opbrengst onder de regie alleen in de residentie *Besoeki* grooter, maar in de twee andere gewesten, waaronder het belangrijke *Pasoeroean*, veel minder zijn geweest dan onder de pacht. De verklaring van het gunstiger resultaat in *Besoeki*, zoo het al niet geheel moet worden toegeschreven aan de vermeerdering van werkvolk bij den aanleg der spoorlijn *Klakah—Panaroekan*, waarop gewezen wordt in het Koloniaal verslag van 1896, schijnt niet moeielijk. Bij de invoering der regie in het nieuwe proefgebied werden aan de regie in *Besoeki* toegestaan **39** verkoopplaatsen, terwijl de pachter slechts de beschikking had over **20** verkoopplaatsen. Bovendien is aan de regie vergund tot een maximum van 5 thail opium te verkoopen aan personen, die van het Hoofd van gewestelijk bestuur vergunning verkrijgen om te koopen voor rekening van derden, terwijl het verkoopen aan personen, die kochten voor rekening van derden, door de voorstanders van regie aan de pachters als een hoogst schadelijk misbruik, zoo niet als misdrijf werd aangerekend. Bij zoodanige bevoorrechting was het voor de regie in *Besoeki* niet moeielijk een grooter debiet te krijgen dan de pachter had; maar dan vervalt ook het recht om uit het gunstig cijfer van dat gewest de gevolgtrekking te maken dat de uitkomsten der proef *in het* GEHEELE *regiegebied* bevredigend zijn.

De Minister beweert, dat, volgens eene andere berekening dan boven is medegedeeld, in plaats van eene mindere opbrengst een voordeelig verschil van *f* 73098 zou kunnen worden aangetoond. Maar ook bij die berekening worden de uitkomsten der regie op *Madura* buiten beschouwing gelaten en, zoolang het niet vast staat, dat in het cijfer van uitgaven ook begrepen is het kostende van het ruw opium, dat aangekocht is, kunnen beide berekeningen geen steun geven aan de meening, dat de Regeering door vrees voor verbreking van het financieel evenwicht in de naaste toekomst, zich van de invoering der regie niet behoeft te laten weerhouden.

Maar de Minister wenscht de financieele zijde van het vraagstuk niet op den voorgrond te plaatsen. „Het „criterium van de levensvatbaarheid der regie ligt niet in „een debiet grooter dan of gelijk aan dat der pacht, noch „in de hoogere ontvangst van eenige duizenden guldens. „De vergelijkingen, gemaakt tusschen het debiet en de „inkomsten van de regie met die der pachters is in „hoofdzaak noodig om te doen uitkomen, dat de regie „in staat zal zijn in het bestaande wettige debiet der „pacht te voorzien en om aan te toonen waartoe de „exploitatie in eigen beheer leiden zal." Aldus de Minister; en zij, die op grond van deze beschouwing zouden meenen, dat dus het vraagstuk „pacht of regie" niet meer is dan een quaestie van „lood om ijzer", worden terecht gewezen met de verzekering, dat „wat in de „eerste plaats van de regie verwacht wordt is, dat zij „het opinmverbruik geleidelijk zal kunnen beperken en „reeds dadelijk een einde zal maken aan de moreele

„nadeelen, die aan het pachtstelsel verbonden zijn."

Heeft de proefneming gegevens geleverd om die verwachting gegrond te kunnen achten?

Het is bekend, dat sinds jaren beperking van het opiumgebruik gesteld wordt als hoogste doel der exploitatie van het opiummonopolie. Daarom is sedert 1873 het stelsel gevolgd van *beperkte* verstrekking van opium aan de pachters. Maar dit stelsel kon niet tot zijn recht komen, zoolang de sluikhandel in de behoefte van tal van schuivers voorziet en de clandestiene verkoop afbreuk blijft doen aan het wettig debiet der pachters. Daarom besloot de Gouverneur-generaal 's Jacob in 1884 maatregelen te nemen tot krachtige bestrijding van dien heilloozen smokkelhandel. Die maatregelen vonden aanvankelijk weinig bijval bij het Opperbestuur en toen, na de optreding van den Minister van Dedem, door de Indische Regeering op cordiale medewerking mocht worden gerekend, had reeds het denkbeeld van eigen exploitatie van het opiummonopolie de gemoederen in beweging gebracht. Onmogelijk kan worden aangetoond, welk nadeel die beweging voor regie heeft toegebracht aan de bestrijding van den smokkelhandel. Maar het ligt voor de hand, dat sedert de leer werd verbreid, dat „eerst bij eigen exploitatie of regie onze Europeesche en inlandsche politie krachtig tegen den smokkelhandel kan optreden," de ingenomenheid met de nog slechts kort werkende maatregelen tot bestrijding moest verflauwen en de toewijding van de daarbij betrokken ambtenaren op een zwaren proef werd gesteld. De Hoofdinspecteur, die van den beginne af die maatregelen met buitengewonen ijver had geleid, legde zijne taak

neder en werd vervangen door een voorstander van het stelsel van eigen exploitatie of regie.

Ongetwijfeld wordt krachtige bestrijding van den sluikhandel ook door de voorstanders van regie onmisbaar geacht, maar dezen houden de pachters voor de grootste smokkelaars en stellen daarom invoering van de regie op den voorgrond. Volgens hen kan eerst na die invoering de bestrijding van den smokkelhandel doel treffen.

Men zou nu mogen verwachten, dat de proeven met opiumregie genomen althans eenige aanwijzing zouden hebben gedaan van de juistheid van dat standpunt. Hiervan blijkt echter niets. De Minister van Koloniën stelt zich tevreden met de verzekering, dat er „geen „aanwijzigingen zijn om te vermoeden, dat de smokkel„handel op den duur aan de regie meer afbreuk zal „doen dan aan de pacht." Eene schrale voldoening voor de voorstanders van eigen exploitatie! Zelf hebben zij als „iets dat vóór alles op den voorgrond moet gesteld worden en eigenlijk de geheele zaak beheerscht" de vraag aanvaard „of wij in staat zullen zijn zonder de hulp der pachters eene voldoende opiumpolitie uit te oefenen, zoodanig dat de sluikhandel binnen niet te ruime perken gehouden wordt." Maar zij voorzagen waarschijnlijk, dat op die vraag door de proefneming niet spoedig een bevredigend antwoord zou worden verkregen, en daarom wilden zij aan de regie geen hoogeren eisch zien gesteld als „dat de sluikhandel, die thans ten nadeele van de pachters plaats vindt, minstens binnen zijne tegenwoordige grenzen worde gehouden en dat dus de regie op den duur minstens zooveel bereid opium zal verkoopen als kan verkregen worden uit hetgeen thans gemiddeld in ruw opium aan de

pachters wordt verstrekt." Die eisch was al te bescheiden, wanneer het in ernst te doen was om gegevens voor eene keuze tusschen pacht- en regiestelsel. Aan de pachters wordt verweten, dat zij de grootste smokkelaars zijn. Van het pachtstelsel wordt verzekerd, dat het onherroepelijk leidt tot vermeerdering van gebruik en onderdrukking van den smokkelhandel onuitvoerbaar maakt. De proeven met opiumregie hebben geen enkel feit of cijfer geleverd, dat de gegrondheid dier beschuldigingen ook maar eenigszins staaft. En nu verlangt men, dat aan de regie de voorkeur zal worden gegeven boven pacht, omdat gebleken is, dat zij in staat was gedurenden korten tijd evenveel opium te debiteeren als de pachters gerechtigd waren te verkoopen, en dat zij, ondanks hare sterker politiemiddelen, tegen den smokkelhandel niet meer vermocht dan zonder die hulp onder het pachtstelsel mogelijk was.

Indertijd werd verkondigd, dat op Java tweemaal meer gesloken dan gouvernements-opium wordt verbruikt en nooit is betwijfeld, dat er veel opium gesmokkeld wordt. Mag nu worden aangenomen, dat in de gewesten, waar een proef met regie is genomen, bij uitzondering geen gesmokkeld opium is gebruikt? Dat ware te wenschen! In het Koloniaal Verslag van 1896 wordt medegedeeld, dat „het volgens de Indische mededeelin„gen niet onwaarschijnlijk is, dat op het mindere debiet „der regie op *Madura* gedurende de eerste zes maan„den van 1896, vergeleken bij de uitkomsten gedurende „het eerste halfjaar 1895, van invloed zal zijn geweest „eene groote smokkelbeweging uit *Soerabaja*."

Uit de sedert meêgedeelde cijfers blijkt, dat die invloed zich heeft doen gelden gedurende het geheele

jaar 1896. In elke maand werd in dit jaar door de regie minder gedebiteerd dan in 1895. Het is een feit, dat door visschers onder den Madurawal eenige blikjes door zeewater beschadigd opium werden aangehaald. Valt er dan nog aan te twijfelen, dat op *Madura* clandestien opium is ingevoerd en gedebiteerd? Maar staat het dan niet ook vast, dat de regie op *Madura* niet in staat is geweest het gebruik van gesmokkeld opium te keeren? En kon zij dit niet, welke waarde heeft dan de verzekering, dat „eerst bij eigen explotatie onze Europeesche en inlandsche politie krachtig tegen den smokkelhandel kan optreden." In elk geval is bewezen, dat zij het niet beter deed dan onder het pachtstelsel. En wanneer dit nu reeds gebleken is, hoe kan dan verwacht worden, dat zij het wel zal doen, wanneer de regie zal zijn ingevoerd op geheel *Java?* Het is toch al te naïef te meenen, dat op den duur de geestdrift voor de regie zoo groot zal blijven als zij mag aangenomen worden thans te zijn.

De tot nog toe verkregen uitkomsten geven niet de minste aanwijzing, dat de smokkelhandel op den duur niet meer afbreuk zal doen aan de regie dan aan de pacht.

Door niemand wordt betwijfeld, dat gedurende een korten proeftijd de regie in staat zal zijn in het wettige debiet der pacht te voorzien. Maar wat baat dit tegen het clandestien gebruik? En zal zij op den duur kunnen volhouden wat zij een tijd lang vermag? Het tegendeel is waarschijnlijk. Maar dan zijn ook de opofferingen, welke van de schatkist ter wille der regie gevorderd worden, veel te groot, zoolang beperking van het opiumgebruik als het einddoel wordt gesteld bij de keuze van het aan te nemen exploitatiestelsel.

Voor de oprichting van nieuwe fabrieksgebouwen wordt gevraagd een som van *f* 2212000 (twee millioen twee honderd en twaalf duizend gulden). De onkosten der regie in *Besoeki, Probolinggo* en *Pasoeroean* hebben in 1896 bedragen *f* 393258, benevens *f* 112652 voor versterking en betere betaling der politie. Wordt de regie ingevoerd in de 15 overige pachtdistricten van *Java*, dan zal de eigen exploitatie zeker 's jaars *f* 2000000 (twee millioen gulden) kosten, afgezien van de uitgaven, die in den loop der jaren zullen worden gevorderd voor wachtgeld, verlofstractement, pensioen, enz. van de ambtenaren, die voor de exploitatie van het opiumdebiet in dienst moeten worden gesteld. Buiten rekening blijven dan nog de tonnen gouds, die voor versterking en betere betaling der politie in de pachtdistricten noodig zijn, maar die, bij behoud van het pachtstelsel, de pachters spoedig genegen zouden blijken voor hunne rekening te nemen. Deze veronderstelling berust op het feit, dat in 1885 de pachters op *Java* zich bereid verklaarden tot betaling van hoogeren pachtschat, wanneer zij zeker konden zijn van krachtige voortzetting der maatregelen tot bestrijding van den smokkelhandel. En van die bereidwilligheid gaven verscheiden pachters blijk door hooger bod voor de pacht van 1887/9, hetgeen wel is waar velen duur te staan is gekomen, maar zeker eene aanwijzing is, dat voor de bestrijding van den smokkelhandel in den regel kan worden gerekend op den steun en de medewerking van den pachter.

Is de financieele toestand van *Ned.-Indië* van dien aard, dat onbeschroomd mag worden beschikt over aanzienlijke bedragen ter wille van een maatregel, die misschien kan gelukken, maar evenveel zoo niet meer

kans loopt op den duur te mislukken? Is het verstandig een aanzienlijk gedeelte van de opbrengst van het opiummonopolie te besteden voor een nieuwen tak van dienst, die niet strikt noodig is?

De Regeering verwacht van de regie „in de eerste „plaats, dat zij het opiumverbruik geleidelijk zal kunnen „beperken en reeds dadelijk een einde zal maken aan „de moreele nadeelen, die aan het pachtstelsel ver„bonden zijn."

Had de proef met regie bewezen, dat die verwachting op goede gronden rust, dan zou zeker elk tegenstander van opiumregie het pleit beslecht achten en gaarne zich gewonnen geven.

„Voor beperking der te verkoopen hoeveelheid is in „het stelsel der regie geen plaats; elke kooper zal moeten „worden geholpen." Dit schreef de Heer Groeneveldt, vader der regieplannen; en deze openhartige bekentenis is voor anderen een hoofdreden om vooralsnog de voorkeur te blijven geven aan behoud van het pachtstelsel, waarbij *beperkte* verstrekking van opium aan de pachters kan leiden tot beperking van het opiumgebruik der bevolking. Op welke wijze de regie het opiumgebruik geleidelijk zal kunnen beperken, is uit de genomen proeven niet gebleken, maar bovendien onbegrijpelijk, wanneer men nagaat, dat aan de regie, om eenigszins te kunnen slagen, voor het debiet meer faciliteiten moesten worden toegestaan dan aan de pachters vergund werden.

De smokkelhandel is de grootste vijand zoowel van pacht als regie. Het regiestelsel, waarin geen plaats is voor beperking der te verkoopen hoeveelheid en dat aan

het Hoofd van gewestelijk bestuur de bevoegdheid geeft om in overleg met den hoofdinspecteur voor de opiumaangelegenheden de eenmaal vastgestelde prijzen met ten hoogste twintig procent te verlagen of te verhoogen (*Ind. Stbl.* 1895 n°. 243), heeft groot belang verlaging van den debietprijs te bezigen als een krachtig middel ter bestrijding van den sluikhandel. De pachter, die bij *beperkte* verstrekking van opium zijn voordeel moet zoeken in hoogen prijs, heeft zeer groot belang bij andere middelen van bestrijding dan prijsverlaging, en evenzeer bij verhooging van den debietprijs zoodra deze mogelijk is. Hadden de ter bestrijding van den smokkelhandel ondernomen maatregelen voortdurend gelijke belangstelling mogen ondervinden als aan de invoering van regie ten deel viel, dan was men hoogst waarschijnlijk in de gewenschte richting reeds veel verder dan men met de regie ooit komen zal. Het succes der regie kan verzekerd worden door een onbeperkt debiet tegen lage prijzen. Maar waar blijven dan de baten van het opiummonopolie, en wat komt er dan van geleidelijke beperking van het opiumgebruik?

„De regie zal reeds dadelijk een eind maken aan de „moreele nadeelen, die aan het pachtstelsel verbonden „zijn," wordt beweerd. Niet bedoeld kunnen zijn de aan elke pacht verbonden moreele nadeelen; want zijn deze zoo groot, dat zij de afschaffing der pacht rechtvaardigen, dan zou zeker geen Indische begrooting meer zijn ingediend, waarbij nog verscheiden pachten, die betrekkelijk weinig opbrengen, worden gehandhaafd. Er kan dus slechts sprake wezen van de moreele nadeelen, welke in het bijzonder het opiumpachtstelsel aankleven. Welke nadeelen worden bedoeld, blijkt dan uit de vol-

gende opmerkingen; „De regie mag den pachter niet „volgen in alles wat hij doet om het debiet op een „bepaalde hoogte te houden of uit te breiden. Kwali- „teitsvermindering van het opium om meer voordeel te „behalen, prijsvermindering of rabat ten behoeve van „bepaalde personen, verkoopen op krediet en dergelijken „zijn middelen, die de regie niet zal toepassen, juist „omdat het doel, waarnaar zij streeft, een ander is dan „dat van den pachter." Deze tegenstelling van regie en pachter is opmerkelijk. Wanneer er sprake is van vergelijking van regiestelsel met pachtstelsel mag aan een stelsel niet worden toegerekend wat ten laste komt van onvoldoende contrôle. Het door de Regeering thans gewilde regiestelsel en het door Haar tot nog toe gehandhaafde pachtstelsel beoogen *beiden* vermindering van het opiumgebruik. Met welk stelsel is dat doel het best te bereiken? Dit is de vraag.

Het is een feit, dat pachters in het belang van hun debiet somtijds overgaan tot verlaging van den debietprijs en met hetzelfde doel scherp toezicht doen houden op het gebruik hunner klanten. Dat een en ander eene demoralisatie zou veroorzaken als waarvan soms de gruwelijkste tafereelen worden geschilderd, mag nog altijd worden betwijfeld, zoo niet ontkend. Gesteld echter, dat in die verhalen meer waarheid is gelegen als door getuigen kan worden bewezen, dan mag worden gevraagd of de regieambtenaren niet ook dikwijls zullen moeten doen wat aan de pachters wordt verweten. Heeft de toekenning van bevoegdheid om den vastgestelden debietprijs te verminderen eenig ander doel als verzekering van geregeld debiet? Zal een goed regiebeambte het gelaten moeten aanzien, dat vaste

klanten hem ontvallen, of zal hij hierin eene aanwijzing zien, dat er clandestien opium verkocht wordt, en met die aanwijzing zijn voordeel doen? Het laatste is plicht. Nu kome men niet aan met de opmerking, dat wanneer twee hetzelfde doen, dit nog niet altijd hetzelfde is. Voor dergelijk argument is de quaestie te ernstig.

De inlansche politie in Ned. Indië is, helaas! dikwijls zwak en het mindere personeel is er soms op uit bewijzen van overtreding te verdichten in plaats van ze op te sporen. Heeft de regie eenigen waarborg, dat hare inlandsche politie niet hetzelfde zal doen? Dergelijke ongerechtigheid komt niet uitsluitend voor bij opiumovertredingen, maar ook in tal van gevallen, die met opium niets uitstaan hebben.

Mag het dan in ernst onwaarschijnlijk worden geacht, dat een politiedienaar der regie, die zijn ijver toonen en zijn chef gaarne believen wil, hem met de stukken komt bewijzen, dat er clandestien opium is gevonden, al heeft hij langs slinkschen weg zich een valsch bewijsstuk verschaft? Het regiestelsel kan evenmin als het pachtstelsel dergelijke ongerechtigheid voorkomen en geeft er evenzeer gelegenheid toe. Het is meer dan naief te gelooven, dat na invoering der regie opiumschandalen tot de onmogelijkheden kunnen worden gerekend. Die schandalen zullen voorkomen zoolang het opiummonopolie den smokkelhandel bestendigt, en beschuldiging van bezit van gesmokkeld opium een geducht wapen is om angst te wekken en wraak te oefenen.

„Kwaliteitsvermindering van opium om meer voor-
„deel te behalen, prijsvermindering of rabat ten be-
„hoeve van bepaalde personen, verkoopen op krediet

„en dergelijke zijn middelen, die de regie niet zal toe-„passen," wordt door den Minister gezegd. Wij gelooven dit gaarne. Maar zijn die handelingen zoo immoreel, dat zij de verwijdering der pachters voldoende rechtvaardigen? Moet als een daad van moraliteit worden geprezen, dat de regie beter opium debiteert dan de pachters gewoon waren te doen? Is prijsvermindering of rabat ten behoeve van bepaalde personen, die het opium van den pachter slijten op plaatsen, waar de opiumdebietant geen toegang heeft, immoreeler dan het geven van vergunning aan bepaalde personen om opium van de regie te koopen voor rekening van derden?

Is het verkoopen op krediet werkelijk eene immoreele handeling? Is het verkoopen van opium op krediet immoreeler dan het doen verstrekken van opium aan gevangenen, die gezegd worden het noode te kunnen missen?

Uit hetgeen tot nog toe is meêgedeeld van de uitkomsten der regieproeven blijkt volstrekt niet, dat de regie in staat is dadelijk een einde te maken aan hetgeen gewraakt wordt als moreele nadeelen van het opiumpachtstelsel.

Het ware te wenschen, dat bij de bespreking van de vraag, welke exploitatie van het opiummonopolie de voorkeur verdient, pacht of regie, de moraal minder aan het woord werd gelaten. Het pachtstelsel is even weinig of evenzeer immoreel als het regiestelsel; het opiummonopolie is de oorzaak der ongerechtigheden, die onder beide stelsels kunnen plaats hebben. Elke exploitatie van dit monopolie, die beperking van het opiumgebruik beoogt, mag aanspraak maken op waardeering uit het oogpunt van moraliteit. Maar de Regeering,

welke in ernst opkomt voor de moraliteit, behoort zich met de exploitatie van het opiummonopolie niet meer in te laten dan strikt noodzakelijk is. Doet zij meer, dan loopt zij gevaar zich te vertoonen in een twijfelachtig licht.

Niets belet de Regeering al haren invloed aan te wenden om Hoofden en bevolking af te houden van het gebruik van opium. Maar neemt zij zelve het opiumdebiet in handen, dan wordt het zeer moeielijk te doen gelooven aan haren afkeer van het gebruik van opium, dat zij door hare ambtenaren laat verstrekken aan wie het verlangt. Bij stoornis van het geregeld debiet zullen de ambtenaren dikwijls in tweestrijd komen of zij geacht willen worden door streng optreden tegen clandestienen verkoop het opiumdebiet te bevorderen, dan wel door onverschilligheid of nog lagere motieven gedreven dat groote kwaad in de hand te werken. Op het punt van verdachtmaking van ambtenaren is de Indische maatschappij, vooral wanneer er sprake is van opium, tot nog toe niet gebleken zeer angstvallig te zijn. In den aanvang moge het niet moeielijk vallen voòr het opiumdebiet geschikte beamten te vinden, op den duur zal een ieder er voor bedanken, die iets beters krijgen kan.

Van voordeelen der regie is door de genomen proeven nog niets gebleken. Waarom wil men dan vooreerst niet liever zich tevreden stellen met de voortzetting dier proeven, dan overgaan tot eene uitbreiding, welke aanzienlijke uitgaven vordert? Bij uitstel der invoering op geheel *Java* en *Madura*, zal de Regeering de gelegenheid hebben om alsnog te voldoen aan den reeds

in 1892 in de Eerste Kamer der Staten-Generaal met aandrang uitgesproken wensch, dat in één pachtdistrict een proef mocht worden genomen met verstrekking aan den pachter van opium in de verpakking der regie, die ook bij behoud van het pachtstelsel „hoogst gewenscht" werd geacht. Waarom tot nog toe aan dien wensch geen gehoor is gegeven, wordt niet gezegd. Overwegende bezwaren zijn niet geopperd en ook moeielijk te gissen. De fabriek, die voorzag in de behoefte van vier pachtdistricten, zal nog wel in staat zijn in den loop van een jaar ook de voor den pachter van een niet groot pachtdistrict, b.v. *Cheribon*, benoodigde hoeveelheid verpakt opium te verstrekken. Den pachter zal het niet moeielijk vallen tijdig op te geven in welke verpakking hij het hem te verstrekken opium wenscht te ontvangen. Wil men alsnog een ernstige proef, dan zorge de Regeering echter, dat hare ambtenaren niet door noodelooze bemoeielijking van den pachter het slagen tegenwerken en behoort zij voor het debiet van den pachter niet minder welwillend te zijn dan zij voor de regieproeven is geweest. Het nut van zoodanige proef kan moeielijk worden geloochend, tenzij men het voor uitgemaakt acht, dat in de eerste plaats de pacht moet verdwijnen.

Het denkbeeld om de pacht te vervangen door regie heeft bij velen vooral daarom bijval gevonden, omdat dan een einde komt aan de exploitatie van het opiummonopolie door Chinezen, die in de pacht een gelegenheid hebben om rijk te worden en hun invloed in de binnenlanden te misbruiken. Wat tegen dit standpunt kan worden aangevoerd, behoeft niet herhaald te worden, maar, aangenomen, dat dit motief de verwij-

dering der Chinezen uit de pacht voldoende rechtvaardigt, lag het dan niet voor de hand in de eerste plaats te overwegen of het niet mogelijk is de Chinezen van mededinging naar de opiumpacht uit te sluiten en deze over te laten aan Europeanen? Te voorzien is het antwoord, dat van Europeanen weinig geneigdheid tot het aanslaan van de opiumpacht te verwachten is.

Is die verwachting gegrond, dan wijst zij op een eigenaardigheid van het bedrijf, die weinig goeds belooft voor de uitoefening door gouverments-ambtenaren. Is het echter wel zeker, dat, wanneer de Chinezen zullen zijn uitgesloten, er geen Europeanen als gegadigden zich zullen aanbieden? Vooral, wanneer de Regeering de financieele zijde van het opiummonopolie niet op den voorgrond plaatst? Wat jaren lang den Europeaan in *Indië* niet aanstond, wordt tegenwoordig met beide handen aangegrepen. Het gaat niet aan te beweren, dat het onmogelijk zal zijn op den duur voor elk pachtdistrict een Europeschen pachter, zoo noodig gesteund door eene vennootschap tot exploitatie van het opiumdebiet, te vinden, geschikt om te zorgen voor een geregeld opiumdebiet. Voor velerlei maatschappelijken arbeid wordt in den regel de voorkeur gegeven aan particulieren boven ambtenaren. De voorkeur van ambtenaren boven particulieren ten behoeve van het opiumdebiet schijnt zeer bedenkelijk.

Is de aandrang tot invoering der regie op geheel *Java* en *Madura* in plaats van bezadigde voortzetting der proeven in die gewesten, waar de regie is ingevoerd, door de proefneming voldoende gerechtvaardigd? Van bemoeielijking der regie door het personeel van gewezen of tegenwoordige pachters is nog niets gebleken;

tegen den smokkelhandel van derden heeft de regie zich nog niet sterker betoond dan de pacht; uit niets blijkt, dat wat in den aanvang mogelijk was op den duur zal kunnen worden volgehouden en dat de regie op den duur meer zal vermogen dan slechts voorzien in de behoefte der opiumconsumenten, die vroeger bediend werden door den pachter.

Tegen uitstel kan alleen worden aangevoerd, dat de Regeering dan nog niet dadelijk ontslagen wordt van Chineesche opiumpachters.

Is het gedrag van de gewezen pachters in het proefgebied gebleken van dien aard geweest te zijn, dat de verwijdering van alle opiumpachters op *Java* niet langer uitstel gedoogt? Het wordt niet gezegd.

Belooft een proef met verstrekking van opium aan de pachters in de verpakking der regie niets goeds? Het wordt niet beweerd.

Verdient het denkbeeld om het opiumdebiet toe te vertrouwen aan Europeesche pachters, geen overweging? Het is niet aannemelijk.

Waarlijk, voor invoering der regie op geheel *Java* en *Madura* bestaat nog volstrekt geen periculum in mora. „Men moet durven", beweren de voorstanders van regie; maar „bezint eer ge begint" is eene les, die zeker bij een zoo gewichtigen maatregel als invoering van opiumregie niet uit het oog mag worden verloren.

Wanneer bij voortzetting der proef met regie blijkt, dat de uitkomsten op den duur gunstiger worden of althans niet minder gunstig; wanneer het debiet van opium in de verpakking der regie blijkt niet aan de verwachting te voldoen; wanneer op goede gronden moet worden afgezien van behoud van het pachtstelsel, ook met

Europeesche pachters, dan zal men gerechtigd wezen in de nadeelen van het regiestelsel te berusten en de voordeelen van het pachtstelsel prijs te geven. De invoering der regie op *Java* en *Madura* moge thans een einde kunnen maken aan den strijd over pacht of regie, groot is het gevaar, dat zij spoedig zou blijken geen weldaad te zijn geweest voor *Ned.-Indtë.*